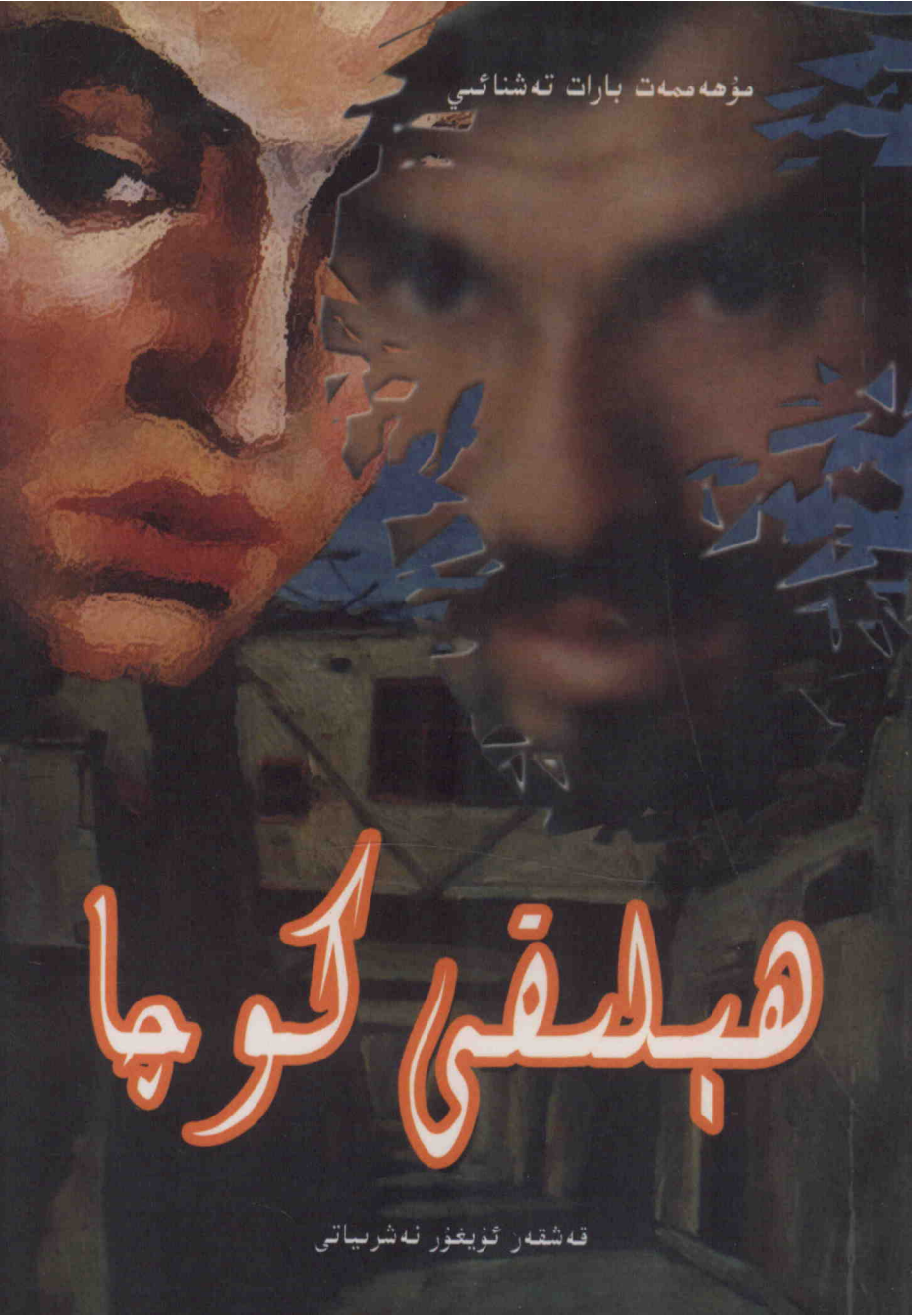

مۇھەممەت بارات تەشنائىي
ھېلىقى كوچا
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مۇھەممەت بارات تەشنائىي 1963 - يىل 11 - ئاينىڭ 9 - كۈنى كېرىيە ناھىيىسىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان . 1985 - يىل 7 - ئايدا قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتكۈزۈپ ، خوتەن ئالىي پېداگوگىكا مەكتىپى تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا تەقسىم قىلىنغان . ھازىر شۇ فاكۇلتېتنىڭ دوتسېنتى .

مۇھەممەت بارات تەشنائىينىڭ 40 پارچىدىن ئارتۇق ئەدەبىيات تەتقىقاتىغا ئائىت ئىلمىي ماقالە ۋە ئوبزورى ، 450 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر ، 50 پارچە ھېكايە ، نەسر ۋە ئەدەبىي

مۇھەممەت بارات تەشنائىي

ھېلىقى كوچا

(ھېكايە ـ نەسرلەر)

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

那条街/穆罕麦迪·巴拉提著. —喀什:喀什维吾尔文出版社,2002.10
ISBN 7—5373—1058—0

Ⅰ.那… Ⅱ.穆… Ⅲ.①短篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言) ②散文—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言)
Ⅳ.I217.2

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2002)第 080826 号

喀什维吾尔文出版社出版发行
(喀什市塔吾古孜路 14 号 邮编:844000)
各地新华书店经销
阿克苏飞达印刷厂印刷
787×1092 毫米 1/32 开本 5 印张
2002 年 10 月第 1 次出版 2002 年 10 月第 1 次印刷
印数:1 —— 2770 **定价**:8.00 元

مۇندەرىجە

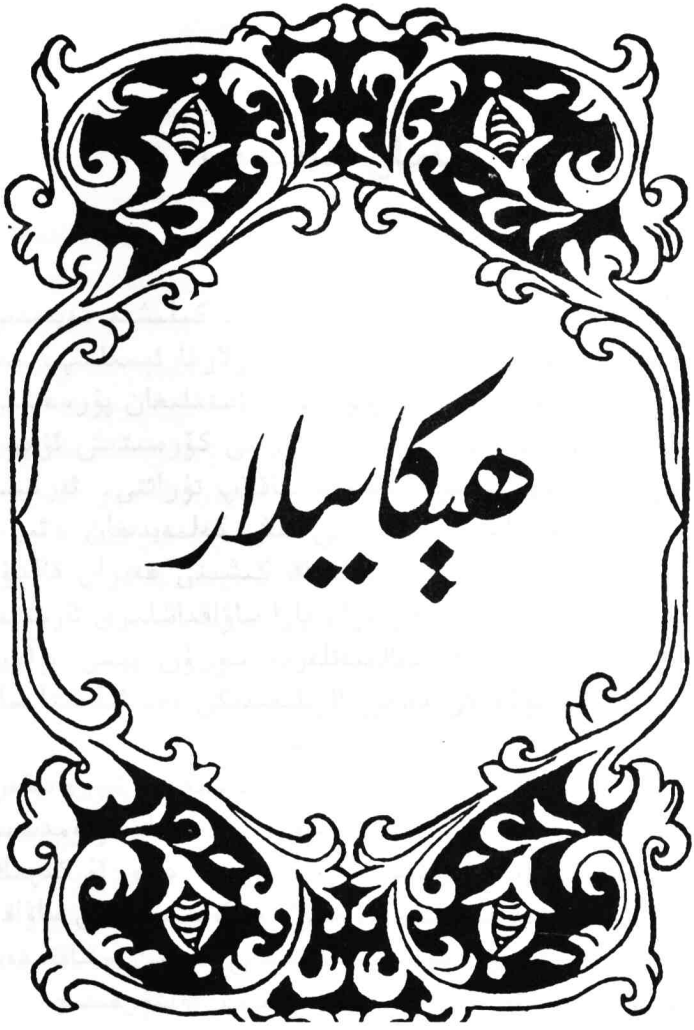
ھېكايىلار

ياماق ئاقىۋەت 3
ئەمەل ۋە ئەسەر 6
ھېلىقى كوچا 10
ئاي ھامان چىقىدۇ. 15
ئازابلىنىش 22
ئوغرى..... 26
«تەبىئىي ئاپەت» 30
ئۇچۇر 35
ئۇقۇشماسلىق 40
چۈشىنىش 45
ھەي، ئاياللار دېگەن. 49
ئېتىبار باھا 54
ئۆمۈر چولپانلىرىنى زىيارەت 59
تەمە..... 65
بۇرۇلۇش 68
خىجىللىق 71
ئالابويناق 76

پۇشايمان يېشى 80
ئاياغ سېتىۋېلىش 85
قار، يۇرىكىمگىلا ياغ... 88
ئۆكۈنۈش 106

نەسرىلەر

ئۇستازىم 113
يېڭى يىل ئاخشىمى 116
ئانا تۇپراق 118
تەسكەي خىياللىرى 120
چۇچۇمەل خىياللار 124
يول ۋە مەن 129
كۆڭلۈم بۇلىقىدىن تامچىلار 133
قاردىن تۇغۇلغان خىياللار 135
ئازغۇن روھ 140
سۆيگۈ قىيامىلىرى 145
ئايەم چاچقۇسى 149

هیکایلار

يامان ئاقىۋەت

ئەركىن دائىم مەكتەپكە بىرىپ - كېلىشتە كەينىدىن يېتىپ كەلگەن ئاپتوموبىل، تراكتورلارغا ئېسىلىپ، مەلۇم دوقمۇشقا بارغاندا، ئاپتوموبىل ئاستىلىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چۈشۈۋالاتتى - دە، ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ساۋاقداشلىرى يېتىپ كەلگۈچە ساقلاپ تۇراتتى. ئەركىنىڭ ئالدىدا باشقىلار قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان «ئىزدەڭگۈ» كۆرۈنەتتى. ئەركىننىڭ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان «چەبدەس» لىكى بارا - بارا ساۋاقداشلىرى ئارىسىدا تارقىلىپ، تۇرلۈك پائالىيەتلەردە سورۇن بېشى بولۇپ قالدى. ئۇ بۈگۈنكى دەرس ئارىلىقىدىكى دەم ئېلىشتا ساۋاقدىشى باتۇرنى ئەيىبلىگىلى تۇردى.

— ئەمەتجان مۇئەللىمنىڭ ئېيتقىنىچە «باتۇر» دېگەن سۆزنىڭ ھەرقانداق خىيىمخەتەردىن ھەتتا ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدۇ، دېگەن مەنىسى بار ئىكەن،— دېدى ئۇ كىچىك كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ۋە ئەتراپىغا ئولىشۋالغان ساۋاقداشلىرىغا بىرقۇر كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن «شاققىدە» سەكرەپ ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرغىنىچە،— سېنىڭ ئىسمىڭ باتۇر بولغىنى بىلەن يولدا ھەتتا كالا

هارۋىسىغىمۇ ئېسىلىشقا جۈرئەت قىلالمايسەن، سېنىڭ قەيسىرلىك ئوغۇل بالىغا ئوخشىسۇن؟ «باتۇر» دېگەن ئىسىمىڭنى يۆتكىۋەتسە بولغۇدەك. مەنچۇ، شۇنداق تېز كېلىۋاتقان ماشىنىلارغىمۇ ئېسىلىپ، بىرەمدىلا مەنزىلىمگە يېتىمەن.

ئەركىنلىك سۆزلىرى باتۇرنى ساۋاقداشلىرى ئالدىدا ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭ يۈمىلاققىنا مەڭزى ئوتقاشتەك قىزىرىپ كەتتى. توغرا، ئەركىنگە مۇشۇ ساۋاقداشلىرى ئالدىدا مۇسابىقە ئېلان قىلىپ، ئۆزىنىڭ كارامىتىنى كۆرسىتىپ قويۇشى كېرەك، پەقەت شۇ چاغدىلا ئەركىنمۇ بۇگۈنكىدەك كۆرەڭلىمەيدىغان بولىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە دادىسىنىڭ: «بالام، يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن ماڭ، ئاپتوموبىل، تراكتورلارغا ئېسىلما، كەپسىز بالىلارغا ئارىلاشما، ئۇستازىڭنىڭ سۆزلىرىنى ئۇبدان ئاڭلاپ تىرىشىپ ئۆگەن!» دېگەن سۆزلىرى جاراڭلىماقتا ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ تەمكىن هالدا ئېيتتى:

— دادام ماڭا ماشىنىغا ئېسىلما دېگەن، دادام كۆرۈپ قالسا ئاچچىقلايدۇ...

ئەركىن قاقاقلاپ كۈلگىنىچە باتۇرنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى:

— ئەخمەق، مېنىڭ دادامنى بۇنداق سۆزلەرنى دېمەيدۇ دەمسەن؟ مەن ماشىنىغا ئېسىلىپ هەممىڭلاردىن ئىلگىرى مەكتەپكە كېلىمەن، دادام ئۆيدە قالىدۇ.

باتۇر ئەركىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئويغا چۆكتى. «توغرا، ئۆيدىكىلەرگە يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن ماڭدىم،

ماشىنىغا ئېسىلمىدىم دېسەم بولمىدىمۇ؟ . . . ياق، يالغان سۆزلىسەم ئاتا- ئانامنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟» ئاتا- ئانا سۆزىنى قۇلىقىدا مەھكەم تۇتۇپ كېلىۋاتقان باتۇرنىڭ كۆڭلى ئەركىنلىكى گېپىگە كىرىشكە يول قويمىدى.

بۇگۈن جۈمە كۈنى ئىدى. ئەركىن باتۇر قاتارلىق بىرقانچە ساۋاقداشلىرى بىلەن چۈشتىن كېيىنكى تازىلىقنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، مەكتەپتىن ئۆيگە قاراپ كېلىۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ قوللىرىدا كىچىك چېلەك، چەينەك، سۈپۈرگە قاتارلىق تازىلىق سايمانلىرى بار ئىدى. بەزىلىرى كىچىك گۈرجەكنىڭ سېپىغا سومكىلىرىنى ئۆتكۈزۈپ مۈرىسىگە سېلىپ كېلەتتى. توساتتىن ئەركىنىڭ كۆزلىرى خۇشال- لىقتىن پارقىراپ كەتتى. ئۇ ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان يۇك ماشىنىسىغا ئېسىلىپ، ئۆزىنىڭ «چاققان» لىقىنى باتۇرغا كۆرسىتىپ قويماقچى بولدى- دە، شۇنداق تېز كېلىۋاتقان ئاپتوموبىلغا ئېسىلىپ، تۆمۈر تۇمشۇق دەرەخكە ياماشقاد- دەكلا كوزۇپقا يېپىشىۋالدى. ساۋاقداشلىرى ئۇنىڭ كەينى- دىن قاراپ قېلىشتى. ئەركىن بىر قولىدا ئاپتوموبىلنى، يەنە بىر قولىدا چېلەكنى تۇتقان پېتى چاڭ - توزانغا مىلە- نىپ ئۇزاپ كەتتى. باتۇر ۋە ئۇنىڭ ئىككى ساۋاقدىشى ئۇزاق ماڭمايلا بىر توپ كىشىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىغان بىر بالىنى دوختۇرخانا تەرەپكە ئەكېلىشىۋاتقانلىقىنى كۆر- دى، كىشىلەر يېقىنلاپ كەلگەندە ساۋاقداشلار بىردىنلا چۇرقىرىشىپ كەتتى، چۈنكى بېشى قانغا بويالغان ئەركىن ھوشسىز ياتاتتى.

1985- يىل 7- ئاي، قەشقەر

ئەمەل ۋە ئەسەر

ھەپتىدىن بېرى، بىرقانچە يىلدىن بۇيان قالدۇرۇلۇپ توپا بېسىپ كەتكەن ئەسەر ئۇرىگىناللىرىنى بىرنەچچە باغ-لام قىلىپ چىگىپ ئىشخانىنىڭ بۇرجىكىگە چىرايلىق تە-زىپ چىقتىم. ئەمدىلا «ئۇھ! . . . » دەپ تۇرۇشۇمغا بۇ-لۇم مەسئۇلى بۇرنىغا چۇشۇرۇپ قويۇلغان كۆزەينەكنىڭ ئۈستىدىن ماڭا قاراپ:

— قانداق، مەن ئورۇنلاشتۇرغان ئىشلار تۈگىدىمۇ؟— دېدى بۇلۇڭدىكى بىر ھارۋا كەلگۈدەك ئەسەر ئۇرىگىناللىرىغا سوغۇق نەزەر تاشلاپ.

— مانا، ھازىرلا تۈگىدى،— دېدىم ئۇنىڭغا ۋە ئايرى-ۋېلىنغان ئەسەرلەرنى شىرە ئۈستىگە قويدۇم،— ماۋۇلار سىز دېگەن ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى.

— ھە، ياخشى بوپتۇ. ھازىرلا كېرەكسىز قەغەز سېتىۋالغۇچى كەلمەكچى. بۇلاردىن باشقىسىنى جىڭلاپ بېرىۋېتەيلى. . .

تېلېفوننىڭ تۈيۇقسىز جىرىڭلىشى ئۇنىڭ گېپىنى ئۈ-زۈپ قويدى. ئۇ تۇرۇپكىنى قولىغا ئېلىپ قارشى تەرەپ

بىلەن سۆزلىشىشكە باشلىدى:

— نېمە، توۋا دەڭلا، ئەمدىلىكتە ئېشىپ - تېشىپ ئىدارە باشلىقلىق ئەشۇ مۆرىسىكە كەپتىمۇ؟ . . . جاھان نېمە بولۇۋاتىدۇ، ھە، ھازىر. ھە. . . ھە. . . بۇگۈن كەچتە ئۆيىگە بېرىپ كېلەيلى دېيىشتۇق؟ ھە ماقۇل، مەن چوقۇم ۋاقتىدا بارىمەن! ھە ماقۇل. كەچتە كۆرۈشەيلى.

ئۇ تۇرۇپكىنى قويۇپ چىرايى ئۆڭگەن ھالدا يانچۇقىدىن بىر تال تاماكىنى ئېلىپ تۇتاشتۇرۇپ كۈچەپ شورىدى. ئۇنىڭ ئېغىز- بۇرۇنلىرىدىن چىققان قويۇق ئىس ئەتراپىنى بىر ئالدى. ئۇ تاماكىنىڭ ھۆزۈرىنى ئالدىرىماي سۈرۈپ خۇمارىنى بېسىقتۇرغاندىن كېيىن، ئالدىدىكى ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىگە بىرقۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن ماڭا بۇرۇلدى:

— ئۇكام ئەركىن، بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىدارە باشلىقى ئالماسنىڭ ئەسەرلىرى يوققۇ، ئۇنىڭ ناھايىتى ياخشى، مېغىزلىق ھېكايىلىرى بولىدىغان.

— قايسى ئالماس ئۇ، سىز يېزىپ بەرگەن ئاپتورلارنىڭ تىزىملىكىدە ئۇنداق ئىسىم يوققۇ؟

— شۇنىمۇ بىلمەمسىز، كادىرلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئالماس تاھىرجۇ، بولۇڭ، ھازىرلا ئاۋۇ سېتىۋېتىدىغان ئورىگىناللار ئارىسىدىن ئۇنىڭ نامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئايرىپ چىقىڭ. بىرەر پارچىمۇ ئونتۇلۇپ قالمىسۇن، — ئۇ شۇنداق دەپلا بىرنەمىلەرنى يېزىشقا باشلىدى.

مەن نارازى بولۇپ غودۇڭشىسامۇ، ئامالسىز ئىشقا

كىرىشىپ كەتتىم. چۈنكى، بۆلۈم مەسئۇلى مۇشۇ تەھرىر بۆلۈمىنىڭ يەرلىك خاقانى بولۇپ، ئۇنىڭ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان ئىدى. گېزى كەلسە باشقارما باشلىقىنىمۇ نەزەرگە ئىلمىپ قويمايتتى. كىمنىڭ ئەسىرىنى ژۇرنالغا بېرىشكە بولىدۇ، كىمنىڭ ئەسىرى قالدۇرۇلىدۇ، ژۇرنالنىڭ بېشىغا بېرەمدۇ، ئاخىرىغىمۇ، قەستۈرمە سۆزىتى قانداق بولىدۇ؟... بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ مۇقەددەس بۆلۈم مەسئۇلىيىتى ئورنىدا ئولتۇرۇپ، بىر ياقلىق قىلاتتى. بۇنداق ئىشلاردا پېشقەدەم مۇھەررىرلەر بىرنېمە دېيەلمىگەن يەردە، مەندەك «يېڭى كەلداخۇن» نىڭ ئۇنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا غىدىڭ - پىدىڭ قىلىشقا ھەددىمۇ؟ بېشىمدا كېرەكسىز قەغەز سېتىۋالغۇچى ئالدىرىتىپ تۇرىدۇ. مەن ئالماس تاھىرنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى ئىشلىتىلمەي قالدۇرۇلغان ھېكايە، پوۋېست، نەسرىلىرىنى ئايرىۋاتىمەن. ئۇھ! ئاخىر 5 پارچە ھېكايە، 10 پارچە نەسر، 2 پارچە پوۋېستنى تېپىپ چىقتىم.

بۆلۈم مەسئۇلى ئالماس تاھىرنىڭ يۈزىغا ئەسەرلىرىنى قولۇمدىن ئاۋايلاپ ئېلىپ كۆرۈشكە باشلىدى.

— ئىدارە باشلىقى ئالماسنىڭ پىكرى ئۆتكۈر ئىكەن، تىلى ئوبرازلىق، ھېكايە - پوۋېستلىرىنىڭ ۋەقەلىكى ئۆزگىرىشچان، نەسرىلىرىدە پەلسەپىۋى پىكىر چوڭقۇر... بىز باشتا تازا دىققەت قىلماپتۇق ئەمەسمۇ؟... — ئۇ ماڭا «شۇنداقمۇ؟» دېگەندەك لاپپىدە قارىغاندىن كېيىن ئالدىمغا كەلدى، — ھە ئۇكام ئەركىنجان، ماۋۇ «ئامەتلىك ئادەم»

دېگەن پوۋېستنى ئەتە ئەتىگەنگە ئۇلگۇرتۇپ ئىشلەپ چىقىش. چوقۇم تەلەپكە لايىق بولسۇن. كۆچمەنلەرنى ئايىماي كارامىتىگە زىنى كۆرسىتىپ قويۇش. بىز مۇھەررىرلەرنىڭ نامىنى قەھرىمان دېگەن نامىمىز بار ئەمەسمۇ؟ نۆۋەتتى كەلگەندە مۇشۇنداق جاپا چېكىدىغان گەپ. بۇ پوۋېستنى بىرىنچى بەتكە بېرەيلى. ئېسىلزادە بولسۇن، ئەسەرلەرنى ئەتە باسمىغا تاپشۇرىمىز.

بۆلۈم مەسئۇلى شۇنداق كۆرسەتمە بېرىپ چىقىپ كەتتى. مەن ئالماس تاھىرنىڭ ئالدىمدىكى پوۋېستىغا قاراپ ئولتۇرۇپلا قالدىم. چۈنكى، ئۇنىڭدا بۆلۈم مەسئۇلىنىڭ «بۇ ئەسەرنىڭ ۋەقەلىكى چېچىلاڭغۇ، پېرسونا‌ژلار خاراكتېرى ئېچىپ بېرىلمىگەن، تىلى خام، ئېلان قىلىش تەلىپىگە يەتمەيدۇ» دېگەن پىكرى يېزىقلىق تۇراتتى.

1996- يىل 11-ئاي، خوتەن

ھېلىقى كوچا

1

كەچكۇزنىڭ ئاخىرقى مەزگىلى، سوغۇق شامال كېـ
چىپ يۇرگەن قاراڭغۇ كوچىدا كۆزلۈك پەلتويۇمنىڭ ياقـ
سىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ئالدىراپ كېتىۋاتاتتىم. تۇيۇقسىز
كىمدۇر بىرنىڭ قوپال ئاۋازىدىن چۆچۈپ جايىمدا تۇرۇپلا
قالدىم.

— ۋۇ، پاسكىنا، يوقال كۆزۈمدىن، ئىككىنچى بو-
سۇغامغا قەدەم ئالغۇچى بولما! . . .

دوقمۇشتىكى ئىشىكى ئوچۇق تۇرغان بىر ئۆينىڭ
ئالدىدا چالا مەست بىر ئەركىشى بالا كۆتۈرۈۋالغان ئايالغا
دېۋېلەپ تۇراتتى. ئايال بولسا قۇچىقىدىكى بالىسىنى باغـ
رىغا مەھكەم بېسىپ، ئەرگە يالۋۇرماقتا ئىدى:

— ئۇنداق باغرى تاشلىق قىلمىسىلا، مېنىڭ يۈزۈمنى
قىلمىسىلىمۇ، بالىمىزنىڭ يۈزىنى قىلسىلا، ئۆيىمىز بۇـ
زۇلمىسۇن. . .

ئايال ئېسىدەپ ياش تۆكمەكتە، ئۇنىڭ تاشنى ئېرىتـ

كۆدەك ناله - زار، يېلىنىشلىرىدىن، مىسكىن، بىچاره هالىتىدىن يۈرىكىم مۇجۇلۇپ كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولـ
دى. ئەر ئايالىنىڭ يالۇۇرۇشلىرىغا قۇلاق سالماي دەلدەڭـ
شىگەن پېتى سىرلانغان يوغان دەرۋازىنى غەزەپ بىلەن
يېپىپ، ئىچىدىن شاراقشىتىپ قۇلۇپ سالدى. ئايال قارـ
يىپ كۆرۈنگەن دەرۋازا ئالدىدا ئۇمىدسىزلىك ئىچىده بىر
پەس تۇرغاندىن كېيىن بالىسىنى كۆتۈرۈپ تۇن قوينىغا
ئاستا - ئاستا سىڭىپ كەتتى. ئايال ئۇزىغان تەرەپتىن لالما
ئىتنىڭ هاۋشىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئارقىدىن ئەتراپ يەنە
تىمتاسلىققا چۆكتى. كەچكۇزنىڭ ئىزغىرىن شامىلى كۆـ
چەيمەكتە، ئەتراپ گويا قازاننى دۇم كۆمتۇرۈپ قويغاندەك
قاراڭغۇ ئىدى. كوچا چىراغلىرىمۇ ئاللىقاچان ئۆچكەن.
پەقەت ئايال قوغلاپ چىقىرىلغان قورۇدا چىراغ بىرنەچچە
قېتىم ئۆچۈپ - يانىدى، ئاخىر يەنە ئۆچتى. . . مەن بىرـ
دىنلا تىترەۋاتقانلىقىمنى سەزدىم. بۇ هەرگىزمۇ توڭلىغانـ
لىقىم ياكى قورققانلىقىمدىن ئەمەس ئىدى.

2

بۇ قەدىمىي شەهەرنىڭ كەچلىك بازىرىدىن توخۇ سۇتـ
دىن باشقا هەممە نەرسە تېپىلىدۇ. توخۇ، ئۆردەك، كەپـ
تەر، قۇشقاچ، پاقلان كاۋاپلىرى، مەززىلىك پۇرىقى دەـ
ماغقا ئۇرۇلۇپ تۇرىدىغان ئوخشىتىپ ئېتىلگەن پولۇ،
خېمىرى نېپىز، چىرايلىق توگۈلگەن مانتا، يۇمغاقسوت،
پىننە سېپىلگەن چۆچۈرە، چۆپلىرى چاچىتەك كېسىلگەن

ئۇگرە، يۈمشاق پىشۇرۇلغان قوي - كالىلارنىڭ كاللا - پاچاقلىرى. . .

ئاغىنىلەر بىلەن تازا پەيزى قىلىپ ئولتۇراتتۇق، يېنىمىزدا بىر بالا پەيدا بولۇپ قالدى:

— ئاكىلار، رەھىم قىلىڭلار، قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى. . .

7 — 8 ياشلاردىكى بۇ بالىنىڭ يۈز- كۆزى مەينەت، چىرايى تاتىراڭغۇ ئىدى، كىيىملىرى ئۇچىسىدا ئارانلا ئىلىنىپ تۇراتتى. بالىغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئالدىمدىكى كاۋاپتىن بىر زىخنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇنۇۋېتىپ سورىدىم:

— ئالە، ماۋۇنى يە، ئاتا - ئاناڭ يوقمۇ؟

— ئاتا - ئانام كىچىك چېغىمدىلا ئاجرىشىپ كېتىپتە- كەن، ئانام توي قىلىپ باشقا يۇرتقا كېتىپتۇ. دادام مېنى ئۆيىگە پاتۇرالماي چوڭ دادامنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ قويغان، لېكىن ئۇنىڭ مېنى باققۇچىلىك مادارى. . .

بالىنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن ياش تۆ- كۈلمەكتە. ئۇ ئاتا - ئانىسى بۇ دۇنيادا ھايات تۇرۇپ يېتىملىك دەردىنى تارتىۋاتقانلىقتىن ياش تۆكتىمۇ ياكى مېنىڭ خەير - خاھلىقىمغا ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈن تەسىرلە- نىپ ياش تۆكتىمۇ، بىلمىدىم. ئۇنىڭدىن دادىسىنىڭ نەدە ئولتۇرىدىغانلىقىنى سورىۋىدىم، بىر كوچىنىڭ نامىنى ئېيتتى. بۇنىڭدىن خېلى يىللار ئىلگىرى مەن ئۇ كوچىدا بىر ئېچىنىشلىق ۋەقەنىڭ شاھىتى بولغان ئىدىم.

بالىغا يەنە بىر زىخ كاۋاپ بىلەن بەش يۈەننى بېرىپ يولغا سېلىپ قويدۇم. ئۇ شۇنچىلىك خۇشال بولۇپ كەت-

تى. قولىدىكى پۇلنى خوددى بىرسى تارتىۋالىدىغاندەك مەھكەم تۇتۇپ، كەينىگە بىر قانچە قېتىم قاراپ تەكرار «رەھمەت!» دېگىنىچە كېتىپ قالدى. دېكابىرنىڭ قار ئۇچقۇنداپ تۇرغان قاراڭغۇ كېچىسى ئۇنى ئاستا - ئاستا قوينىغا ئالدى. ئاھ، بىچارە بالا... باشقالارغا قول سۇنۇپ ئەمەس، چىدام - غەيرەت بىلەن ياشىغىن. سەنمۇ چوڭ بولسەن، بۇ دۇنيا ھامان ياخشىلىق بىلەن تولغان، ئۇ ساڭىمۇ ئىللىق قۇچاق ئاچىدۇ. پەقەت نىيىتىڭ دۇرۇس، ئىرادەڭ كۈچلۈك بولسىلا ھەممىگە ئېرىشەلەيسەن.

3

— ۋۇ، تېگى پەس، سېنى ئۆلتۈرۈۋەتمەيدىغان بولسام!... — يولنىڭ چېتىدىكى ئازگالدا بىر مەست كىملەرنىدۇر تىللاپ ياتاتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغان، يۈز - كۆزى، كىيىملىرى بۇلغانغان، شىم - چاپانلىرىنىڭ يانچۇقلىرى تەتۈر ئۆرۈلگەنىدى.

— قوپۇڭ، مەن سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قوياي، بۇ ياشقا كەلگەندە ئازراق ئىچسىڭىز بولمامدۇ...

مەن ئۇنى يۆلەشتۈرۈپ ئېلىپ ماڭدىم. ئۇ پۈتۈن ئېغىرلىقىنى ماڭا سېلىپ، دەلدەڭشىپ ئاران ماڭاتتى. ئاخىر بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق، ئۇ كىرىپ كەتتى. ئۇنى ئىچىدىن بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان سوغۇق ئۆي قوينىغا ئالدى. مەن ئەتراپقا قاراپ بىردىنلا چۈشتىن

ئويغانغاندەك بولدۇم. بۇ ھېلىقى كوچا، ھېلىقى ئۆي ئىدى. بۇنى بىلگەندىن كېيىن بايىقى مەستكە نەپرىتىم ئېشىپ ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم: يامان ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلغىنىم نېمىسى؟ ئۇ ئەسلىي ئاشۇ ئازگالدا لالما ئىتلارغا ھەمراھ بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ؟ ئۇمۇ بالىسى دۇچ كەلگەن قىسمەتلەرگە يولۇقسۇن، بۇنداقلار يەنە ئادەملەردىن ياخشىلىق كۈتسە ئادالەتسىزلىك ئەمەسمۇ؟ ياق - ياق، دەيتتى كۆڭلۈمدە يەنە بىر سادا، دۇنيادا ئازمايدىغان ئىنسان يوق. ئەقىلسىزنىمۇ باشقا نەرسە ئەمەس، دەل ئادەملەر ئازدۇرغان، تۇرمۇشتا ئادەملەرنى كۈلدۈرگەنمۇ، يىغلاتقانمۇ، سۆيۈندۈرگەنمۇ ئادەم. تۇرمۇشتىكى كۆڭۈلسىزلىك، ئازاب، ھىجران... بىزگە ھەر ۋاقىت ھەمراھ بولۇپ، بىزنىڭ ئەقىدىمىزنى، ئىرادىمىزنى سىنايدۇ. تۇرمۇش بىز ئادەملەردىن ئىمتىھان ئالىدۇ.

خىيال سۈرۈپ كېلىۋاتىمەن. كۆز ئالدىمدا ھېلىقى مەستنىڭ ۋەيرانە ھالىتى، بىچارە ئوغۇلنىڭ باشقىلارغا قولىنى سۇنۇپ بويۇن قىسىپ تۇرغان كۆرۈنۈشى، ئاجىز، كۆڭلى سۇنۇق ئايالنىڭ ئۆيدىن قوغلىنىشلىرى قايتا - قايتا گەۋدىلەنمەكتە ئىدى.

1996- يىل 11- ئاي، خوتەن

ئاي هامان چىقىدۇ...

«ناھىيىدىن ئىككى خىل مائارىپنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۈمىكى كېلىدىكەن» دېگەن خەۋەر يېزا ئورگىنىدىكى ھەممە ئادەمنى جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى، بولۇپمۇ بۇ خىزمەتنى بېۋاستە تۈتۈپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان يېزا باشلىقى ئۆزىنىڭ سېمىز بەدىنىگە، ئېغىر - بېسىق مىجەزىگە ماس كەلمىگەن ھالدا يېزا ئورگىنىدىكى خادىملارنىڭ ھەممىسىگە كونكرېت ئىش تەقسىم قىلىمەن دەپ تولىمۇ ئالدىراش بولۇپ كەتتى. دېمىسىمۇ باھالاش دېگەن بىر قېتىملىق ئۆتكەل - دە، مۇشۇ ئۆتكەلدىن كاللا ئىشلىتىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ كەتسەك شەرەپ ساڭا مەنسۇپ بولۇۋېرىدۇ. بۇنى يېزا باشلىقى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ، بولمىسا ئۇ بىر يېزىنى بىرنەچچە يىلدىن بېرى ئالىقىنىدا ئوينىتىپ كېلەرمىدى؟!

مەن ئۆزۈمگە تاپشۇرۇلغان ئىش تەقسىماتى بويىچە «مائارىپنى باھالاپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۈمىكىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز!»، «ساۋاتسىز ئەلدە سوتسىيالىزم قۇرغىلى بولمايدۇ!»، «4نى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى مائا-

ريپنى زامانىۋىلاشتۇرۇشتا!» . . . دېگەن مەزمۇندىكى شو-
ئارلارنى رەڭلىك قەغەزلەرگە چىرايلىق يېزىپ ، يېزىلىق
ھۆكۈمەت قورۇسىنىڭ ئىچى، دەرۋازىنىڭ ئۈستى - يانلا-
رى ۋە يولدىكى تېرەك، تۈۋرۈكلەرگىچە چاپلىۋېتىپ،
ئەمدىلا «ئۇھ!» دەپ تۇرۇشۇمغا يېزا باشلىقى ئالدىراش
كىرىپ كەلدى - دە:

— تۇرۇڭ، كاتىپ ئۇكام؟ بىز ئىككى قولىمىزنى
تۆت قىلالمايۋاتساق، ئىشخانىڭىزدا بىغەم ئولتۇرۇپسىزغۇ؟
سىز ھەر دائىم مېنىڭ يېنىمدا «نېمە ئىش بار» دەپ
تۇرسىڭىز بولىدۇ،— دېدى خاپا بولۇپ.

— سىلى تاپشۇرغان ئىشلارنى ھازىر تۈگىتىپ
كىرىشىم،— كوماندىرنىڭ ئالدىدىكى جەڭچىدەك دىققەتتە
تۇرۇپ جاۋاب بەردىم.

— ھە، ئۇنداقتا ياخشى،— دېدى يېزا باشلىقى چىرا-
يىغا بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلكە يۈگۈرتۈپ،— سىز ھازىر-
لا ئەمەت ئاشپەزنىڭ ئاشخانىسىغا بېرىپ، ناھىيىدىن كەل-
گەنلەرنى كۈتۈشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىڭ. ئېسىڭىزدە
بولسۇنكى، كەچلىك تامىقىغا بىر جىڭدىن شورپا پىشۇر-
سۇن، تاماقتىن كېيىنكى چايغا نېمىلەرنى قىلساق بولار؟
. . . ھە، توغرا، سىز توختى توخۇچىنىڭ ئۆيىدىن تازا
يۇمشاق پىشۇرۇلغان بىرقانچە توخۇ، باچكا، تۇخۇم ئەكەل-
دۇرۇڭ، ھاكىم تۇخۇم سوقۇشتۇرۇپ ھاراق ئىچىشنى
ياخشى كۆرىدۇ. ئەيسا قاسساپ ئوبدان سەمرىگەن پاقلاندىن
بىرنى تونۇرغا تىقىپ، دېگەن مۆھلەتتە ئاشخانىغا يەتكۈزۈپ
بەرسۇن. . . ئۆتكەندىكىسى سەل تۇزلۇق بولۇپ قاپتى-

كەن، ھاكىمنىڭ خاپا بولغىنى ئېسىڭىزدە باردۇ؟ بۇ قېتىم تۇزى ئوبدان تەڭشەلسۇن.

— ئىچىملىكنىڭ قانداقلىنى ئالساق بولار؟

— قانداقلىنى دېگىنىڭىز نېمىسى؟ ئەلۋەتتە ئەڭ نوچىسىنى، ئەتىسى باشنى ئاغرىتمايدىغىنى، قورساقنى ئاچۇرۇپ، ئادەمنى تېتىك، يەڭگىل قويۇرىدىغىنىنى ئالىسىز - دە، بۇ ئىشلارغا سىزنىڭ ئېپىڭىز بار. ھە راست، مۇھىم بىر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغىلى تاسلا قاپتىمەن، مەكتەپ مۇدىرى باقمىغا ئۇقتۇرۇپ قويۇڭ، خانىم - قىزلارنى چىرايلىق ياساندۇرۇپ ئۆزى مەسئۇل بولۇپ ئېلىپ كەلسۇن، قىزلار كەلمىسە سورۇننىڭ پەيزى بولمايدۇ.

يېزا باشلىقى ئالدىراش چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى دېگىنى بويىچە بەجا كەلتۇرۇش ئۈچۈن ئەبجەق ۋېلىسىپىتىمنى كۆچەپ تېپىپ، سەھرانىڭ چاڭ-توزانلار ئۆرلەپ تۇرىدىغان كىچىككىنە بازىرىغا يول ئالدىم.

راستىنى دېگەندە، بۇنداق ئىشلارغا مېنىڭ خېلىلا ئېپىم بار ئىدى. ھېلىمۇ يېزا باشلىقى ئۆزى بىرمۇبىر تاپىلاپ چۈشەندۈردى. ئەگەر ئۇ ئورۇنلاشتۇرمىغان تەقدىردىمۇ، مەن ھەممىنى جايى - جايىدا قىلىپ كېلىۋاتقان ئادەم، بولمىسا بۇ يېزا ئورگىنىدا كاتىپ بولۇپ تۇرالامدىم؟ توغرا، بۇ مېنىڭ قولۇمدىن ئىش كېلىدىغانلىقىنى، سورۇن كۆرگەنلىكىمنى كۆرسىتىپ قويىدىغان ياخشى بىر پۇرسەت.

تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۆمىكىدىكىلەر ئالدىن بېـ

كىتىلگەن بىرقانچە نۇقتىلارنى كۆرۈپ، يېزا باشلىقىنىڭ ھەمراھلىقىدا، مەن يېرىم كۈن چېچىپ تەييارلىق قىلغان ئاشخانىغا كىردى، بۇ يېزا بازىرىدىكى ئەڭ چوڭ ئاشخانا ئىدى. چەت يېزا بولغىنىغا قارىماي ئاشخانىنىڭ تور ۇسىغا زىننەت چىراغلىرى ئېسىلغان، ئاستىغا چىنە خىش يانتۇ-ز ۇلۇپ ئالاھىدە ياسالغان قارا تۆمۇر ئور ۇندۇق، نەپىس ياسالغان تاماق ئۈستىلى قويۇلغان، دېرىزىلەرگە ھاۋا رەڭ پەردىلەر تارتىلغان ئىدى. بىرقانچە ئور ۇنغا خۇش پۇراق كۈجىلەر يېقىلغان بولۇپ، ئۇلاردىن چىققان سۇس ئىس ئاشخانا ھاۋاسىنى باشقىچە قىلىۋەتكەنىدى. ناھىيىنىڭ ما-ئارىپقا مەسئۇل مۇئاۋىن ھاكىمى، مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى، مۇناسىۋەتلىك بۆلۈم - ئىشخانىلارنىڭ مەسئۇللە-رىدىن بولۇپ ئون نەچچە كىشى ئۆز ئەمەل- مەرتىۋىسى بويىچە رەتلىك ئولتۇر ۇشۇپ، يېزا مەسئۇللىرى ۋە باشقا ساھىبخانىلارنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالاھىدە كۈتۈلمەكتە ئىدى. پىلان بويىچە شورپا، گىرده كەلتۇر ۇلدى. ئۇنىڭدىن كې-يىن توخۇ، باچكا كاۋاپلىرى، تۇخۇم، بىرقانچەخىل ئىس-سىق، سوغۇق سەيلەر تارتىلدى. مەن «قانداقراق؟» دېگەن مەنىده يېزا باشلىقىغا قاراپ قويدۇم، ئۇ ماڭا قارە-ماستىن ھاكىمنىڭ قۇلىقىغا بىرنېمىلەرنى دەپ پىچىرلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى. مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئورنە-دىن تۇر ۇپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— مەن بىر- ئىككى ئېغىز گەپ قىلاي، بىز بۇگۈن توغراق يېزىسىنىڭ ئىككى خىل مائارىپىنى تەكشۈر ۇپ، تەتقىق قىلدۇق، بىرقانچە نۇقتىلارنى كۆردۇق. مەسئۇل

يولداشلارنىڭ خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلىدۇق. بۇلاردىن بەلىشىمىزچە غولتوغراق يېزىسى ئىككى خىل ماۋارىپنى چىڭ تۇتقان، بولۇپمۇ يېزا باشلىقى بۇ خىزمەتكە ئۆزى بىۋاستە مەسئۇل بولۇپ، پىلانلىق، ئىنچىكە ئىشلىگەن. شۇڭا، توغراق يېزىسىنىڭ ئىككى خىل ماۋارىپى تەلەپكە لايىق، ياخشى ئىشلەنگەن، دېگەن خۇلاسىگە كەلدۇق...

خۇددى ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك چېلىنغان چاۋاك ئۇنىڭ سۆزىنى بېسىپ چۈشتى. يېزا باشلىقى قاتتىق ھاياجانلانغان بولسا كېرەك، كېلەڭسىز بەدىنىگە ماس كەلمىگەن چاققاز-لىق بىلەن غاز بويۇن رومكىغا بېلىق كۆزى قىلىپ ھاراق قۇيۇپ ئاۋۇال مۇئاۋىن ھاكىمغا، ئۇنىڭدىن كېيىن ماۋارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقىغا سۇندى. ئەمدى ھەممە ئۈستەلدە-كىلەر بەس - بەستە ئىچىشكە باشلىدى. 5—6 رومكىدىن ئىچىلگەندىن كېيىن ھەممەيلەننىڭ كەيپىياتى بىراقلا كۆ-تۈرۈلدى. مەڭزلىرى خورازنىڭ تاجسىدەك قىزىرىپ، ئېغىزلىرى ئېچىلدى. بايىدىن بېرى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىل-ماي ئولتۇرغان مۇئاۋىن ھاكىم ئەمدىلىكتە تەشەببۇسكار بولۇپ، باشقىلار بىلەن بىرقانچە رومكا كۆتۈرۈۋەتتى. ھا-كىم بىلەن رومكا سوقۇشتۇرۇپ ئىچىشكە نېسىپبولغانلار-نىڭ كەيپىياتى باشقىچىلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇلار خۇددى چىراغنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرگەن پەرۋانىگە ئوخشاش ھاكىمنىڭ يېنىغا ئورۇندۇقلىرىنى ئەكېلىپ ئولتۇرۇپ بىرى تاماكا سۇنسا، بىرلىرى تۇتاشتۇرۇش، بىرى ھاكىم-نىڭ ئەمدىلا ئىچىپ قويغان قىزىق چېيىنى تۆكۈۋېتىپ يېڭىلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى. يېزا باشلىقىنىڭ ئىشارەت

قىلىشى بىلەن قىزلاردىن بىرى ھاكىمنى تانسىغا تارتتى. يېزا باشلىقى ھاكىمنىڭ تانسا ئويىنغىنىغا ھەۋەس بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى.

بىرقانچە قول تانسا ئويىنالغاندىن كېيىن، مۇزىكىنىڭ توختىشىغىلا يېزا باشلىقى ئالدىراش ئوتتۇرىغا چىقىپ ئېغىز ئاچتى:

— رەھبەرلەر، يولداشلار! — دېدى ئۇ ئاۋازىنى سەل كۆتۈرۈپ، — مەن بىر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلاي، يېزىمىزنىڭ ئىككى خىل مائارىپى ناھىيىنىڭ تەكشۈرۈپ ئۆتۈكىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ناھىيىدىن ناھايىتى ياخشى ئۆتۈپ كەتتى. ناھىيىدىن كەلگەن رەھبەرلەرنىڭ خىزمەتلىرىمىزگە يۇقىرى باھا بەرگەنلىكىگە، خىزمەتلىرىمىزگە يېتەكچىلىك قىلغانلىقىغا كۆپ رەھمەت ئېيتىمىز. بىز بۇنىڭدىن كېيىنمۇ خىزمەت ئىشلەشتە ھەرگىز بېلىمىزنى قويۇۋەتمەيمىز. 3-، 4- خىل مائارىپنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش ئىشلىرىنىمۇ چوقۇم ناھىيە بويىچە 1 - ئورۇنغا ئۆتكۈزۈشكە تىرىشىمىز...

يېزا باشلىقىنىڭ سۆزى ئېغىز - پەس، قالايمىقان چېلىنغان چاۋاك بىلەن ئاخىرلاشتى. مۇزىكا قويۇلۇشى بىلەنلا مېھمانلار يەنە بەس - بەستە تانسىغا چۈشتى. ئەمدىلىكتە ئەرلەرنىڭ ھەممىسى خۇددى بىر كىم كوماندا بەرگەندەك يوپۇرۇلۇپ قىزلارنىڭ ئالدىغا ئۆزلىرىنى ئاتتى. ئەرلەر دەلدەڭشىگەن پېتى تانسا ئويىنىماقتا ئىدى. كىمدۇر بىرىنى قايسى مەكتەپكە يۆتكەپ قويۇش ھەققىدە قايتا - قايتا ۋەدە بەرمەكتە ئىدى. مەن يېزا باشلىقىنىڭ «3 -، 4 - خىل مائارىپنى تەكشۈرۈشتىمۇ چوقۇم 1 - بولىمىز»

دېگەن سۆزىدىن گاڭگىراپ ئولتۇراتتىم. قېرىشقاندەك ماڭا يېقىن ئولتۇرغان يېزىنىڭ مالىيە خادىمى سوراپ قالدى.

— هوي كاتىپ ئۇكام، بۇ نېمە گەپ ئەمدى. يېزا باشلىقى 3 ـ، 4 ـ خىل مائارىپنى 1 ـ بولۇپ ئۆتكۈزۈپ بېرىمىز دەۋاتىدىغۇ. بۇ ئىشنى مۇشۇ قېتىم توگەيدۇ دېسەم، يەنە بار ئوخشىمامدۇ؟ دېگىنە، ئۇكام، مائارىپنىڭ خىلى ئون نەچچىگە بارامدۇ ۋە ياكى؟ . . .

ئۇ مەندىن جاۋاب كۈتۈپ ئاغزىمغا قارايتتى. مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەيتتىم. بىردىنلا كۆڭلۈم يېرىم بولدى: مۇبادا يېزا باشلىقى ساۋاتىنى تولۇق چىقارغان بولسا. . . مەن ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. قەدەملىرىم تولىمۇ ئېغىر، قولۇمدىكى ئاچچىق تاماكىنى كۈچەپ شورايمەن، ئاشخانىدىن ئاڭلانغان لەرزان مۇزىكا ساداسى «خوشە! خوش» دېگەن ئېگىز ـ پەس ئاۋازلار، ئالىتاغىل كۈلكە. . . تۇن قوينىغا ئاستا ـ ئاستا سىڭمەكتە. مەن ئاسمانغا قارىدىم، ئاسماندا نە ئاي، نە بىرەر يۇلتۇزمۇ كۆرۈنمەيدۇ. كائىنات خۇددى قازاننى دۈم كۆمەتۈرۈپ قويغاندەك قاپقاراڭغۇ. . . لېكىن، مەن ئاينىڭ ھامان يۇلتۇزلارنى ئەگەشتۈرۈپ بۇ سەھرا ئاسمىنىنى يورۇتىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. مەن چوڭ ـ چوڭ قەدەم ئېلىپ ئاشخانىدىن يىراقلاپ كەتتىم.

1996ـ يىل 12ـ ئاي، خوتەن

ئازابلىنىش

ئۇ، ئىدارىسىدىن بىر ھەپتىلىك رۇخسەت ئېلىپ پۇتكۇل تەييارلىقنى پۈتكۈزۈپ، ئۆز ئىدارىسىدىكى خىزمەتداشلىرى، سىرتتىكى تونۇش، ساۋاقداش، يۇتداشلىرىنىڭ ھەممىسىگە رېتى بويىچە باغاقلارنى يېزىپ تارقىتىپ بولدى. ھەي! . . . «توي قىلماق، شەھەر ئالماق» دېگەن راست گەپ ئوخشايدۇ. بىرقانچە كۈندىن بېرى شۇنچە قاتراپ تەييارلىق قىلىۋاتىمەن، يەنە بىرنەرسە كەمدەك قىلىدىغۇ؟ يەنە قايسى ئىشلار قالغاندۇ زادى؟ . . .

توغرا، دوكلات قىلىش! ھەي. . . ئۇ ئويلىغانسېرى ئۆز - ئۆزىنى ئەيىبلەپ قاتتىق ئازابلاندى. ئىچىنى مۇشۈك تاتىلىغاندەك بىئارام بولۇپ، بىر چاغقىچە كۆز يۇممىدى. ئاخىر كۆڭلىدە يېڭى پىلانلارنى تۈزۈپ، ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بېرىپ ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

— ساۋۇت ئاخۇن، تۈرسىلا ئورۇنلىرىدىن، قاچانغىچە تۇگىمەيدىغان ئۇيقۇ بۇ؟ — ئايالى خاپا بولۇپ ئۇنى نوقۇپ ئويغاتتى.

— مانا، مانا ھازىر. . . — ئۇ ئورنىدىن ئالدىراش

تۇردى ۋە يۈز - كۆزلىرىنى چالا - پۇلا يۈيۈپ، ئالدىراپ ناشتا قىلغاندىن كېيىن «مەن ئىدارىگە بېرىپ كېلەي» دەپلا چىقىپ كەتتى. ئايالى ئۇنىڭ رۇخسەت ئېلىپ تۇرۇپ- مۇ يەنە ئىدارىگە كەتكەنلىكىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ئارقا- سىدىن قاراپ قالدى.

ساۋۇت قادىر ئەمگەك ئىدارىسىدە بىر بۆلۈمنىڭ مەس- ئۇلى ئىدى. ئۇ ئىدارە مەسئۇللىرىغا بولۇشىغا ئېگىلىپ كۇلكىلىك سالام قىلسا، ئەمەل مەرتىۋىسى يوق كىشىلەرنى كۆرسە خۇددى قاتۇرۇپ قويغاندەك غادىيىپلا ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەگەر ئۇلارغا بىرەر ھاجىتى چۈشكۈدەك بولسا، چىرا- يى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ، يىراقتىن سالام قىلىپ، ئەھۋال سورايتتى. ئۇ كىشىنى يۈزىدىن يۈزىگە ماختاپ ئۇچۇراتتى. ئۇ بۇگۈنمۇ كونا ئادىتى بويىچە ئاتايىن ئىدارىگە كەل- دى. ئەتە ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ تويى. ئۇ باشقىلارنىڭ تويىغا دەرىجىسىگە قاراپ خۇشى كەلسە باردى، خۇشى كەلمىسە بارمىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ تويىغا ئەلۋەتتە ئىدارە- دىكى ھەممە كىشى بېرىشى، قول باغلاپ «خوش-خوش!» دەپ تۇرۇشى، پايپىتەك بولۇپ خىزمەت قىلىشى كېرەك. بۇگۈن دەل ھەل قىلغۇچ پەيت. ئۇ ئىدارە باشلىقى بىلەن كۆرۈشۈپ تويىنىڭ تەييارلىق ئىشلىرىنى دوكلات قىلىشى، شۇنداقلا باشلىقنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، باشقىلارغا ئۆزىنى كۆرسىتىپ قويۇشى كېرەك. توغرا، زۆرۈر تېپىلغاندا ھەر- قايسى بۆلۈم، ئىشخانىلارغا كىرىپ خىزمەتچىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ باغاقنىڭ تەگكەن - تەگمىگەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلىپ، بەزىلىرىنى بۇرۇنراق بېرىشقا ئېيتىپ قويۇشى

كېرەك. بۇ ئىشلارنىڭ ئەتىكى تويغا بېۋاستە تەسىرى بولىدۇ. پەيتنى تاللاش دېگەن مۇشۇ - دە، بۇلا ئەمەس، مۇھىمى، ئۇ كونا ئادەتنى بويىچە توي تەييارلىقىنى باشلىققا دوكلات قىلمىسا قانداق بولىدۇ؟ ئۇ خىزمەت قىلغان 20 نەچچە يىلدىن بېرى ھەر كۈنلۈك ئىشلارنى باشلىققا ۋاقتىدا دوكلات قىلىپ كەلگەن، ئىشتىن بۇرۇن مەسلىھەت سورىغان، ئۆزىنىڭ قانداق باش قاتۇرغانلىقىنى، كىملەرنىڭ خىزمەتتە سۈسلۇق قىلغانلىقىنى زارلىنىپ مەلۇم قىلغان. ئاشۇنداق جاپالىق ئىشلەش، تىنىمسىز دوكلات قىلىش بەدىلىگە بۆلۈم مەسئۇلىلىق تاجىسىنى كىيگەن تۇرسا... «ھەي، ئەسلىي توي تەييارلىقىنى قىلىشتىن بۇرۇن كېتەرلىك نەرسىلەرنىڭ تىزىملىكىنى، تويغا چاقىرىدىغان ئادەملەرنىڭ ئىسىملىكىنى باشلىققا دوكلات قىلىپ تەستىقىنى ئالىدىغان گەپ ئىدى، مۇشۇ بىرقېتىم خوتۇن كىشىنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئىشنى چالا قىلىپ قويدۇم - دە، ئەمدى باشلىق نېمىدەپ قالار؟...»

ئۇ خىيال بىلەن ئىداره باشلىقىنىڭ ئىشخانىسى ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى. ئۇ تونۇش، سۆيۈملۈك، پارقىراق ئىشككە بىرھازا ئەيمىنىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئۆپكىسىنى بېسىۋېلىپ ئاۋايلاپ چەكتى.

— تاك... تاك... تاك...

بىراق، باشلىقنىڭ «كىرىڭ» دېگەن مۇبارەك ئاۋازى ئاڭلانمىدى. ئۇ يەنە چېكىۋېرىشتىن يالتايدى: «بەلكى باشلىق جىددىي بىر ئىشنى مۇزاكىرە قىلىۋاتسا كېرەك.

سەل تەخىر قىلىپ كۆتۈپ تۇراي، ئۇ سىرتقا چىققاندا مېنىڭ مۇشۇ يەردە ساقلاپ تۇرغانلىقىمنى كۆرسە قانداق ياخشى - ھە. . . » ئۇ شۇ خىيال بىلەن بىر سائەتتەك ساقلىدى. يا باشلىقىنىڭ «كىرىڭ!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلانمىدى، يا ئۆزى چىقمىدى. باشقا ئىشخانىدىكىلەر ئۇنىڭغا قاراپ مەنىلىك كۈلۈپ قويۇشۇپ، ئىشكىلىرىنى تاقاپ قايتىشتى. ئۇ ئاخىرقى قېتىم يەنە چېكىپ باقماقچى بولۇپ بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى، ئىشخانىغا سېلىنغان يوغان قارا چوڭ ئۇن قۇلۇپقا كۆزى چۈشتى - دە، تۇرۇپلا قالدى.

1997- يىل 1- ئاي، خوتەن

ئوغرى

ئاخشامقى زىياپەتنىڭ تەسىردىن بۇگۈن ۋاقچىراق تۇرغان باشقارما باشلىقى ئايۇپ نۇر ئىغىر قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ ئىشخانىسىغا كىردى - دە، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ بىرھازا سۈكۈتتىن كېيىن بىرسى بېشىدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتى - دە، دەرھال ئىشخانىسىنڭ ئىشىكىنى ئېچىپ قويۇپ ئىشكى ئوچۇق تۇرغان بىخەتەرلىك ئىشكاپىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرگىنىچە بىرپەس تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئېچىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. بىخەتەرلىك ئىشكاپىنىڭ ئىچىدە ئانچە مۇھىم بولمىغان ماتېرىيال، ھۆججەتلەر قالايمىقان چېچىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يۇرىكى قالايمىقان سوقۇپ، ئۆپكىسى ئاغزىغا كەپلىشىپ قالاي دەپ قالدى. پىشانىسىنى مونچاق-مونچاق تەر دانچىلىرى قاپلىدى. ئۇ ئالاقزادىلىك ئىچىدە تازا ئىشەنچ قىلالمىدىمۇ - قانداق، ئىش ئۇستىلىنىڭ ئۇدۇلىدىكى باشقا بىر بىخەتەرلىك ئىشكاپىنى ئالدىراش ئېچىپ كۆردى. ئۇنىڭ ئىچىدىكى ماتېرىيال، ئارخىپلار شۇ پېتى تۇراتتى. بۇنىڭدىن ئۇ ھېلىقى نەرسىلەرنى ئاشۇ ئىشكى ئوچۇق ئىشكاپتا قويغانلىقىنى جەزملەشتۇر-

دى. ماۋۇ كېلىشمەسلىكنى كۆرۈڭ، «ئوغرىنى قاراقچى ئۇردى» دېگەن شۇ - دە!

خوتۇن كىشى ئىشەنچسىز، ئوسال بولسا، ئەركىشىنى نەس باسقىنى باسقان. ئۇ ئالدىنقى يىلى ئايالى بىلەن جېدەللىشىپ قالدى. ئۇنىڭ ئايالىمۇ تازا كۈنداشلىقى كۈچلۈك خوتۇن. باشقارمىغا يېڭىدىن تەقسىم قىلىنغان ھېيلىقى چىرايلىق قىز پاشاگۈلدىن ئۇنى كۈنلەپ «بىر تاختا قوغۇننى بىر تىيىن» قىلغىلى تاس قالدى. باشقارما باشلىقى بولغان ئادەم ئۆزىنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالغان قىزغا بىرەر تال ئۇزۇك سوۋغا قىلسا نېمە بولاتتى؟ قايسى ئۇزۇن قۇلاق بۇ ئىشنى بىلىپ قالدىكىن، ئۇنىڭ ئايالىغا بىرنى ئون قىلىپ خەۋەر يەتكۈزدى. ئايالى خۇددى بوراندەك گۈركىرەپ، ئىتتەك قاۋاپ، ھەممىنى چىشلەپ شالىنى چېچىپ ئۇنى بوش ئاۋارە قىلمىدى. باشقارمىنىڭ باشلىقى بولغان ئادەمنى ئايالى ئىدارىسىگە كېلىپ كىملەر بىلەن ئاشنا ئوينىغانلىقى، كىملەردىن قانداق پارا ئالغانلىقى، كىملەرگە سوۋغا تەقدىم قىلغانلىقى قاتارلىقلارنى خەلقئا-لەم ئالدىدا جاكارلايمەن دېسە، ئۇنىڭ يۈزى تۆكۈلمەمدۇ؟... ئۇ ئىشخانىسىنىڭ ئىشىكىنى مەھكەم تاقاپ قويۇپ، بارلىق چىرايلىق، ياغلىما سۆزلەر-نى دەپ يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ، ئايالىنىڭ بارلىق شەرتلىرى-گە ماقۇل بولۇپ، ئاران دېگەندە ئاغزىنى بېسىقتۇرۇپ، ماشىنىسىدا ئۆيگە ئاپىرىپ قويغانىدى. ئۇ شۇ ۋەقەدىن كېيىن ئايالىدىن ئېھتىيات قىلىدىغان، ئىلگىرىكىدەك ئې-چىلىپ - يېيىلىپ سۆزلەشمەيدىغان بولۇپ قالدى، بولۇپ-

مۇ ھەجەتمەنلەر ئېلىپ كەلگەن تۇرلۇك سوۋغاتلارنى ئۆيىگە قەتئىي ئاپارمىدى. بۇنىڭ بىلەن ئايالىنىڭ ئالدىدا «پاك - دىيانەتلىك ئەمەلدار» بولۇپ، قۇيرۇقىنى تۇتقۇزماي كەلگەنىدى. ھەي... ئايالى ئىشەنچلىك بولۇپ، ئۇزۇمنى يەپ شىكگىلىنى سورىمىغان بولسا بۇنچە قىممەت باھالىق نەرسىلەرنى ئىشخانىسىدا قويۇپ نېمىش قىلىدۇ؟ ھەرنېمە بولسا ئالدىنقى كۈنى بىر جۈپ ئۈزۈك بىلەن بىر زەنجىرنى ھېلىقى يەرگە بېرىۋەتكەن ئىكەن، بولمىسا ھەممىسى بىراقلا تۈگەيدىكەن ئەمەسمۇ؟...

ئۇ ئالتۇن زىننەت بۇيۇملىرى سېلىنغان بىخەتەرلىك ئىشكاپىنى تەپسىلىي ئاختۇرۇپ كۆردى. «ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس، ئوبدانراق قاراپ باقاي.» ئۇ شۇ خىيال بىلەن ئىشكاپنىڭ ئىچىدىكى ماتېرىياللارنى بىرمۇبىر ئېلىپ قېقىشتۇرۇپ كۆردى، ئويلىمىغان يەردىن ئۇنىڭ قولىغا بىر پارچە خەت چىقتى. ئۇ ناتونۇش پۇچۇركىلىق بۇ خەتنى ئالدىراش ئوقۇشقا باشلىدى:

«ھۆرمەتلىك جانابىي ئايۇپ چۇجاڭ، مەن سىزنىڭ ئىشكاپىڭىزدىكى ئۈچ جۈپ ئالتۇن بىلەزۈك، 9زەنجىر، 12دانە ئۈزۈك قاتارلىك قىممەت باھالىق زىبۇزىننەتلەرنى ئۇغرىلىغان ئوغرى بولىمەن. چۈنكى، بۇ نەرسىلەر ئەسلىي سىزنىڭ ئەمەس، مەن بۇلارنى سىزگە كىملەرنىڭ قانداق ئىشنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئەكېلىپ بەرگەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن. بۇ نەرسىلەر سىزگە ھارام، ماڭىمۇ ھارام. شۇڭا، بۇلارنى سېتىپ پۇلىنى بۇزماستىن قىشتا ئۆيلىرىدىن بوران ئۈچۈپ تۇرىدىغان بىچارەنامراتلارغا (دەل سىز

تۇغۇلغان يېزىدىكى) سىزنىڭ نامىڭىزدا ئەۋەتىپ بەرمەكـ
چىمەن. ئۇلار بۇ پۇللار بىلەن بىرئاز قەددىنى رۇسلىۋالـ
سا، قىشتىن ئامان - ئېسەن ئەتىيازغا ئۇلىشىۋالسا ئەجەب
ئەمەس. خاتىرجەم بولۇڭ، بىر پۈتۈنمۇ ھەرگىز خەجلـ
ۋالمايمەن. سىزنى پاراكەندە قىلدىم. ھۆرمەت بىلەن ئوغـ
رى »

ئايۇپ نۇرنىڭ خەتنى تۇتقان قوللىرى تىترەپ كەتتى.
خۇددى بىرەرسى بۇ خەتنى ئۇنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ئوقۇۋالـ
غاندەك چۆچۈپ ئارقىسىغا — ئىشىكنىڭ بىخەتەر قۇلۇپىغا
قارىدى. قۇلۇپ ئېچىدىن ئېتىكلىك ئىدى. ئۇ خاتىرجەم
بولغان ھالدا ئاستا ئورنىدىن تۇردى. مەزمۇت تۇغۇلگەن
قولىدا ھېلىقى خەت پۈرلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ دېرىزىنىڭ
ئالدىغا كېلىپ سىرتقا قارىدى: سىرتتا قار لەپىلدەپ ياغـ
ماقتا. ئۇ دېرىزىنى قىيا ئېچىپ قويۇپ پەسكە قارىدى:
ئاسفالت يولغا چۈشكەن قارلار ئۇزۇلمەي مېڭىۋاتقان ماشىنا
ۋە ئادەملەرنىڭ يانجىشى بىلەن ئېرىگەن. قۇياش ئۆزىنىڭ
ئاجىز نۇرىنى ئايـمـاي تـۆكـمـەكـتـە ئىدى. . . ئۇ
دېرىزە سىرتىدىن كىرگەن سوغۇق قار ئارىلاش شامالدىن
سەگىدىمۇ - قانداق، قولىدىكى ھېلىقى خەتنى يەنە باشقـ
ىدىن ئوقۇپ چىقتى - دە، يىرتىپ پارچە - پارچە قىلىپ
دېرىزىدىن پەسكە تاشلىدى. قارەدەك چوڭلۇقتا يىرتىلغان
قەغەز پارچىلىرى ئاپئاق قار بىلەن قوشۇلۇپ يەرگە چۈـ
شۈپ توختىدى.

1997- يىل 1- ئاي، خوتەن

«تەبىئىي ئاپەت»

يېزا باشلىقى قاسىمنىڭ غەزىپى خۇددى تۆيۈقسىز ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چاققاندەك شۇنداق تېز كەلدى. گۈرەن تومۇرلىرى كۆپۈپ، گۆشلۈك چىرايى تاتىرىپ، پېشانىسىنى يول - يول سىزىقلار قاپلىدى. چېقىر كۆز ئالمىلىرى قېلىن، سېلىنىپ تۇرىدىغان قاپقىدىن ھازىرلا ئېتىلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. ۋېلىسىپىتكە ئارتىلغان يېرىم خالتا ئۇندەك، كەمىرىدىن ئاستىغا ساڭگىلاپ تۇرغان قورسىقى بۇ ئاچچىقنى سىغدۇرالمىغاندەك كۆپۈپ كەتكەنىدى. ئۇ مەيدە يانچۇقىدىن چىرايلىق كېسىپ قويۇلغان گېزىت قەغىزىنى ئېلىپ، ئاچچىق موخۇركىسىنى ئوراشقا باشلىدى. لېكىن، قوللىرى تىترەپ تۇرغاچقا قەغەزدىكى موخۇركىلارنىڭ ھەممىسى تۆكۈلۈپ يەرگە چۈشتى. ئۇ قايتىدىن موخۇركا ئېلىپ ئالدىرىماي ئوراپ، قېلىن لەۋلىرى ئارىسىغا قىستۇردى - دە، سەرەڭگە ئىزدەپ يانچۇقىغا قول سالدى. ئەمما، سەرەڭگە قېپى قۇرۇق ئىدى. ئۇ قۇرۇق قاپنى غەزەپ بىلەن يەرگە تاشلاپ، ئاچچىق بىلەن دەسسىدى. پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن كا-

تىپ يىگىت تېزلىكتە كېلىپ چاقمىقىنى ياندۇردى.

يېزا باشلىقى ئاچچىق تاماكىسىنى كۈچەپ - كۈچەپ شوراپ، ئېغىز - بۇرنىدىن قويۇق ئىس چىقارغاندىن كېيىن، يەنە ئېغىز ئاچتى:

— قانداق گەپ ئۆزى، تېخى ئەكەلگىلى بىر ئايمۇ بولمىغان ماشىنىنىڭ ئەينىكىنى قايسى قۇلاق كەستى چېقىۋەتتى؟ ھەي شوپۇر ئاداش، سەن بۇنىڭغا مەسئۇلمۇ - ئەمەسمۇ؟ گەپ قىلماي بېزىرىپ تۇرۇۋەرسەڭمۇ، دەرھال بۇزغۇنچىنى تاپ، تۆلەت، بولمىسا ئېغىلدىكى قوي، كالاڭنى سېتىپ بۇگۈندىن قالدۇرماي ئەينەكنى سالدۇر!

ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى شوپۇرنىڭ كۆزلىرىگە شىلتىپ سۆزلىمەكتە ئىدى. باشلىقنىڭ سىزىقىدىن چىقمايدىغان ياۋاش شوپۇر خۇددى چوڭ گۇناھ ئۆتكۈزگەندەك تىرناقلىرىنىڭ كىرىنى تاتىلاپ، يەردىن ئۈستۈن قارىماي تۇراتتى. تاماشا كۆرۈۋاتقان بىر توپ بىكار تەلەپ كىشىلەر ئالدى ئەينىكى پۈتۈنلەي سۇنۇپ چۈل - چۈل بولۇپ كەتكەن ماشىنىنىڭ ئەتراپىدا ئەگىپ يۈرۈپ، ئەينەك پارچىلىرىنى قوللىرىغا ئېلىپ ئۆرۈپ - ئۆرۈپ كۆرۈپ، يېزا باشلىقىنىڭ ئوغىسىنى تېخىمۇ قاينىتىماقتا ئىدى:

— ھەي، قايسى كەپسىزنىڭ قىلغان ئىشىدۇ، ئاتا-ئانىسى تەربىيە بەرمەمدىغاندۇ؟...

— قاراڭلار، بىر چىرايلىق تۇرغان ئەينەكنى چېقىۋەتكىنى نېمىسى؟

— قارىغاندا ماشىنىنىڭ ماۋۇ يېرىگە چىقىپ تاش بىلەن ئۇرغاندەك قىلىدۇ...

— هەي. . . بۇ ئەينەك شۇنداق قېلىن، سۈپەتلىك ئىكەن ئەمەسمۇ، ئەمدى بۇ خىلدىكى ئەينەكتىن تەس تېپىلىدۇ جۇمۇ؟ . . .

— هەي، بايا چىققان بوراندا چېقىلىپ كەتتىمۇ- يا؟

— تۈزۈك گەپ قىلساڭلارچۇ. . .

كىشىلەر ماشىنا ئەتراپىدىكى كىچىك بالىلارنىڭ قايسىقان ئىزلىرىنى ئۆزلىرىچە تەكشۈرمەكتە، كىمنىڭ بالىلىرى چاققان بولۇشى مۇمكىنلىكىنى پەرەز قىلىشماقتا ئىدى. لېكىن، پۈتۈن مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان شوپۇر نېمىشقىدۇر بۇ پەرەزلەرگە ئارىلاشماي، يا بالىلارنىڭ ئىزلىرىنى تەكشۈرمەي بىر چەتتە گەپ - سۆزسىز تۇراتتى. ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەن يېزا باشلىقىغا ئەيمىنىپ قاراپ، گەپ قىلماقچى بولاتتىيۇ، يەنە ئاغزىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان سۆزنى يۇتۇۋېتەتتى.

شوپۇر يېزا باشلىقى دېگەندەك ئۇنداق مەسئۇلىيەتسىز ئەمەس ئىدى. ئۇ بايا كېلىپلا ماشىنىنىڭ ئەينىكىنىڭ سۇنغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتكەنىدى. ئۇ نېرىراقتا ئويناپ يۈرگەن بالىلاردىن سۈرۈشتە قىلىۋىدى، بالىلارنىڭ ھەممىسى تەڭلا: «قەيسەر چېقىۋەتتى. ئۇ دادامنىڭ ماشىنىسى بولغاندىكەن چاقسام نېمە كارىڭ، دەپ ئۆيگە كەتتى» دېيىشتى. شوپۇر شۇنداقتىمۇ تازا ئىشەنچ قىلالماي، يېزا باشلىقىنىڭ ئۆيگە بېرىپ سۈرۈشتە قىلىۋىدى، ئەھۋال راست بولۇپ چىقتى. ئۇ بۇلارنى ئۇقۇپ كەلسە، باشلىق بۇ يەردە ماشىنىغا قاراپ ئاچچىقلاپ تۇراتتى. ئەمما بىچارە نېمىمۇ دېيىلىسۇن؟ بۇنچە ئادەمنىڭ ئالدىدا «ئەينەكنى

سىلىنىڭ ئەتىۋارلىق نەۋرىلىرى قەيسەرجان چېقىۋېتىپتۇ» دېسە قانداق بولىدۇ؟ دېمەي دېسە باشلىق ئۇنى ھە دەپ سەتلەپ «ئانا مانىسىنى قويۇۋاتسا»، گەپ - سۆزسىز دەر- دىنى ئۆزى بىلىپ زىيانىنى تۆلەي دېسە، كەم دېگەندىمۇ 1000 يۈەن كېتىدىغان گەپ. پۇلىنىغۇ بىرنېمىلەرنى قە- لىپ تاپار، لېكىن بۇ ئىش ئۇنىڭ پېشانىسىدىن مەڭگۈ كەتمەيدۇ. ئۇ باشلىقنىڭ مىجەزىنى ناھايىتى ئوبدان بىلە- دۇ. شۇڭا، بۇ ئىشنى ۋاقتىدا ئايدىڭلاشتۇرۇۋەتكەن تۈ- زۈك.

— ھەي شوپۇر ئاداش، گەپ قىلمايسەنغۇ ئۆزى،— باشلىق سۆزسىز خىيال سۈرۈپ تۇرغان شوپۇرنىڭ يېنىغا كېلىپ سىلىقراق سۆزلىدى،— سەنمۇ بىلىسەن، بۇ ئىشتا سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ بار. زىيانىنى چوقۇم بۇ ئىشنى قىلغان ئادەم تۆلەيدۇ. ئۇ ئادەم تېپىلمىسا سەن تۆلەيسەن. ھۆكۈمەت پۇلىغا سالدۇرىمىزمىكىن دەپ، چۆچۈرىنى خام سانىما. مەركەز چىقىمنى ئازايتىپ، ئىقتىسادنى تېجەشنى تەشەببۇس قىلىۋاتقىلى نەۋاق.

— يېزا باشلىقى... سىلىگە... بىر ئېغىز...— شوپۇر دۇدۇقلاپ تەستە ئېغىز ئاچتى.

— ھە، نېمە گەپ،— يېزا باشلىقى ئۇنىڭغا يەنە غەزەپ بىلەن قارىدى.

— سىلىگە بىر ئېغىز گەپ...— شوپۇر باشلىقنىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىدى.

— ھە!...— يېزا باشلىقى تۇرۇپلا قالدى. ئۇ موخۇركىسىنى ئالدىرىماي شورىدى. ئۇنىڭ چىرايى خۇددى

قاتتىق بوراندىن كېيىنكى ئاسمانغا ئوخشاش ئاستا - ئاستا سۇزۇلۇشكە باشلىدى. ئۇ شوپۇرغا بۇرۇلدى- دە:

— ئەينەكتىكى بوران چېقىۋېتىپتۇ دېدىڭىزمۇ، ئەمدى- جان ئۇستام، ئەتىدىن بېرى تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك تۇر- ماي بۇرۇنراق شۇنداق دېسىڭىز بولمامدۇ؟ ھەي، بۇ تەبە- ئىي ئاپەتنىڭ بىزنىڭ ئېتىز - ئېرىق، مال - چارۋىلىرى- مىزغا سېلىۋاتقان زىيىنى ئازلىق قىلىۋاتقاندەك بىر ئوبدان تۇرغان ماشىنىنىڭ ئەينىكىنى چاقتىنىنى دېسە. . . — دېدى ۋەزمىن ئاھاڭدا.

— شۇنداق، شۇنداق يېزا باشلىقى، — دېدى پۇت - قولىغا جان كىرىشكە باشلىغان شوپۇر ئالدىراپ، — بۇ لەنىتى بوراننى شۇ. . .

— تەبىئىي ئاپەت ئېلىپ كەلگەن زىيانغا ھۆكۈمەت ئىگە. دەرھال بېرىپ مالىيە مۇدىرىنى تېپىپ، ماشىنىنىڭ ئەينىكىنى سالدۇرۇۋېتىڭ. ماشىنا بۇنداق تۇرسا سىز بە- لەن ماڭمۇ سەتتە، — دېدى باشلىق بۇيرۇق تەلەپپۇزدا.

1997- يىل 1-ئاي، خوتەن

ئۇچۇر

ئۇ ، ئىچكىرى ئۆلكىلەرنىڭ بىرىدە چىقىدىغان «پەن-تېخنىكا ئۇچۇرلىرى» گېزىتىنى كۆرۈپ ، ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى. «3000 يۈەن ئەۋەتسە ، كۈنىگە ئىككى تونна پۈتا ئىشلەپچىقىرالايدىغان زاۋۇت ، پۈتا ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ مەخپىي رېتسېپى ۋە زاۋۇتنى چۈشەندۈرۈش قولـلانمىسى قوشۇپ ئەۋەتىلىدۇ» دېگەن ئىلان گېزىتىنىڭ بىرىنچى بېتىنىڭ باش تەرىپىگە ، ئالاھىدە رامكا ئىچىگە ئىلىپ بېرىلگەنىدى.

ئۇ قايتا - قايتا ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن ، گېزىتنى بىر-ھەرسىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، دەرھال سېـلىۋالدى. ئاندىن ئۆيىگە كېلىپ ، زاۋۇتنى ئەكەلدۈرۈش ، پۈتا ئىشلەپچىقارغاندىن كېيىنكى پىلان - تەسەۋۋۇرلىرىنى ئايالىغا تەپسىلىي چۈشەندۈردى. ئايالى ئۇنىڭ مەجەزىنى ئوبدان بىلگەچكە ، ئىچىدە نارازى بولسىمۇ ، نائىلاج ماقۇل بولدى.

جەمئىيەت كېچە ، پۈتۈن كائىنات تىنچ ئۇيقۇغا چۆمـگەن ، پەقەت ئاسماندا ئاستا ئۇزۇپ يۈرگەن تولۇن ئاي ئۇنىڭ شېرىن خىيالى ، ئارزۇ - تىلەكلىرىگە ھەمدەم بو-

لۇپ مەدەت بەرمەكتە، يۇلتۇزلار ئۇنىڭغا كۆز قىسىپ ھەۋەس بىلەن قارىماقتا ئىدى. «كۇنىگە 2 تونىنا پىۋا ئىشلەپچىقارسام، بۇ شەھەرنى پۈتۈنلەي پىۋا بىلەن مەنلا تەمىنلەيمەن دېگەن سۆز، توغرا، يەنە يېقىن ئەتراپتىكى ناھىيە - بازارلارنىمۇ تەمىنلەيمەن. ئۇ يەرلەردىمۇ سېتىش نۇقتىلىرىنى قۇرۇپ باشقا ئورۇنلارنىڭ پىۋىلىرىنى يانقۇ-زۇۋېتىمەن... ئۇ چاغدا پۇل دېگەن خۇددى كەچكۈزدىكى غازاڭدەك ئۇچۇپ چۆنتەككە كىرىۋېرىدۇ... پۇل تاپىمەن دەپ ئاز ريازەت چەكتىممۇ؟ ئاشخانا ئاچتىم، كەچلىك بازاردا كاللا- پاچاق پىشۇرۇپ ساتتىم، ۋېلىسىپىت سودا-سى قىلدىم، توۋا دەيمەن، ئازغىنا پۇل تاپسام ئىدارە باشلىقىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ئۆتى يېرىلىپ كەتكىلى تاس قالدى... ئەمدى قانداق قىلارکىن، ئۇنىڭ ئالدىمدا يەتتە تەزىم قىلىپ ماڭمىغىنىنى بىر كۆرەي... چۈنكى، پۇلى بار نوچى...» دېگەن تاتلىق خىياللار ئىچىدە ئاستا - ئاستا ئۇخلاپ قالدى. ئۇ «ئامەتلىكلەر پىۋا زاۋۇتى» دېگەن ۋېۋىسكا ئېسىلغان بەش قەۋەتلىك بىنانىڭ مەرمەر پەشتىقە-دا قولىنى كەينىگە تۇتۇپ مەغرۇر تۇرماقتا. زاۋۇتنىڭ ئېسىل پىۋىلىرى ماشىنىلارغا بېسىلىپ ئايىغى ئۇزۇلمەي توشۇلماقتا... زاۋۇتنىڭ قارشىسىدىكى «جاھان كەزدە-لەر سوغۇق ئىچىملىك ئورنى» دا دېھقانلار ئۇزۇلمەي پىۋا ئىچمەكتە. لەرزان، جۇشقۇن ناخشىلار ياڭراپ، كىشىلەر-نىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرمەكتە... بۇ ناخشىلار ئۇنى تېخى-مۇ ھاياجانغا سالدى.

قۇياش نۇرىدا كۆزنى چاقنىتىپ پارقىراپ تۇرغان

«سانتانا» ئۇنىڭ ئالدىدا چىپىدە توختىدى - دە، ئىچىدىن ياشقىنا شوپۇر يىگىت چۈشۈپ، ماشىنىنىڭ ئالدى ئىشىكىنى ئېچىپ ئۇنىڭغا تەزىم بىلەن ئېغىز ئاچتى:

— باش دىرېكتور، ماشىنىغا مەرھەمەت قىلغايلا.

— نەگە بارىمىز؟— سورىدى ئۇ سەل تېخىرقاپ.

— ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايلا، بۈگۈن ئۆزلىرىنى «ئېسىلزادىلەر تانسىخانىسى» ئالايىتەن كۆڭۈل ئېچىشقا چاقىرغان، دېگەن ۋاقىت توشۇپ قالاي دېدى...

ئۇ باشقا گەپ - سۆز قىلمايلا ماشىنىغا چىقىپ راھەتلىنىپ ئولتۇردى. نېمە دېگەن راھەت...

— مەسۇمجان، تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن، ئىشقا كېچىكىپ قالمىسۇن،— ئايالى ئۇنى نوقۇپ ئويغاتتى، ئۇ كۆزىنى ئېچىپ ئۆزىنى ئىسسىل ماشىنىدا ئەمەس، بەلكى ئۆيىدىكى تاختا كارىۋاتتا كۆرگەنده، كۆڭلى سەل يېرىم بولدى...

مەسۇمجان ئىككى ھەپتىدەك ئالدىراش يۇرۇپ يىغىپ-تۆشەپ، قەرز ئېلىپ دېگەندەك 3000 يۈەننى تەقلەپ گېزىتتىكى ئادرېس بويىچە ئىچكىرىگە ماڭدۇرۇۋەتتى، «مەسۇمجان پىۋا زاۋۇتى قۇرغۇدەك» دېگەن خەۋەر تېزلا ئىدارىنى بىر ئالدى. كۆپ كىشىلەر ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلدى، ھەتتا ئۇنىڭغا كۆڭلىنى يېقىن تۇتقان بىر - ئىككىسى پۇلنى بىللە ئەۋەتىشنى، زاۋۇتنى بىرلىشىپ قۇرۇپ پايدىنى تەڭ ئۇلىشىشنى ئۆتۈنگەن بولسىمۇ، ئۇ تۇرلۇك باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ رەت قىلدى. يەنە بىرقانچىسى ھېلىقى زاۋۇتنى ساتىدىغان ئادرېسنى يېزىۋېلىشنى ئۆتۈنگەن بول-

سىمۇ، بىرنېمىلەرنى قىلىپ ئادرېسنى بەرمىدى. ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟ . . . پۇل تېپىش ئۇچۇن رىقابەت بولۇشى كېرەك، ئالدىدىكى تەييار تۇرغان بىر قاچا ئاشنى بىرقاندىچىسى «بىللە يەيلى» دېسە ئۇ قانداقمۇ ئۇنىسۇن. . .

مەسۇمجان زاۋۇت يېتىپ كەلگۇچە ئىدارىنىڭ ئالدىدىن چوڭ ئۇچ ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ، ئۇنىڭ بىرىنى سوغۇق ئىچىملىك ئورنى قىلدى. ئۇ ئۆيگە ئورۇندۇق، ئۇستەل ياساتتى. قالغان چوڭراق ئىككى ئېغىزنى زاۋۇت يېتىپ كەلگەندە ئورۇنلاشتۇرۇش ئۇچۇن چىرايلىق ئاقارتىپ، ئىشىك - دېرىزىلەرنى سىرلاپ پاكىز تازىلاپ تەييارلىدى. . . ئارىدىن تۆت ئاي بىكار ئۆتۈپ كەتتى، زاۋۇت ھېچ يېتىپ كېلىدىغانىدەك ئەمەس ئىدى. مەسۇمجان ئۇ بىرقانچە پارچە خەت يېزىپ ئۇچۇرىنى ئالالمىغاندىن كېيىن، ئادرېستىكى نومۇر بويىچە تېلېفون بېرىپ، كۆڭلى خاتىرجەم بولدى، چۇنكى ئۇلار زاۋۇتنى ماڭدۇرۇۋاتقىنى بىر ھەپتە بولغانلىقىنى ئېيتقانىدى. . . «ئەجەب بەلەن ئىش بولدى. . . ھاۋا سوۋۇيدىغانغا يەنە ئىككى ئاي بار، ئىككى ئايدا زاۋۇتنى سېتىۋالغان، ئۇستەل - ئورۇندۇق ياساتقان، ئۆي ئىجارىسىگە ئالدىن تۆلىگەن چىقىملارنىڭ ھەممىسىنى ئۇندۇرۇۋالغاندىن سىرت، يەنە كەم دېگەندە 15 — 20 مىڭ يۇەن تېپىۋالىمەن». ئۇ شۇ خىيال بىلەن زاۋۇتنى كۇتتى.

مەسۇمجاننى تەققەززا قىلغان كۇن ئاخىر يېتىپ كەلدى. ئۇ زاۋۇت يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپلا ئۇزۇن يولۇق بېكەتكە كىردى - دە، ھەيرانلىق ئىچىدە قاراپلا قالدى.

دى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئالدىدا بىر تاغارغا قاچىلانغان، ئۇ-
زۇنلۇقى ئوخشاش بولمىغان، ئۇچ تال تۆمۈر تۇرۇبا تۇراتـ
تى. ئۇ قولىغا ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرۈپ باقتى،
تاغارنىڭ تېگىنى ئاختۇرۇۋىدى، قولىغا «تىجارىتىمىزنى
قوللاپ بەرگىنىڭىز ئۈچۈن رەھمەت، سىزگە ئامەت تىلەيـ
مىز!» دېگەن خەت چىقتى.

1997 - يىل 3 - ئاي، خوتەن

ئۇقۇشماسلىق

— قانداق گەپ ئۆزى، خىزمەتكە چىققىلى تېخى بىر يىلمۇ توشمىغان بىر سويمىنىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى نامزاتى بولغىنى قىزىقتە!

— سىلەر ئۇنداق دېگەن بىلەن ئۇنى ناھايىتى بىلىملىك، ئىنگلىزچىنى سۈدەك راۋان سۆزلەيدىكەن دېيىشىدىغۇ؟

— بىز بىلمىگەن بىلەن بىرەر ئەمەلدارنىڭ ئوغلىمۇ تېخى؟

— ھەي ئاغىنىلەر، بولدى، پارىڭلارنى توختىتىڭلار، ئۇ كېلىۋاتىدۇ...

بىر ھەپتىدىن بېرى ئىدارىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر تۆت - بەشى بىر يەرگە كەلسىلا يۇقىرقىدەك پاراڭ سېلىپ ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئالدىنقى يىلى ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنى باشقا ئورۇنغا يۆتكەپ كەتكەندىن بېرى بۇ ئورۇن بوش ئىدى. بۇنىڭغا قارىتا بەزى كىشىلەر «ئىدارىنىڭ ئۆزىدىن ئۆستۈرىمىش، ئىشخانا مۇدىرى ئەخمەت ياسىن شۇ ئورۇنغا چىققۇدەك» دېگەن گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرۈشتى. مۇئاۋىن ئىدارە باش-

لىقلىق ئورنىغا چىقىش ئېھتىمالى بولغان بىرقانچىسى ئەتە- ئاخشاملىرى يۇقىرى - تۆۋەن يول مېڭىپ، ئۆزى ئۈچۈن جامائەت پىكرى توپلاۋاتقان پەيتتە، ئويلىمىغان يەردىن ئىدارىنىڭ كىچىك ماشىنىسى خىزمەتكە چىققىنىغا تېخى بىر يىلمۇ توشمىغان، كىشىلەر بىلەن ئانچە ئارىلى- شىپ كەتمەي ئۆزىنىڭلا ئىشىنى قىلىدىغان ياۋايى يالقۇ- نىڭ ياتقى ئالدىدا توختايدىغان بولۇپ قالدى. ھەر كۈنى شوپۇر كېلىپ ئۈنى ئېلىپ كېتەتتى. قايسى چاغدا ئەكە- لىپ قويغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

بۇ تاسادىپىيلىق ئىدارىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر- نىڭ روھىي كەيپىياتىدا بىراقلا بۇرۇلۇش پەيدا قىلدى. «پالانى مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولغۇدەك» دېيىشىپ ئەتە- ئاخشاملىرى ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە قاتراپ، چوڭقۇر سالام قىلىشىپ يۇرگەن كىشىلەر ئەمدىلىكتە ئۆزلىرىنىڭ يوشۇ- رۇن ھەرىكەتلىرىنى توختىتىپ، «تۈتسا سېپى، چاقىرسا ئېتى يوق» يالقۇنغا يېقىنچىلىق قىلىدىغان، چوڭقۇر سالام قىلىپ كەچلىكلىرى سورۇن تۈزۈپ چاقىرىدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن، يالقۇننىڭ ۋاقتى ناھايىتى قىس ئىدى. شۇڭا، ئۇ «ياخشى نىيەتلىك» كىشىلەرگە چىرايلىق ئۆزرە ئېيتىپ كەچۈرۈم سوراپ بارمايتتى.

— قاراڭلار، ھېلىتىن ئۇنىڭ ھالىغا؟...

— شۇنى دېمەمسىلەر، ئەگەر رەسمىي ئېلان قىلىسىغۇ ئىش بار ئوخشايدۇ.

— ھەي ئاغىنىلەر، بولدىلا، كىم باشلىق بولسا نېمە چاتىقىمىز، پەقەت ئىشنى ياخشى قىلساق ماڭاشنى تولۇق

ئالىدىغان گەپ، قېنى ھارىقمىزنى ئىچەيلى.

يالقۇننى ئۆزلىرىنىڭ سورۇنىغا ئاپىرالمىغانلار يۇقىرىقىدەك پاراڭلار بىلەن ئۇنى قارغاپ، زارلىنىپ، ئاچچىق ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىپ دەلدەڭشىگەن پېتى تارقىلىشىپ كېتەتتى. بۇ ئىش ئىشخانا مۇدىرى ئەخمەت ياسىنغا بەكلا ئېغىر كەلدى. ئۇ بىرقانچە يىلدىن بېرى ئىشخانا مۇدىرلىقىنى ناھايىتى ياخشى ئىشلەپ، ئىدارىنىڭ كۇندىلىك خىزمەتلىرىنى ئوبدان يۈرۈشتۈرۈۋاتسا، مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىغا ئۇنى ئۆستۈرمەي، تېخى تۇنۇگۈن پەيدا بولغان «يېڭى كەلداخۇن» بىراقلا ئۇنىڭ بېشىغا دەسسەيمەن دېسە ئۇنىڭ يۈرىكى مۇجۇلمامدۇ؟ ھەي... ئالدىنقى يىلى باشقا ئورۇنغا يۆتكىلىپ كەتكىلى تەييار بولغاندا، ئىدارە باشلىقى ئۇنىڭ دولىسىغا قېقىپ، تولا ماختاپ يوشۇرۇن بېشارەت بېرىپ، قويۇپ بەرمىگەنىدى، ئەمدىچۇ؟ بۇ يالقۇن دېگەن شۇنداق يامان نېمىمدۇ؟ ئادەتتىغۇ كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىپ كەتمەيدۇ. دېگۇ دەك ئاممىۋى ئاساسمۇ يوق. شۇنداق تۇرۇپ... چوقۇم شۇنداق، يالقۇننىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولۇشىدا گەپ يوق. ئادەتتە شوپۇرلار ئەمەلدارنىڭ سورۇنىغا كۆپ باردۇ. ئۇ يەردە بولغان گەپلەرنى ئاڭلايدۇ. ھازىردىن باشلاپ ئىدارە باشلىقى ئۇنى ئاخشاملىرى زىياپەت، سورۇنلارغا بىرگە ئېلىپ باردى دېگەن گەپ.

— ئەخمىتاخۇن، تۇرسىلا ئورۇنلىرىدىن، ئىشقا كېچىكىپ قالىلا.

ئۇ ئايالىنىڭ چاقىرىشىدىن خىيالىنى يىغدى - دە،

ئازاب بىلەن توشۇپ كەتكەن ئېغىر كاللىسىنى تەستە كۆتۈرۈپ، يۈز - كۆزلىرىنى چالا - پۇلا يۇيۇپ، ئالدىراپ ناشتا قىلغاندىن كېيىن، چىرايىنىمۇ ئاچماستىن ئىشقا ماڭدى. ئۇ ھەر دائىم ئىشقا ماڭغاندا بەش ياشلىق ئوماق قىزىنىڭ چېكىسىگە سۆيۈپ قويىاتتى. لېكىن، يېقىنقى بىر ھەپتە- دىن بېرى ئادىتىمۇ ئۆزگىرىپ، ئۇن - تىنسىز ئىشقا ماڭىدىغان، خوتۇن - بالىلىرىغا تولا ئاچچىقلايدىغان بولۇپ قالغانىدى.

بۇگۈن ئىدارىدىكى پۈتۈن ئىشچى - خىزمەتچىلەر قاتناشقان چوڭ يىغىن ئېچىلدى. يىغىندا باشقا ئورۇندىن يۆتكەپ كېلىنگەن بىرىنى ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى دەپ ئېلان قىلدى. كىشىلەر دەسلەپتە ھەيران بولۇپ بىرھازا تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، ئاندىن چاۋاك چېلىشتى ۋە ھەممىسى خۇددى دېيىشىۋالغاندەكلا زالنىڭ يان تەرىپىدە ئولتۇرغان يالقۇنغا قاراشتى. يالقۇن كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىگە قاراشلىرىدىن بىخەۋەر ھالدا سەھنىگە قاراپ قىزغىن چاۋاك چېلىپ ئولتۇراتتى.

شۇ كۈنى كەچتىكى بىر ئىش ئەخمەت ياسىننى يەنە ھەيران قالدۇردى. ئىدارىنىڭ شوپۇرى يەنە يالقۇننىڭ ياتقى ئالدىدا توختاپ، ئۇنى خۇددى ھېچ ئىش بولمىغاندەكلا ئېلىپ كەتتى. يالقۇننىڭ كەيپىياتىدىمۇ ھېچ قانداق ئۆزگىرىش يوق ئىدى. بۇلارنى تەپسىلىي كۆزىتىپ، بۇنىڭ سىرىنى بىلەلمىگەن ئەخمەت ياسىن ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى: «قانداق گەپ ئۆزى، مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بۇگۈن ئېلان قىلىنىپ بولسىمۇ يەنىلا ئۇنى ماشىنىدا نەگە

ئاپىرىدىغاندۇ؟ ئۇنى ئەمدى قايسى ئورۇنغا ئۆستۈرىدىغاندۇ؟ ھەي... مېنىڭ ئورنۇمغا!... ياق... ياق... ئۇ ئۆزىنىڭ ئاخىرقى خىيالىدىن خۇددى بىرسى بېشىدىن بىر چېلەك مۇزلۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتى - دە، مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ تېز- تېز قەدەم ئالدى. چۈنكى ئۇ، يالقۇننىڭ ھەر كۈنى كەچ ئىدارە باشلىقىنىڭ ئوغلىغا ئىنگلىز چىدىن تەكرار قىلغىلى بارىدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى.

1997 - يىلى 3 - ئاي، خوتەن

چۇشىنىش

باقى ھاكىمنىڭ ئايالى بۇگۈن قاتتىق خاپا بولدى. ئەگەر ئادەملەر ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان رەستە بولمىغان بولسا، ئېرىنى سەتلەپ پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالغان بولاتتى. لېكىن، ئۇ ئامالسىز ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ، پات - پات غودۇڭشۇپ ھومىيىپ قويۇش بىلەنلا بولدى قىلدى. چۈنكى، قالدى ھېسابىنى ئۆيگە بارغاندا قىلىشنى ئۇ ئوبدان بىلەتتى. ئۇنىڭ خاپا بولۇشى ئەلۋەتتە ئورۇنلۇقتە! بىر ناھىيىنىڭ ھاكىمى بولغان ئادەمنىڭ بالىلىرى خۇددى سەھرادىن كېلىپ قاتناش تاپالماي تەمتىرەپ يۈرگەن يولۇچىدەك، ماشىنا كۇتۇپ ساپمۇساق 25مىنۇت توپا. چاڭغا كۆمۈلۈپ تۇرسا نومۇس ئەمەسمۇ؟ . . . مالىيە ئىدارىسىنىڭ باشلىقى قاسىمنىڭ ئايالى ياسانچۇق، شۆھرەتپەرەس مايسەك ئېرىنىڭ ئىدارىسىنىڭ ماشىنىسىدا خۇددى قاتۇرۇپ قويغاندەك گىدىيىپ ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا توختاپ: «باشەنجاڭ، تۇرۇپ قاپلىغۇ، بىر يەرگە بارسىلا ماڭۇ ماشىنا ئاپىرىپ قويسۇنمۇ؟ . . . » دەپ كۆرەڭلەپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان؟ . . . شۇ مىنۇتتا ئۇنىڭغا يېنىدا تۇرغان يارىماس ئېرى ھاكىم ئەمەستەك، ئۆزىمۇ ھاكىم-

نىڭ خانىمى ئەمەستەك بىلىنىپ كەتتى. ماشىنىنى ھەيدەگەن ئاۋاق شوپۇرنىڭ ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلىپ، «بىزنى كۆرۈپ قويۇڭ!» دېگەندەك ماشىنىنى تېز قوزغاپ قۇيۇندەك يۇرۇپ كېتىشىچۇ؟... گەرچە يول ئاسفالت بولۇپ ھېچقانداق چاڭ - توزان ئۆرلىمىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا خۇددى پۈتۈنلەي قارا قۇيۇننىڭ ئارىسىدا قالغاندەك سېزىلىپ، دەرھال يانچۇقىدىن قوليا‌غلىقىنى ئېلىپ يۈزىنى ئېتىۋالدى.

— ھاكىم ئالىيلىرى، قېنى ئۇ ماشىنىلىرى؟ ئاچامنىڭ قىزىنىڭ تويىنى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تەبرىكلەمدۇق؟— ئۇ ئېرىگە تەنە قىلدى.

— بىرئاز توختاپ باقايلى، ھەرقانچە بولسىمۇ ئادىل شاگىرتىمىز ئۇنچە ۋاپاسىزلىق قىلماس، ئۇنىڭ بىزنى مۇشۇ قاقىرام ئاپتاپتا ساقلىتىپ ماشىنىنى ئەۋەتمىگىنىنى بىر كۆرەي قېنى... — ھاكىم شۇنداق دېگەچ سائىتىگە قارىدى، ئۇنىڭ سېمىز قاپاقلىرىنىڭ سېلىنىپ، گۆشلۈك چىرايىنىڭ تۇرۇلۇشىدىن ئاچچىقىنىڭ بوش كەلمىگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئەنە كەلدى،— ھاكىمنىڭ ئوغلى كېلىۋاتقان پىكاپنى كۆرسىتىپ بولغۇچە ماشىنا ئۇلارنىڭ ئالدىدا توختىدى.

— كېچىكىپ قالدىڭىزغۇ؟ بىزنى بۇ يەردە مەشرەپ ئويناۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ قالمىغانسىز؟— ھاكىم غەزىپىنى ئاران بېسىپ، ماشىنىنىڭ ئالدى ئىشىكى ئالدىدا توختاپ ئاچچىقلاندى.

— رەنجىمىسلە، ھاكىم، تەڭ يولغا كەلگەندە ئېچ كامىر ئېتىلىپ كەتتى. چاق ئالماشتۇرۇپ كېلىشىم، — شوپۇر شۇنداق دېگەچ ماشىنىنىڭ ئىشكلىرىنى ئېھتىيات بىلەن ئېتىپ، ئالدىراپ ئورنىغا چىقىپ ماشىنىنى قوزغاپ ماڭدى.

ھاكىم خوتۇن - بالىلىرى بىلەن كۆلئېرىق يېزىسىدىكى توي ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، يېزا باشلىقى ئۆمەرنىڭ زورلىشى بىلەن ئۇنىڭ بۇككىدە تالبوستانلىق، مېۋىلىك باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېلىنغان ئازادە شەخسىي قورۇسىدا پاقلان، بېلىق، باچكا... كاۋاپلىرى بىلەن مېھمان بولدى. ئارىلىقتا يەپ - ئىچكەچ، ئانچە - مۇنچە يېزىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، چارۋىچىلىق... خىزمەتلىرىنى سۈرۈشتە قىلىپ دوكلات ئاڭلىدى. ئۇ كەچتە كۆڭلى خۇش ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەلدى- دە، پۇت - قول، يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، يۇمشاق كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. بۇگۈن ئۇنىڭغا خېلىلا ھاردۇق يەتكەنىدى. ئۇنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىپ دېگۈدەك، ئايالى كىرىپ كەلدى.

— ماڭا بۇگۈن گەپنى ئوچۇق دېسىلە، سىلى زادى نېمە ئويۇن ئويناۋاتىلا؟ — ئۇنىڭ ئايالىنىڭ تېخىچىلا ئاچچىقى بېسىلمىغانىدى.

— نېمىنى دەيمەن، — ھاكىم كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — سەنمۇ ھارغانسەن، چىقىپ ئارام ئالساڭ بولمامدۇ؟

— بىرقانچە قېتىم بولدى، ھېچ چۈشىنەلمىدىم، سىلى ئەتە - ئاخشام بىر يەرگە بارساقلا ئۆزلىرىنىڭ ماشىنىسى

سىنى ئىشلەتمەي ھېلى ئۇ يېزىنىڭ، ھېلى بۇ ئىدارىنىڭ ئەبجەق ماشىنىلىرىغا تېلېفون بېرىپ ئەكەلدۈرىلا، باشقا-سىنى قويۇپ تۇرايلى، بۇگۈنكىدەك ماشىنا ساقلاپ يولغا چىقىپ تۇرساق سەت ئەمەسمۇ؟ باشقىلار كۆرسە نېمىدەپ قالىدۇ، باقى ھاكىم ئەمىلىدىن چۈشۈپ كېتىدىغان ئوخ-شايدۇ دەپ گەپ تېپىشمامدۇ؟

— دەل باشقىلار كۆرسۇن دەپ شۇنداق قىلىۋاتىمەن، خوتۇن، — دېدى ھاكىم ھېچ ئىش بولمىغاندەك، — سەن جىق ئىشلارنى بىلمەيسەن، ھازىر مەركەز ھۆكۈمەت ماشى-نىلىرىنى شەخسىي ئىشلارغا ئىشلەتمەسلىكنى، چىقىمنى ئازايتىپ، كىرىمنى كۆپەيتىشنى تەشەببۇس قىلىۋاتىدۇ، مەن ناھىيىنىڭ ھاكىمى تۇرۇپ ئۆزۈم باشلامچى بولما-سام، باشقىلارغا بۇ چاقىرىقنى قانداق ئوتتۇرىغاقويىمەن.

ھاكىمنىڭ ئايالى ئېرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرۇپلا قالدى. دېمىسىمۇ ئۇ ئېرىنى ئوبدان چۈشىنەتتى. ئۇنىڭ ئەقىللىق، سەزگۈر، ھەرقانداق ئىشتا قۇيرۇقىنى تۇتقۇز-مايدىغان مىجەزى بولغاچقىلا 10 نەچچە يىلدىن بېرى بۇ ناھىيىنى ئالىقىندا ئوينىتىپ كەلدى ئەمەسمۇ؟ «ھەي ئەرلەر، ياق، مېنىڭ بۇ ھاكىم ئېرىم يەنىلا ئەقىللىق ئىكەن ئەمەسمۇ، ئۇ ئويلىغانىنى مەن چۈشىنەلمەي ئارتۇقچە خاپا بوپتىمەن... ئۇنى ئەمدى چۈشە-نىۋاتىمەن...» ئۇ شۇ خىيال بىلەن ھاكىمغا تاتلىققىنا تەبەسسۇمدا قاراپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

1997 - يىل 5 - ئاي، خوتەن

ھەي، ئاياللار دېگەن...

ھېيت ھارپىسىدىكى يەكشەنبە بولغاچقىمۇ، بۈگۈن بازاردا ئادەملەر ھەقىقەتەن كۆپ ئىدى. مەن ئايالىمغا خۇرۇم چاپان ئېلىش ئۈچۈن چىقىپ دۇكان ئارىلاۋاتقىلى بىرقانچە سائەت بولۇپ قالدى. قورسىقىم ئېچىپ، پۈتلىرىم تالدى. يەنىلا ئۇنىڭ بىلەن ئايلىنىۋاتىمەن. بىر چاپانىڭ پاسونى يارىسا، خۇرۇمى يارىمغان، خۇرۇمى سۈپەتلىك بولسا باھاسىغا يەتكىلى بولمىغان...

ھەي، مۇشۇنداق ھېيىت - بايرام يېقىنلاشسا سودىگەرلەرمۇ ھەقىقەتەن ئىنساپنى بىر يەرگە قايرىپ قويۇپ، يىللىق پايدىسىنى بىرقانچە كۈندىلا ئۈندۈرۈۋالماقچى بولغاندەك ئاغزىغا كەلگىنىنى دەۋېرىدىكەن. «بولدىلا، خۇرۇم چاپان كىيمىگەنگە بىر يېرىڭىز كەملەپ كېتەمتى، كېلەر يىلى ھېيىتتا كىيەرسىز، بولمىسا ھېيىتتىن كېيىن بازار سەل پەسلىگەندە ئالايلى...» دېگەن سۆزلەر بىرنەچچە قېتىم تىلىمنىڭ ئۇچىغا كەلگەن بولسىمۇ يەنە يۇتۇۋەتتىم. چۈنكى، ھېيىت ھارپىسىدا ئايالىمنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ قويسام بولمايتتى. ئايالىم خېلىلا ئىنساپلىق ئايال بولۇپ، بىر قىسىم ئايالارداك ئەرلىرى بىلەن ئۇرۇ-

شۇپ قەرزگە كېيىم كېيىدىغانلاردىن ئەمەس ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ بىر خۇرۇم چاپان كېيىش ئارزۇسىدا يۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. دېمىسىمۇ، بۇگۈنكى كۈندە مودا بولۇۋاتقان خۇرۇم چاپانلارنى 50 — 60 ياشلىق ئاياللاردىن تارتىپ 18 ياشلىق قىزلارغىچە هەممىسى كېيىۋاتسا... مودا قوغلىشىش دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. كىمنىڭ فىگۇرىسىغا ماسلاشتى، كىمنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ ئاچتى، كىمنى هۇرۇن، گومۇش كۆرسەتتى... بۇلار بىلەن هېچكىمنىڭ چاتىقى يوق، بەس - بەستە كېيىشۋاتقان يەردە، ئايالىمەك غۇنچە بوي، كېلىشكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە خىلىلا يۇقىرى مائاش ئالىدىغان بىرسىنىڭ بۇ ئويدا بولۇشىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس ئىدى. شۇڭا، «بولدىلا» دېگەن سۆزنى نەچچە قېتىم ئاغزىمنىڭ ئۇچىدىن قايتۇرۇۋېلىپ، يەنە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ دۇكانمۇدۇكان ئارىلاشقا باشلىدىم. هەر قېتىم «چوقۇم مۇشۇ ئەرزىيدۇ، پاسونىمۇ ئۆزگىچە، ئادەمنى جۇشقۇن كۆرسىتىدىكەن...» دېگەن خىيال بىلەن ئايالىمغا كېيگۈزۈپ، ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئالدى - كەينى، يانلىرى، ياقا - يەڭلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ماختاشلىرىم ئۇنىڭ «مەن ياخشى كۆرمەيمەن، باشقىلىرىنى كۆرۈپ باقايلى» دېگەن سۆزى بىلەن رەت قىلىناتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئامالسىز ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىشقا مەجبۇر بولىمەن. كەچ كىرگۈچە ئايلاندۇق، پۇت - قولۇم ئاغرىپ زادىلا بولالماي قالدىم. «سىزگە چاپان ئالساق ئالايلى» دېگەن ئاغزىمغا نەچچىنى سالغۇدەك بولدۇم، ئايال كىشى بىلەن بازار ئايلانغانىنىڭ ئۆزى بىر ئەخمەق، ئاخىرىدا ئامال تاپ-

تىم: ھەربىر دۇكانغا كىرسەم «ماۋۇ چىرايلىقكەن، سىز-گە چوقۇم يارىشىدۇ، مۇشۇنى ئالايلى. . . » دېگەندەك ئۆت-مەس گەپسىمنى قويۇپ، سودىگەرلەرنىڭ كارىۋات، ئورۇن-دۇقلىرىدا ئولتۇرۇپ ھاردۇقۇمنى ئالمەن. ئايالىم ئالدى-رىمای خالىغانچە كۆرۈپ، كىيىپ ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئۆ-ياقتىن - بۇياققا مېڭىپ بېقىپ يارىمىغاندىن كېيىنلا سىرتقا ماڭىدۇ. ھەي. . . بۇرۇنراق مۇشۇنداق قىلسامچۇ، ئەمدى مۇشۇ رېتىمدا بازار ئايلىنىۋاتىمىز، كۇنمۇ غەربكە قايرىلىپ، بازاردىكى ئادەملەر بىر - بىرلەپ تارقىلىپ، كوچىلار شالاڭلىشىپ قالدى. قورسىقىم كور-كىراپ، ئاشقازىنىم ئاغرىشقا باشلىدى. ئايالىمنۇ ھارغان چېغى، كۆزلىرى بۆلەكچىلا ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندەك، چىرايى سولغۇن كۆرۈندى. ئۇنىڭمۇ بۇگۈن چاپان ئالالماي-دىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن چېغى:

— ئۆيگە قايتىپ كېتەيلىمۇ؟— دېدى ماڭا قاراپ.

— چاپان ئالماي يانامدۇق؟

— ئەتە ئالساقمىكىن، ھېلىمۇ سىزنى بەك ھاردۇرۇ-ۋەتتىم،— ئايالىم كەچۈرۈم سورىغاندەك تەلەپپۇزدا ئېيتتى.

ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، بازاردىكى كۆرگەن چاپانلارنى بىرمۇبىر كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم. بىز كۆرگەن چاپانلار-نىڭ ئارىسىدا ئايالىمنىڭ بوي - تۇرقى، چىرايى، مىجەز-خاراكتېرىگە ماس كېلىدىغانلىرىمۇ بار ئىدى. ئۆيدىكى شۇنچە جىق ئىشلارنى قويۇپ، بىر كۈن بازار ئايلىنىپ ھېرىپ - ئېچىپ قۇرۇق قول يېنىپ كەلگىنىمىزگە سەل

قورسىقىم كۆپتى:

— ھەيرانمەن، بازاردىكى شۇنچە كۆپ چاپانلاردىن سىزگە پارايدىغانلىرى چىقمىدىمۇ؟ ھېلىقى دوقمۇشتا كۆرگەن چاپان بولاتتى ئەمەسمۇ، بىلمىدىم، سىز قەيىرىنى ياقتۇرمىدىڭىز كىن؟

— ئۇ چاپان بولۇشى بولاتتى، — دېدى ئۇ ماڭا لەپىدە قاراپ، — لېكىن، بىزنىڭ ئىدارىدىكى ئايجامالنىڭ كىيگىنى بىلەن ئوپمۇئوخشاشكەن.

— ئوخشاش بولسا نېمە بولاتتى؟ — ئۆزۈمنى ئاران بېسىپ ئېيتتىم، — توۋا، ئايال كىشى دېگەننى بىرسى كىيگەننى يەنە بىرسى كىيسە بولمامدۇ؟

— سىز بىلمەيسىز، ئايجامال كىيگەننى مەن كىيسەم ئۇ رەنجىپ قالىدۇ، شۇڭا ئىدارىدە ھېچكىم كىيمىگەننى ئالاي دېگەن.

— ئۇنداقتا باشقا دۇكاندىكى چاپانلارچۇ، شۇنداق سۇپەتلىك، خۇرۇمى ياخشى چاپانلارنىمۇ يارىتمىغىنىڭىز نېمىسى؟

— رەنجىمەك، شۇڭا ئەتە ئۆزۈم سېتىۋالاي دېدىمغۇ؟ سىز دېگەن ئۇ چاپانلارنىمۇ باشقىلار ئاللىقاچان كىيىپ بولغان. سىز بۇلارنى بىلمىگەچكە ماڭا ئاچچىقلاپ زورلاۋېرىسىز، — ئۇ سۆزلىگەچ ماڭا بىر پىيالە چاي سۇندى، مەن ئۇنىڭ قولىدىكى چايىنىمۇ ئالماستىن، قاراپ تۇرۇپلا قالدىم.

توۋا، مەن ئايالىمنى ئەمدى چۈشىنىۋاتامدىمەن - نېمە؟ ئاياللار ئاجايىپ بولىدىكەن ئەمەسمۇ؟ . . . ئايالىم-

دەك كىيىم - كېچەك، زىبۇزىننەتكە ئانچە ئۆزىنى ئۇرمايدىغان، ئېغىر - بېسىق، ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ئاياللار مۇشۇنداق بەس تالاشقان يەردە، كۇنىگە تۆت قېتىم كىيىم ئالماشتۇرۇپ، قەرزگە كىيىم كىيىدىغان مودىكەش، يانچۇق ئاياللارنىڭ كۇنمۇ تەس ئىكەن - دە؟ . . . ئاخىر ئەتىسىمۇ ئايالىمنىڭ ئۆزىگە يارايدىغان، بۇ شەھەردە ھېچكىم كىيمىگەن نۇسخىدىكى خۇرۇم چاپانىنى سېتىۋالالمايدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ كۇلۇپ قويدۇم - دە، ئاستا ئۆزۈمگە پىچىرلىدىم:

— ھەي، ئاياللار دېگەن. . .

1997 - يىل 11 - ئاي، خوتەن

ئېتىبار باھا

ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ئىبراھىم سودىگەر-چىلىك قىلىپ ئوبدانلا بېيىپ قالدى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ مىجەزى ئازراقمۇ ئۆزگەرگەندەك ئەمەس ئىدى. بولمىسا نەچچە يۈزمىڭ يۈەننىڭ ئىگىسى بولغاندىكىن، مېنىڭدەك 500 يۈەن مائاش ئالىدىغان مۇئەللىم ساۋاقدىشىنى ئاللىقاچان ئۇنتۇغان، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغاندا تونۇماسقا سېلىپ غادايغان پېتى ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتى. لېكىن ئۇ ئۇنداق قىلمايتتى، ئەكسىچە ھەر قېتىم ئۇچرىشىپ قالساق شۇنداق قىزغىن، سەمىمىي مۇئامىلە قىلىپ، ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرگە ئوقۇغان كۆڭۈللۈك، قىزىقارلىق چاغلارنى ئېسىمگە سالاتتى ھەمدە دۇكىنىغا بېرىپ تۇرۇشۇمنى، يېڭىدىن مال ئەكەلگەنلىكىنى، ئېچكىرىدىن ئەكەلگەن ھاسىدا بېرىدىغانلىقىنى دەپ كېتەتتى. بۇ خىل ئۇچرىشىشقا بىرقانچە قېتىم داخىل بولغان ئايالىم تۇرالمايلا قالدى.

— قۇربان ھېيتمۇ يېقىنلاپ قالدى، ھېلىقى سودىگەر ساۋاقدىشىڭنىڭ دۇكىنىغا ئەتە بېرىپ كېلەيلى، ئىككىمىز ئۇستۇېشىمىزنى بىر يېڭىلىمىساق بولماس، باشقا

ناتونۇش سودىگەرلەرنىڭ يېنىغا بارسا ئاسمانغا پۇت ئېتىپ يېقىن كەلتۈرمەيدىكەن. ئۇ قايسى كۈنى ئىچكىرىدىن ئە-كەلگەن باھاسىدا بېرىمەن دېدىغۇ، — ئايالىم ئالدىنقى كۈ-نى يۇغان كىيىملەرگە دەزمال سېلىۋاتقاچ شۇنداق دېدى.

— بارساق بارايلى، لېكىن مەن ئايال كىشى بولمە-غاندىكىن ھېيتتا كىيىمىسىممۇ بولمىدۇ، سىزگە ئوبدانراق كىيىم ئالايلى، سىلەر ئايال خەق بەك كوت - كوتچى كېلىسىلەر.

— سىزگىمۇ ئالايلى، سىز ھەمىشە ئاشۇنداق دەپ تۇرۇۋالمىسىز، ئۇستىخىزدىكى بىرقۇر كىيىمگىمۇ ئىككى يىل بولاي دېدى. كۆرۈۋاتامسىز، ھازىر ئەرلەرمۇ ئايالار-دىن ئۆتە ياسانچۇق، مودىكەش بولۇۋاتىدۇ، «جاھان ساڭا باقمىسا، سەن جاھانغا باق» دەپتىكەن.

ئايالىمنىڭ سۆزى راست ئىدى، ئەمەلىيەتتىمۇ ھازىر خېلى كۆپ ساندىكى ئەرلەر ھېيت - بايرام يېقىنلاپ قالسا خۇددى ئايالالاردەك «سىلى نېمە كىيمەكچى، مەن مۇنداق پاسوندىكىنى ئالدىم. . . » دەپ ماختىنىدىغان، ھەتتا نەچە-چىلىرى خوتۇنلىرى بىلەن بەس تالىشىپ قوللىرىغا ئۈ-زۈك سوقتۇرۇۋاتقان يەردە، مېنىڭمۇ ھېيتتا بىرەر قۇر كىيىم كىيىشىم ئورۇنلۇقتە، شۇڭا ئايالىم بىلەن ئارتۇقچە تالىشىپ ئولتۇرمىدىم.

— بۈگۈن ھېيت ھارپىسى بولغاچقىمىكىن، «گۈلباغ سودا بازىرى» دا ئادەملەر ھەقىقەتەن كۆپ ئىدى. توۋا دەي-مەن، خۇددى كېچىدىن بېرى: «ئەتە سودا بازىرىدا مال ھەقسىز بېرىلىدۇ» دەپ ئۇقتۇرۇش قىلىۋەتكەندەكلا، كە-

شىلەر دۆكانلارغا يوپۇرۇلۇپ كىرىۋاتقان، ئىتتىرىشىپ چىقىشىۋاتقان. . . بىز ئاخىر ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ، ئىتتىرىشىپ يۈرۈپ ئىبراھىمنىڭ دۆكىنىنى تاپتۇق. ئۇنىڭ دۆكىنىدىمۇ ئادەملەر مىغ - مىغ، ئۇ يېتىشەلمەيلا قاپتۇ.

— ھە، كېلىڭلا، ئاداش، — ئىبراھىم مەن بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى، — بىرنەرسە لازىم بولسا خالىغانچە تاللىۋېلىڭلا، سىلى بىلەن بىز باھا قويۇشۇپ يۈرمەيمىز، ئۇ شۇنداق دەپ ئۆز ئىشى بىلەن بولۇپ كەتتى.

بىز ئۇنىڭ دۆكىنىدىكى مالالارنى بىرقۇر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن ماڭا خورما رەڭ شىم - كاستۇم، ئايالىمغا قىزىل سوكىنادىن تىكىلگەن يوپكا - چاپان تاللىدۇق.

— ئاداش، بۇلارغا قانچە پۇل بەرسەك بولار؟ — دېدىم تاللىغان كىيىملەرنى ئۇنىڭ ئالدىدا قويۇپ.

— توۋا دەڭلا، ئاداش، بولدى كېتىۋېرىڭلا، سىلىدىن پۇل ئالساق سەت ئەمەسمۇ.

— ئاداش، ئۇنداق دېمەڭلا، سىلىمۇ بىكارغا ئەكەلمەيسىلە - دە، ھەممە ئىشنىڭ ئۆز يولى بولىدۇ. بىرنەرسە دەپ بېرىڭلا.

— ماقۇل، ئاداش، ئوقۇغان چاغدىكى جاھىللىقىڭلا تېخىچە قالماپتۇ، ماۋۇ سىلىگە تاللىغان بىرقۇر كىيىم 170 يۈەن بولسۇن، باشقىلارغا 250 يۈەندىن ساتقان، ئايالىڭلىنىڭكى 250يۈەن بولسۇن، سىلىدىن پايدا ئالسام قانداق بولىدۇ، — دېدى ئۇ كىيىملەرنى سۈلياۋ خالتىغا سېلىۋېتىپ.

— ئاداش، ئەمدى سىلىگە زىيان ئۇرمايلى، نەرخىدە

بولسۇن، هەممە ئىشنىڭ مۇۋاپىق بولغىنى تۇزۇك، — دېدىم ئۇ سۇنغان كىيىملەرنى ئېلىپ.

— سىلىگە ساتقان ئىككى قۇر كىيىمدىن پايدا ئالمىغانغا دەسمايەم غالتەككە چۇشمەس، ئاداش، بولدى كېتىڭ، ۋېرىڭلا، يەنە بىرنەرسە لازىم بولسا تارتىنماي كېلەرسىلە.

بىز كىيىمنىڭ پۇلىنى بېرىپ خوشلىشىپ قايتىپ چىقتۇق.

— ساۋاقدىشىڭىز ئىبراھىم ھەقىقەتەن ئىنساپلىق ئىكەن ئەمەسمۇ؟ — كىيىملەرنى سېتىۋېلىپ ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئايالىم چىرايىدىن مۇز ياغدۇرۇپ كىرىپ كەلدى، — سىز تېخى «سىلىگە زىيان ئۇرمايلى، نەرخىدە بولسۇن» دەپ ئۇنىڭ دېگىنىنى سانىدىڭىز، ئەسلىچۇ، سودىگەر دېگەن بىلەن باھا تالىشىپ، ئۇ بىرنى دېسە، سىز بىرنى دەپ سېتىۋالىدىغان ئىش. ھەي، تازا باپلاپتۇ - دە، بىزنى ھېيلىگەر، كاززاپ...

— مەن تالاشمىغان بولسام سىزمۇ بارغۇ، سىز نېمىشقا بىرنېمە دېمەي ماتاڭ چىشلىۋالغاندەك تۇرىسىز؟

— بۇگۈن ئىشخانىدىكى رىزۋان بىلەن بازار ئايلانغاندۇق، ماۋۇ مېنىڭكىدەك بىرقۇرنى 150 يۈەن، سىزنىڭكىدەكنى بولسا 110 يۈەندىن سېتىۋاتىدۇ، قاراپ تۇرۇپ ئىككىمىزنىڭ كىيىمىدىن 160 يۈەن زىيان تارتىپتۇق.

ئايالىمنىڭ ئىچى ھەقىقەتەن پۇشقان ئىدى، دېمىسىمۇ زىيان دېگەن ھەممە ئادەمگە ئاچچىقتە! ئۇ خېلى ئۇزاق قاقشاپ تىللاپ ھاردى بولغاي، پەسكويغا چۇشتى. گەرچە مەن ئايالىمغا تەسەللى بېرىۋاتساممۇ، تاماكىدىن ئۇچ تالنى

ئارقا- ئارقىدىن چېكىۋەتتىم.

قاراڭ ماۋۇ ئىشنى، «قاسساپ دوستىغا سۆڭەك بېرىدۇ» دېگەن مۇشۇ ئوخشايدۇ. مۇشۇ ئىشتىن كېيىن سودىگەر بازىرىغا بارساممۇ ئىبراھىمنىڭ دۇكىنى بار قاتاردىن ئۆتمەيدىغان بولدۇم. بىرنەرسە سېتىۋالسام ناتونۇش سودىگەرلەردىن ئالىدىغان، ئالغاندىمۇ مالنىڭ باھاسىنى دېيىشىپ، تالىشىپ، ئالمايدىغان بولۇپ قايتىپ كېتىپ، چاقىرسا يەنە كېلىپ كۆڭلۈمنى توختىتىپ پۇل سانايدىغان بولدۇم. ئاياللىمۇ «ئىبراھىمنىڭ دۇكىنىغا بارايلى» دېگەن سۆزنى ئىككىنچى ئېغىزغا ئالمىدى.

1998 - يىل 1 - ئاي، خوتەن

ئۆمۈر چولپانلىرىنى زىيارەت

ياپونىيىلىك ئۇچ نەپەر تېببىي مۇتەخەسسىس 100 ياشتىن ئارتۇق ياشىغان «ئۆمۈر چولپانلىرى»نى زىيارەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش ئادەتلىرى، ئوزۇقلىنىشى، مىجەز- خاراكتېرى، شۇغۇللىنىۋاتقان كەسپى. . . قاتار- لىقلارنى تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشنىڭ سىرى ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ بارماقچى بولۇپ شەھىر- ىمىزگە يېتىپ كەلدى. مەن مەخسۇس ياپون تىلى ئوقۇغاۋ- لىقىم ئۈچۈن تەرجىمانلىققا ئاجرىتىلدىم. دەسلەپكى قە- دەمدە سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق بۇ «ئۆمۈر چولپانلىرى»نىڭ كۆپىنىڭ ئارا تاغ يېزىسىدا ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. بىز مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ قىزغىن قوللىشى، يارىدەمدە بولۇشى بىلەن شەھەرگە 180 كىلومېتىر كېلىدىغان ئاراتاغ يېزىسىغا چىقتۇق. يېزىلىق ھۆكۈمەت مەسئۇللىرى بىزنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ئۇلار ئالدىن تەييارلاپ قويغان «ئۆ- مۈر چولپانلىرى»نىڭ تىزىملىكىنى بىزگە بەردى ۋە يېزى- دىن بىرەيلەننى يول باشلاشقا ئاجراتتى. بىز ئېشەككە مىنىپ ئىككى سائەتتىڭ ماڭغاندىن كېيىن يول باشلاپ

ماڭغان يىگىت ئېغىز ئاچتى:

— ئەنە ئاۋۇ هاشىم قويچىنىڭ ئۆيى. . .

تاملىرى چوڭ تاشلاردىن قوپۇرۇلغان، تاغ باغرىدا خۇددى مۆجىزىدەكلا تۇرغان بىر ئۆي كۆز ئالدىمىزدا ناما-يان بولدى. بىز ئۆيگە كىردۇق. ئۆي ئىچىمۇ خۇددى سىرتىغا ئوخشاشلا تاملىرى تاش، لېم ياغاچلىرى كېسىپ كېلىنگەن پېتى قوپال ئىشلىتىلگەن ئىدى. ئۆينىڭ تام - تورۇسلىرى خۇددى بىر كىم قەستەن مورىنىڭ قۇرۇمىنى سۇركەپ قويغاندەك قاپقارا، ئىسلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئاچچىق تېزەك هىدى دىماغنى ئېچىشتۇراتتى. پاكار سۇپە-دا چىرايى خۇددى ئاياللارنىڭ لەۋ سۇرۇخىنى سۇركىۋال-غاندەك قىزىل، ساقلى قاردەك ئاپئاق، قاڭشارلىق، گەۋدىلىك كەلگەن ئۆي ئىگىسى بوۋاي ئۆچەي دەپ قالغان چوغنىڭ ئۈستىگە تۆگە مايىقىنى سېلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ قوللىرىنى چاپە-نىنىڭ پىشىگە سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

— ياخشى تۇردىلىمۇ؟ — دېدىم بوۋايدىن ئەهۋال سو-راپ ۋە ياپونىيىلىك مۇتەخەسسىسلەرنىڭ تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەهۋال سورىغانلىرىنى تەرجىمە قىلىپ بەردىم. بوۋاي كې-لىش مەقسىتىمىزنى بىلگەندىن كېيىن سورىدىم، — بوۋا، بۇ يىل قانچە ياشقا كىردىلە؟

— خۇدايىم بۇيرۇسا بۇ يىل 124 ياشقا كىردىم.

بوۋاي گەپ قىلىۋاتقاندا، چىشلىرىغا قاراپ هەيران قالدىم. ئۇنىڭ سەدەپتەك چىشلىرى شۇنداق رەتلىك، چە-

رايلىق ۋە پارقىراپ تۇراتتى.

— قانچە بالىلىرى بار؟

— ئىككى ئايالدىن 13 بالام بار، بالامنىڭ چوڭى بۇ يىل 103 ياشقا كىردى. ئەڭ كىچىكى 15 ياشتا، ئۇ ھازىر مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ.

پاھ، ماۋۇ كارامەتنى كۆرۈڭ! بۇلارنى ئاڭلىغان مۇ-تەخەسسىسلەر تېخىمۇ ھەيرانلىق بىلەن تەپسىلىي سوراشقا باشلىدى.

— سىلى كۆپرەك قانداق تاماق يەيلا؟

— ۋاي كادىر بالام، سىلى بىلمەيلا، بىز چارۋىچى خەق ھەرقايسىلىرىدەك ئاش - تاماقنى خىللاپ يەيتتۇقمۇ؟ نېمە تاپساق خۇدانىڭ بەرگىنىگە شۈكۈر قىلىپ شۇنى يەي-مىز، مەن ئەزەلدىن ئۇنداق تاماققا ئۆچ، مۇنداققا ئامراق دەپ باققىنىمنى بىلمەيمەن. كۆپرەك نان بىلەن قوناق ئۇن تاماقلىرىنى يەيمىز. ھەرقايسىلىرىدەك سەي قورۇپ تاماق ئېتىپ يېمەيمىز، گۆشنى گۆش پېتى سېلىپ يەيمىز. ئاينا ئاۋۇ ئۆينىڭ ئالدىدىكى بۇلاق سۈيىنى قىش - ياز ئىچىمىز. بەزىلەر سوغۇق سۇ زىيانلىق، دېيىشىدىكەن. مەن ئۇنداق قارىمايمەن، سوغۇق سۇ دېگەن جاننى ياشارتىدۇ.

— بوۋا، تۇرمۇشتا بىرەر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىسە-لا، ئاھ ئۇرۇپ، قاقشاپ ئىچلىرىگە ئېلىپ كەتكەن ئىش-لارمۇ بولغانمۇ؟

— قارىسىلا، كادىر بالام، كىممۇ بۇ ھاياتىدا خاپىلىق-قا يولۇقمايمەن دېيەلەيدۇ؟ مېنىڭ بېشىمغىمۇ ناھايىتى ئېغىر كۈنلەر كەلگەن، بولۇپمۇ ھېلىقى «مەدەنىيەت ئىنـ-

قىلابى» يىللىرىدا دېسىلە، نېمە ئامال؟ بىز خۇدايىمىنىڭ بەندىسى. بېشىمىزغا كەلگەن خۇشاللىق، خاپىلىقىنىڭ ھەممىسىنى خۇدا بۇيرۇغان. «خۇدايىمىنىڭ قۇدرىتىسىز قىل تەۋرىمەيدۇ»، شۇڭا مەن ھەرقانچە ئېغىر كۈنلەردىمۇ قاقشاپ، رەنجىپ باققىنىمنى، خۇشال چاغلاردا قىنىمغا پاتماي، خۇدۇمنى يوقتىپ سەكرەپ كەتكىنىمنى بىلمەيمەن. ھەممىسىگە شۈكۈر قىلىمەن.

بوۋايدىن يەنە كۆپلىگەن ئۇششاق ئىشلارنى سوريدۇق، مۇتەخەسسىسلەر ھەممىنى خاتىرىلەپ، ھەربىر سۆز ئارىلىدا «رەھمەت، رەھمەت» دېيىشىپ ئولتۇردى. بوۋاينىڭ ئۆيىنى سۈرەتكە تارتىشتى، سىنئالغۇغا ئالدى ھەم ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سۈرەتكە چۈشتۇق. مۇتەخەسسىسلەر ھېلىقى بوۋاي گېپىنى قىلغان بۇلاق سۈيىنى ھۆزۈرلىنىپ ئىچىپ، قاچىلىرىغا ئۇسۇۋېلىشتى ۋە ئاتايىن ئېلىپ كەلگەن قەنت - ناۋات ۋە باشقا تۈرمۇش بۇيۇملىرىنى بوۋاينىڭ ئالدىدا قويدى. قايتىدىغان چېغىدا ھەربىرى 200 يۈەندىن پۇلنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭغا ئۇزاق ئۆمۈر تىلەشتى.

بىز تىزىملىك بويىچە يەنە ئۇرايىم قاشاڭ، مەتىمىن شەررەك، ئوبۇل تېرە قاتارلىقلارنىڭ ئۆيلىرىگىمۇ بېرىپ، ئۇلار بىلەنمۇ تەپسىلىي ئەھۋاللاشتۇق. ئۇلارمۇ ھاشىم ئاخۇن بوۋايغا ئوخشاشلا تاماق خىللىمايدىغانلىقى، سوغۇق سۇنى كۆپ ئىچىدىغانلىقى، كۆڭلى - كۆكسىنى كەڭ تۇتىدىغانلىقىنى دېيىشتى.

كۈن ئولتۇراغا يېقىن بىز ئەڭ ئاخىرقى بىر ئۆيگە

كەلدۇق. بۇ بىز ئەتىدىن بېرى كۆرگەن ئۆيلەردەك تاملىرى تاشتىن قوپۇرۇلغان، ۋەيرانە بولماستىن، كەنت ئۆيلىرىگە ئوخشاش تاملىرى سۇۋاپ ئاقارتىلغان، ئازادە ھويلىسى بار چىرايلىق ئۆي ئىدى. بۇنى كۆرۈپ مەندە: «بۇ ئۆينى كۆرۈپ قويۇڭلار، بىزنىڭ مىللىتىمىز مۇنداق چىرايلىق ئۆيلەردىمۇ ئولتۇرىدۇ» دەيدىغان مەغرۇرلۇق ھېسسىياتى كۆرۈلدى - دە، يېنىمدىكىلەرگە بېشىمنى ئۇستۇن كۆتۈرۈپ قاراپ قويدۇم. ھويلىغا كىرسەك 60 نەچچە ياشلار چامىسىدىكى پاكار، خېلىلا سېمىز، قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى كىچىك كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان بىر كىشى ئوتۇن يېرىۋېتىپتۇ. بىز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىن ئېغىز ئاچتىم:

— بۇلار ياپونىيىدىن كەلگەن مۇتەخەسسىسلەر، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرگەنلەرنى زىيارەت قىلماقچى ئىدى، دادىلىرى ئۆيدە بارمىكىن؟

— سىلى كىمنى ئىزدەيلا؟— دېدى ئۇ ماڭا ھەيران بولۇپ قاراپ.

— سالى ئاخۇن بوۋاينى.

— ھە مۇنداق دېسىلە، سالى ئاخۇن مەن بولىمەن، دادام قازا قىلغىلى 10 نەچچە يىل بولدى.

— نېمە، سىلى سالى ئاخۇن بولاملا؟— مەن ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم.

— شۇنداق، قېنى ئۆيگە كىرەيلى!

بىزنى باشلاپ كەلگەن يىگىتكە قارىسام، ئۇ بىر چەتتە ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان تۇراتتى.

— سىز بىزنى خاتا باشلاپ كەلدىڭىزمۇ - نېمە؟

ئوبدانراق ئويلىنىپ بېقىڭ، ئىسمى ئوخشاش ئادەملەر كۆپقۇ؟!

— ياق، خاتا ئەمەس، مانا ماۋۇ تىزىملىكتە ئېنىق تۇرمامدۇ، ئەگىرئېيرىق كەنت سالى ئاخۇن دەپ، سىلى بىلمەيلا، بۇ كىشى بىزنىڭ سېكرېتارنىڭ دادىسى بولىدۇ. شۇڭا، ئىسمىنى تىزىملاپ قويغان گەپ.

بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟... ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. نومۇس، ئىزادىن يۇزلىرىم ئوت ئالدى. ھېلىمۇ خۇداغا شۈكرى، بۇ كومېدىيىنى يېنىمدىكى ماۋۇ ياپونىيىلىكلەر بىلمىدى. مەن «بۇ ئۆيگە خاتا كىرىپ قاپتىمىز» دەپ ئۇلارنى قايتۇرۇپ چىقتىم. كۆڭلۈم پاراكەندە، خىيالچان كېلىۋاتىمەن، يېنىمدىكى ياپونىيىلىكلەرنىڭ قىزغىن پاراڭلىرى، ئەتىگەندىن بېرى زىيارەت قىلغان «ئۆمۈر چولپانلىرى» ھەققىدىكى مۇلاھىزە، باھالىرى قۇلىقىمغا ئەسلا كىرمەيدۇ. تاغ كەينىگە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان قۇياش ئاخىرقى ئاجىز نۇرىنى سېپىمەكتە. سوغۇق تاغ شامىلى تېنىمنى قورۇدى، يۇزلىرىمنى خېلىلا تۇڭدۇرۇدى. تۇۋا، ئەمدى رەسمىي توڭلىدىممۇ - نېمە؟ پۈتۈن بەدىنىمنى مۇزدەك سوغۇق تەر قاپلاپ، ئىچ - ئىچىمدىن تىترەشكە باشلىدىم. ئۇستى قېلىن قار - مۇزلار بىلەن ئورالغان ئېگىز تاغلارغا قاراپ ئاستا پىچىرلىدىم: ئاھ خاسىيەتلىك، پاك تاغ شامىلى، مېنىڭ روھىمنى سەگىتكەنگە ئوخشاش، ئاشۇ سېكرېتارنىمۇ سەگىتكىن، ئۇنىڭ روھىي دۇنياسى پاكلانسۇن...

1998 - يىلى 1 - ئاي، خوتەن

****

تەمە

سۇ ئىدارىسىگە بىر مۇئاۋىن باشلىق كەم ئىدى، ئىككى يىلدىن بېرى باشلىق بولۇش تەمەسىدە يۈقىرى - تۆۋەن قاتارغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. ئۇچ ئادەم بىر يەرگە كەلسىلا يېڭى مۇئاۋىن باشلىق توغرىسىدا پەرەزلىرىنى دەيىشىپ، ئەمەل تەمەسىدە يۈرگەنلەرنىڭ بەزىلىرىنى خۇشال قىلسا، بەزىلىرىنى خاپا قىلىپ قويياتتى.

بۇگۈن ئىدارىدە يىغىن ئېچىلىپ، يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىش ئۈسۈلى ئارقىلىق ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ رايى سىنالدى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئۆزلىرى خالىغان كىشىلەرنى نامزات قىلىپ كۆرسەتتى.

— سابىر، سىزنى نامزات قىلىپ كۆرسەتتىم جۇمۇ، ئەمدى ئىچەمسىز؟— دېدى يىغىندىن كېيىن قاسىم ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ ئاستا پىچىرلاپ.

— سابىر، بۇ ئورۇنغا سەن لايىق. نەچچە يىلدىن بېرى كاتىپلىق قىلىپ خىزمەت ئىشلەشنىڭ ئېپىنى بىلىۋالدىڭ، مەن سېنى نامزات قىلىپ كۆرسەتتىم، خۇشال بولساڭ بىر رومكا تۇت!— دېدى قەھرىمان.

— ئەلۋەتتە، بۇ ئورۇنغا سەندەك سېخىي بالىنى قو-

يۇش كېرەك. مەن سېنى نامزات قىلىپ كۆرسىتىپ بېلەت-
ئالغىسىغا پاكىتلىرىمنى قوشۇمچە قىلىپ يېزىپ قوي-
دۇم، يازغۇچە چارچىدىم، ھاردۇقۇمنى چىقىرارسەن،
بىرلا بوتۇلكا بولسا بولدى،— دېدى ياسىن.

يېقىنلىرىنىڭ پاراڭلىرى سابىرغا ياقتى بولغاي، ھا-
ياجانلانغىنىدىن ۋۇجۇدىنى ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان
بىر خىل ئىللىق سېزىم قاپلىدى. ئۇ بۇگۈن كەچ تېلېۋى-
زورمۇ كۆرمەي ئۆز خانىسىدا ئولتۇرۇپ تاتلىق خىياللار
قوينىدا ئەللەيلەندى: «توغرا، بۇ ئورۇنغا مەن تازا مۇۋا-
پىق. ئىدارە باشلىقىنىڭ مەندىن نەرى ئارتۇق! ئۇ قىلغا-
نى بىلمەيدىغان ئادەم، مەن ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن.
ماڭا بېلەت تاشلىغانلارنى ئۇنتۇپ قالمايمەن. ئۇلارغا قو-
لۇمدىن كېلىشىچە شاپائەت قىلىمەن. قەھرىمانىنىڭ دېيى-
شىچە، تەڭ يېرىم بېلەت ماڭا چۈشۈپتۇ. دېمەك،
مەن ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولدۇم دېگەن گەپ»،
ئۇ شۇنداق شېرىن ئارزۇلار بىلەن بىر كېچە ئۇخلىمىدى.

ئۇ بۇگۈن كۈندىكىدىن سەھەر تۇرۇپ ساقال - بۇرۇت-
لىرىنى پاكىز ئېلىپ، چېچىنى يۇيۇپ تاراپ، ھېيىتتا
كىيىش ئۈچۈن تىكتۇرۇپ قويغان قارا سارجا شىم - كاس-
تۇمنى كىيىپ ، ئادەتتىكى چاغلاردا ئايالى تاقاڭ دېسىمۇ
تاقىمايدىغان قىزىل گالستۇكىنى تاقاپ ئەينەك ئالدىدا ئۆ-
زىگە ھەۋەس بىلەن قاراپ كەتتى. بۇگۈن ئىدارىمۇ ئۇنىڭ
كۆزىگە باشقىچە گۈزەل كۆرۈندى: مەيدان، يول بۇرۇنقى-
دىن كەڭرى، تۇپتۇز، يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى دەرەخ-
لەر، ھۆپپىيىپ ئېچىلغان گۈللەر يۇيۇپ قويغاندەك پاكىز،
خىزمەت بىناسى بۇرۇنقىدىن ئېگىز ۋە ھەيۋەتلىك. . .

خىزمەتچىلەر سالام قىلىۋېلىش ئۈچۈن بىر - بىرىدىن قىز-غىنىشىۋاتقاندەك، تۇنۇگۈن ئىككى خالتا ئۈننى ۋېلىسىپىتكە ئارتىپ تەرلەپ - پىشىپ كەلسە چوڭ دەرۋازىنى ئېچىپ بەرمىگەن دەرۋازىۋەن خۇددى دادىسىنىڭ ئالدىدا ئەركىلەپ قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالغان بالىدەك. . .

ئۇ ئىشخانىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى، ئىدارە باش-لىقى ئۇنى چاقىردى:

— ئۇكام سابىر، بۇياققا چىقىڭە!

«ئىدارە باشلىقى قولۇمنى سىقىپ تۇرۇپ تەبرىكلەيدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەچ.

— بىرقانچەيلەن خىزمەتچىلەر كۆرسەتكەن نامزاتلار-نىڭ بىلەت سانىنى ھېسابلاپ چىقايلى، — دېدى ئىدارە باشلىقى.

سابىرنىڭ خۇشاللىقتىن قىنىغا پاتماي سوقۇشقا باش-لىغان يۈرىكىنى يېرىم سائەتتىن كېيىن قادالغان بىر تال مىخ ئېچىشتۇردى.

— سابىر بىر ئاۋاز. . .

«بىر ئاۋاز؟ ئۆزۈمگە ئۆزۈم ئاۋاز بەرمىگەن بولسام. . .» ئۇ پىچىرلىغاچ ئېچىشقان يۈرىكىنى سول قولى بىلەن چىڭ بېسىپ باشلىق ئىشخانىسىدىن چىقىپ كەتتى.

1998 - يىل 12 - ئاي، خوتەن

بۇرۇلۇش

يېزىدا ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان «ئۇچ دەرەجىلىك كادىرلار يىغىنى» نىڭ تېزىس سۆزىنى يېزىپ بولۇپ تۇرۇ-شۇمغا يېزا باشلىقى ئالدىراش كىرىپ كەلدى - دە:

— بولۇڭ، ئۇكام، تېز بولۇڭ، ناھىيىلىك تەشۋىقات بۆلۈمىدىن خىزمەت تەكشۈرۈپ كېلىدىكەن، سىز بېرىپ ئۇلارنىڭ كەچلىك تامىقىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كې-لىڭ، — دېدى.

ئۇ سۆزلىگەچ نەگىدۇر بىر يەرگە تېلېفون ئۇرۇشقا باشلىدى، يېزا باشلىقى چاقچاق قىلىۋاتامدۇ - نېمە؟ دېگەن خىيال بىلەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم. قارىسام ئۇ ھېچ چاقچاق قىلغاندەك ئەمەس، قۇلىقىم تەش-كىلات بۆلۈم دېگەن سۆزنى تەشۋىقات بۆلۈم، دەپ ئاڭلاپ قالغاندىمۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا. . .

— ۋۇي، نېمە بولدى سىزگە، تۇرسىزغۇ تېخى، مەن سىزنى ئىشقا بۇيرۇغىلى نەۋاق، دەرھال بېرىپ ئۆمەر ئاشپەز بىلەن كۆرۈشۈڭ، كەچ سائەت 5 كە بىر جۇزلىق تاماق تەييارلىسۇن، ئېچىملىكنىڭ ئەڭ نو-چىسىدىن ئېلىڭ!

يېزا باشلىقى شۇنداق دەپلا ئالدىراپ سىرتقا ماڭدى. راستىنى دېگەندە مۇنداق ئىشلاردا خېلىلا ئېپسىم بار ئىدى، ئۆمەر ئۇستاممۇ كۆنۈك. «ئۆمەر ئاكا، ئەمىسە كەچتە سائەت مانچىدە مېھماندىن مانچىسى كەلمەكچى. . . » دەپلا قويسام ئىش دېگەننى گۇلىنى گۇلىگە كەلتۈرۈپ قىلىدۇ.

مەن ئىشلارنى جايى - جايىدا ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ، يەنە «بۇ ئىشنى خاتا قىلىپ قويدۇممۇ - نېمە؟» دېگەن گۇماندىن خالىي بولالمىدىم. چۈنكى، كاتىپ بولۇپ ئىشلەۋاتقىنىمغا ئاز كەم ئۇچ يىل بولدى، مۇشۇ ئۇچ يىل جەريانىدا قايسى ئورۇندىن كەلگەن مېھماننىڭ قانداق كۆتۈلىدىغانلىقى ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. راستىنى دېگەندە ناھىيە مەسئۇللىرى 1 - دەرىجىلىك كۆتۈلۈشتىن بەھرىمەن بولاتتى؛ ئۇنىڭدىن قالسا تەشكىلات بۆلۈم، كادىرلار ئىدارىسى، ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى، سۇ ئىدارىسى. . . دېگەندەك ئىدارىدىن كەلگەنلەر 2 - دەرىجىلىك كۆتۈلەتتى. ئەگەر تەشۋىقات بۆلۈم، ئاياللار بىرلەشمىسى، ئىتتىپاق كومىتېتى. . . قاتارلىقلارنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرى كەلسىمۇ يېزا مەسئۇللىرى شۇنداقلا كۆرۈشۈپ قويۇپ، ئۆز ئىشىغا كېتەتتى. ئۇلارنى پەقەت يېزىنىڭ شۇ خىزمەتكە مەسئۇل كادىرلا خىزمەت دوكلاتى بېرىپ بولۇپ بىرەر قاچىدىن تاماق بىلەنلا يولغا سالاتتى، بۇلارنى ئويلىغانسېرى مېڭەم يەنە چىڭقالدى. ئىلگىرى ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈپمۇ قويمايدىغان كىشىلەرنى ئەمدى خۇددى ھاكىمنى كۈتكەندەك كۈتمەكچى. . .

— ئىشلارنى جايىدا ئورۇنلاشتۇرغانسىز؟— قارىسام يېزا باشلىقى ئالدىمدىلا تۇرۇپتۇ.

— شۇنداق، هەممىنى سىلى دېگەندەك ئورۇنلاشتۇرۇدۇم، چاتاق يوق، شاڭجاڭ!

— هە، ياخشى قىپسىز، ئەمدى سىز بىر يىلدىن بۇيانقى يېزىمىزنىڭ تەشۋىقات خىزمىتىدىن قىسقىچە خۇلاسە تەييارلاپ چىقىڭ، نەتىجىنى تەپسىلىي يېزىڭ، ئۆزۈم دوكلات قىلىمەن، — ئۇ شۇنداق دەپلا يەنە ئالدىراش سىرتقا ماڭدى.

— شاڭجاڭ، — مەن يۈگۈرگەنچە بېرىپ ئېغىز ئاچتىم، — بۇنى تەشۋىقات كادىرى يازسا بولماسمۇ، بۇرۇنمۇ؟...

— قويۇڭ ئۇ بۇرۇنقى گەپنى؟ — ئۇ سۆزۈمنى بۆلدى، — هەي ئۇكام، تېخىچە بىلمەيسىز، هازىر تەشۋىقات خىزمىتى ناهايىتى مۇهىم. تەشۋىقات بۆلۈم باشلىقى هازىر ناهىيىلىك پارتكومىنىڭ دائىمىي هەيئىتى ئەزاسى...

مەن يېزا باشلىقىنىڭ سۆزىنى تولۇق چۈشەندىم. ئورۇنلاشتۇرۇشنى خاتا قىلماپتىمەن، ئەمدى خۇلاسىنى چوقۇم ياخشى يازىمەن.

1998 - يىلى 12 - ئاي، خوتەن

* *

خجىللىق

شەخسىي ئۆي سېلىش خىيالىم بىلەن ئېلىپ بارغان بىرقانچە ئايلىق «چارلاپ تەكشۈرۈش»تىن كېيىن، بۇ ئارزۇيۇمدىن بىراقلا ۋاز كەچتىم. شۇنىڭ بىلەن مەكتەپتە ھازىر ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيۈمنىڭ ھويلىسىغا بىر ئېغىزلىق ئۆي سېلىش نىيىتىگە كېلىپ، بۇ ئىشقا تۈتۈش قىلىدىم. قۇرۇلۇشچى كېلىپ ئۇچ كۈن ئۆتە - ئۆتە «ئۆيىمۇ سالامدىغان؟» دەپ جاق تويدۇم: ھېلى سېغىز تۇگىدى، ھېلى قۇم تۇگىدى، ھېلى سېمونت تۇگىدى... دېگەن، ئىش قىلىپ ماڭا زادىلا ئارامىلىق بەرمىدى. ھېلىمۇ خۇداغا شۈكرى، ھەرنېمە بولسا بۇرۇنقى پىلانىم بويىچە يەر سېتىۋېلىپ 8 — 10 ئېغىزلىق ئۆي سالماپتىمەن. ئەگەر شۇنداق قىلغان بولسام مەن ئۆينى ئەمەس، ئۆي مېنى سالاركەن. بۇگۈن يەنە، غورا قاپاق، دوقا ماڭلاي، چىرايى قاپقارا، كۆزى پېتىر خېمىرغا تىرناقنى پاتۇرۇپ قويغاندەكلا سوزۇنچاق ئۇستام ئېغىز ئاچتى:

— بۇگۈن ئىشىك - دېرىزىلەرنى ئېلىپ بەرسىلە، ئىشكىنىڭ ئېگىزلىكى 2 مېتىر 40 سانتا، كەڭلىكى 60 سانتا، دېرىزىنىڭ ئېگىزلىكى 2 مېتىر، كەڭلىكى 1 مې-

تىر 60 سانتا بولسا بولىدۇ.

— قانچە پۇلغا ئالغىلى بولار؟— دېدىممەن. چۈنكى، مەن مۇشۇ يېشىمغا كەلگۈچە ئىشىك - دېرىزە، ياغاچ بازىرىغا بېرىپ باقمىغان ئىدىم.

— ئىشىكنى 80 كوي، دېرىزىنى 100 كويغا ئالسىلا نەرخىدە ئالغان بولىلا، ئوبدانراق كۆرۈپ ئالسىلا، سىلى كادىر خەق، ئۇقمايلا، ھۆل ياغاچتا ئەتكىنىنى ھەرگىز ئېلىپ سالمىسىلا، بولمىسا كېيىن باشقىدىن ئالماشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

مەن «سۈزۈكى»نى چاپتۇرۇپ ياغاچ بازىرىغا كەلدىم. پاھ! بازار دېگەن مۇشۇكەن ئەمەسمۇ؟ ئىشىك - دېرىزىلەر نۇسخىلىرى، سۈپىتى بويىچە تىزىپ قويۇلغان بولۇپ، بېدىكلەر كىرگەنلىكى كىشىنى ئېغىز ئاچقۇزماي ياغاچ، ئىشىك - دېرىزىلەرنى تونۇشتۇرۇپ سارايغا قىلىدىكەن. مەن بۇ يەردىكى بۇ خىل غەلۋە - غۇدۇردىن بىزار بولۇپ، تۈزۈكرەك كۆرمەيلا 90 يۈەنگە بىر ئىشىك، 100 يۈەنگە بىر دېرىزە ئالدىم.

ئەتىدىن بېرى ماڭا سودا قىلىشىپ بەرگەن گەپدان، ئورا كۆز، قاڭشارلىق، ئېگىز بوي كىشى مەندىنمۇ سوردى. مايلا ئىشىك - دېرىزىلەرنى نېرىراقتا تۇرغان ھارۋىغا باستى، مەن ئەگىشىپ يېنىغا كەلدىم.

— مۇئەللىم، بۇلارنى نەگە ئاپىرىمىز؟

— سىلى ئاپىرىپ بېرەملا؟— دېدىممەن بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي ئۇ كىشىگە قاراپ، چۈنكى مەن ئۇ كىشىنى ياغاچ بازىرىنىڭ بېدىكى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىغان ئىدىم.

— شۇنداق، خاتىرجەم بولسىلا، مەزمۇت تېڭشۈەتتىم، سىلى ئۆيلىرىنى دەپ بېرىپ موتسىكلىتلىرىدە ماڭغاچ تۇرسىلا، مەن دەرھال يەتكۈزۈپ بېرىمەن.

— قانچە پۇل ئالىلا؟

— باشقا ئادەم بولسا 15 كوي ئالاتتىم، مەيلى، سىلى مۇئەللىمكەنلا، 10 كوي بەرسىلە.

مەن ئۇ كىشىگە ئۆيۈمنىڭ ئادرېسىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇپ ئالدىدا يېنىپ كەلدىم. قۇرۇلۇشچىلار ئىشىك - دېرىزىلەرگە ساقلاپ، ئىشلىرىنى توختىتىپ، ئۆيدە تېلې-ۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپتۇ، مەن چوڭ يولغا چىقىپ تېكسى ئالدىغا كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ باقتىم. ئورا كۆز، ساختىپەز مۇناپىقنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيدۇ. نېمە ئامال؟ «ئۇزۇم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا» دېگەن-دەك، بۇ ئاچچىقنى كىمدىن ئالىمەن؟ پەقەت ئارقا - ئارقىدىن ئۇزمەي تاماكا چەكتىم. ھەي!... ئادەملەردە ئىنسان-دىيانەت، پەزىلەت يوقىلىۋاتقان مۇشۇ كۈندە ئۇ ئادەمگە ئىشەنگىنىم نېمىسى؟... بەلكى ئۇ ھازىر ئىشىك-دېرىزىلەرنى يېزىدىكى ئۆيىگە ئاپىرىپ تېقىپ قويغاندۇ ياكى ئۇدۇل كەلگەن بىرىگە ئەرزان سېتىپ پۇلىغا گۆشگىرىدە يەپ ئۆز ئىشىدىن ھۇزۇرلىنىپ ئولتۇرىدىغاندۇ... شۇ-ڭا، بۇ خەقلەرنىڭ ئىشتىنى تىزىدىن ئاشمايدۇ. خەپ توختاپتۇر، سەن ساختىپەزنى ھەرنېمە قىلىپ بولسىمۇ تېپىپ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەتمەيدىغان بولسام!...

ساقچىخانىدىكى ساۋاقدىشىم ئەزىمەتكە تېلېفون بېرىۋېدىم، ھايال بولمايلا يېتىپ كەلدى. ئۇمۇ بولغان ئىشلارنى

ئاڭلاپ كايىپلا كەتتى:

— قارا، ئاداش، شۇنداقمۇ دۆتلۈك قىلامسەن؟ ھازىرقى ئادەملەر بىر پۈتۈنلۈك ئۈستىدە تىك تۇرىدۇ. بالىسى دادىسىنى قارا قويىدىغان زامان ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟ يۈرە، ياغاچ بازىرىغا بېرىپ ئۇقۇشۇپ كۆرەيلى، بەلكىم ئۇ مۇناپىقنى تونۇيدىغان بىرەرسى چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ئەگەر تېپىۋالمىغان بولسام...

ئەزىمەتنىكىمۇ ئاچچىقى بوش كەلمىگەن ئىدى.

بىز قاراڭغۇ چۈشۈشكە يېقىن نەس باسقان ياغاچ بازىرىغا كەلدۇق. بازاردا ياغاچ ئىگىلىرىدىن باشقا ئادەم قالمىغان ئىدى. پاھ، ماۋۇ ئىشنى! ھېلىقى ساختىپەز دۆۋىلەكلىك ياغاچ ئۈستىدە تۇگۈلۈپ ئولتۇرىدۇ. ئالدىغا غەزەپ بىلەن باردىم. پۈتۈن بەدىنىم ئاچچىقتىن تىترەپ مۇشتۇمۇم چىڭ تۇگۈلدى.

— ئەتىگەنكى ئىشىڭدىرىزلەرقېنى؟— ياقىسىدىن قامالالاپ تۇرغۇزماقچى بولۇۋىدىم، ئۇ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى.

— ئىشىڭ - دىرىزلەر ئەنە، ئۇكام، ھەرنېمە بولسا كەلدىلە، قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى، سىلىنى كېلىپ قالار دەپ ئۆيگىمۇ كىرەلمىدىم،— ئۇ ھارۋىسىنى كۆرسەتتى. راست دېگەندەك، ئىشىڭ - دىرىزە ئەتىگەنكىدەك تېڭىقلىق تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن يەنىلا سەمىمىيلىك، ياۋاشلىق چىقىپ تۇراتتى،— سىلى ئەتىگەن ھالالباغ مەكتەپ دېگەندەك قىلغانتىلە، لېكىن سىلىنىڭ ئۆيلىرىنى زادىلا تاپالماي ئەمدىلا كېلىپ تۇرۇشۇم،— دېدى ئۇ مەندىن كەچۈرۈم سورىغان قىياپەتتە.

ئاچچىقىم بىراقلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى:

— مەن سىلىگە شامالباغ مەكتەپ دېگەنغۇ؟ ئاپلا، شۇنداق قىلىپ 6 كىلومېتىر يولنى بىكاردىن يۈردۈم دېسىلە، — دېدىممەن لاسسىدە بوشاپ.

كىراكەشنىڭ چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بۇ تۇرقىغا قاراپ ئىچىم سىيرىلدى. بىچارە ئەسلىي مەن ئويلىغاندەك ئادەم ئەمەسكەن، ئىسىت! ئەتىگەندىن بېرى ئۇنى قارغاپ نەچچە مىڭنى تىللاپ، كۆرگۈلۈكسىنى كۆرسەتمەكچى بولغانلىرىمنى ئويلاپ يۈزۈم ئوت ئالدى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى سوغۇق تەر باستى.

ئالدىمدىكى بۇ كىشىگە تىكىلىپمۇ قارىيالماستىن ئەزىمەتكە قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايىدا بايىقى ئاچچىقتىن ئەسەرمۇ قالمىغان ئىدى. ئۇمۇ كىراكەشكە يېنىنى قىلىپ باشقا ياققا قاراپ تۇرۇپتۇ.

1999 - يىل 1 - ئاي، بېيجىڭ

ئالا بويناق

دۇنيادا ئىتتىن قورقمايدىغان ئادەم بولمىسا كېرەك، مەن شۇلارنىڭ ئارىسىدا ھەممىدىن بەك قورقىدىغىنى، ھەر قېتىم سىرتلارغا چىقسام سەزگۈم قايسى ئۆينىڭ ئارقىسىدا، قايسى باغنىڭ شورىسىدا، قايسى ئىسكىلاتنىڭ ئالدىدا. . . ئىت بارلىقىنى بالدۇر بىلىدۇ. بۇنداق چاغدا پۇتۇن بەدىنىم چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ، ئۆپكەم ئېغىزىمغا كەپلىشىپ، يۈرىكىمنىڭ رېتمى تېزلىشىشكە باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەن تېخىمۇ سەگەكلىشىپ، قەدەمنى ئېھتىيات بىلەن ئالىمەن. چۈنكى، مەن بىر قېتىم ئىتنىڭ قاتتىق تالىۋېتىشىگە ئۇچراپ، قورقۇنچاقلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغانمەن. شۇڭا، ئىتقا ئىنتايىن ئىنتايىن ئۆچ. بىراق، يېقىن دوستۇم ئابدۇرۇسۇل ئىتقا قەۋەتلا ئامراق. شۇڭىمۇ ئىدارىنىڭ كاتەكتەك ئۆيىنىڭ كىچىككىنە ھويلىسىدا ئىت باقىدۇ. ئابدۇرۇسۇلنىڭ بۇ ئالا بوينىقىنىڭ ئاچچىقىنىڭ يامانلىقىچۇ تېخى! ئۆزى مۇشتۇمدەك بولغىنى بىلەن ئادەمنى تىرىك يۇتۇۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا

هاۋشىپ، زەنجىرنى پۈتۈن كۈچى بىلەن سىلكىپ، جاننى ئالمدۇ. شۇنداقتىمۇ خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن ئىشكى ئالدىغا كېلىپ كۆرۈشمەي كەتسەم سەت ئەمەسمۇ؟!...
ئۇنىڭ ئۈستىگە ئابدۇرۇسۇلغا كادىرلار ئىدارىسىنىڭ بەرىنچى قول باشلىقلىق ئەمىلى تەگكەن ئىدى. ئەلۋەتتە ئۇنى تەبرىكلەپ بىرەەم - يېرىمدەم مۇڭداشمىسام قانداق بولمدۇ؟...

ھەي!... يەنە ئۇنىڭ ئاشۇ ئالا بوينىقى! يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى. ئىشكىنى ئېھتىيات بىلەن ئاستا چەكتىم:

— ۋوي، مەۋلانجانغۇ، قېنى ئۆيگە كىرىڭلا، — ئابدۇرۇسۇل مەن بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ ئۆيگە باشلىدى. لېكىن، مەن ئەنزە ئېنىقلىغىلى كەلگەن رازۋېدكا خادىمىدەك هويلىنىڭ تۆت ئەتراپىغا ئېھتىيات بىلەن قارىدىم. كەيپىياتىمدىكى نورمالسىزلىقنى سەزگەن دوستۇم هەممىنى چۈشەندى بولغاي، ئېغىز ئاچتى:

— ئاداش، ئۆزۈڭلىنى ئازادە تۇتۇڭلا، يەنىلا شۇ ئىتتىىن قورقۇپ تۇرامسىلە - نېمە؟

— ئەلۋەتتە، قېنى ئۇ ئالا بوينىقىڭلا، ھېچ ئاۋازى ئاڭلانمايدىغۇ؟

— ئالا بويناق ئەنە، ئاداش، لېكىن يېقىندىن بېرى ئۇ ياۋاشلاپ قالدى. بۇرۇنقىدەك كىم كىرسە قاۋاپ يۈرمەيدۇ.

راست دېگەندەك ئالا بويناق هويلىنىڭ بۇرجىكىدە

كۆزىنى پارقىرىتىپ ياتاتتى. ئۇ بىر جۈپ ئۆتكۈز كۆزىنى قولۇمدىكى سومكىغا مەركەزلەشتۈرۈپ قۇيرۇقىنى بوشقىنا شىپاڭشىتتى.

— قېنى، ئاداش، ئالا بويناقنى مەن توسۇپ تۇراي، سىلى مېڭىڭلا، — دېدى ئابدۇرۇسۇل قولۇمدىكى سومكىنى ئېلىپ.

مەن خۇددى بومبىنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ سالمىدىغاندەك ئاۋايلاپ قەدەم ئېلىپ ئۆيگە ئامان - ئېسەن كىرىۋالدىم.

ئابدۇرۇسۇل بىرقانچە ئاغىنىمىزنى تېلېفون بېرىپ چاقىردى. بىز بىر چاغقىچە ئىچىشىپ مۇڭدىشىپ ئولتۇردۇق. ئارىلىقتا بىرقانچە قېتىم ھاجەتكە چىققاندىمۇ، ئالا-بويناق زادىلا قاۋاپ سالمىدى. ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. توۋا دەيمەن، ئىتلارنى ياۋاش قىلىدىغان بىرەر كېسەللىك تارقالغانمىدۇ؟... بارا - بارا ھەيرانلىقىم تۈگەپ، ئازادە، خاتىرجەم ئولتۇردۇم. باشقىلار ئۆيلىرىگە قايتىشتى. مەن ئابدۇرۇسۇلنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدىم. ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ناشتا قىلغاندىن كېيىن سومكامنى كۆتۈرۈپ خاتىرجەم ماڭدىم. كىشى بىلىسۇن، «ھاپ!» قىلغان ئاۋازدىن قورقۇپ سومكامنى تاشلاپ ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتتىم. ئابدۇرۇسۇل يۈگۈرۈپ كېلىپ ئالا بويناقنىڭ بېقىنىغا كۈچەپ تەپتى. قارىسام، ئىت سومكامنىڭ بېغىنى مەھكەم چىشلەپ تۇرۇپتۇ. ئاغزىمغا

گەپمۇ كەلمىدى. ئابدۇرۇسۇل سومكامنى ئالا بويناقنىڭ ئاغزىدىن ئاجرىتىپ، مېنى بېكەتكىچە ئۇزىتىپ كەلدى.

ئاپتوبۇستا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرىمەن: ئالا بويناقنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشى بىلەن ئابدۇرۇسۇلنىڭ كادىرلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولۇشى كاللامدا روشەن سىلىشتۇر-ما بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇزاق ئويلاندىم، بارا - بارا بىرنەرسىنى چۈشەنگەندەك بولۇپ تېنىم شۇركەندى. پۈتۈن بەدىنىمنى مۇزدەك سوغۇق تەر قاپلىدى. قالايمىقانلىشىپ كەتكەن نېرۋامنى سەگەكلەشتۇرۇش ئۈچۈن ئاپتوبۇس دېرىزىسىنى يوغان ئېچىپ، ساپ ھاۋادىن قانغۇچە نەپەسلەندىم. ئاپتوبۇس توختاۋسىز ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

1999 - يىل 3 - ئاي، خوتەن

پۇشايمان يېشى

دىلشات مەكتىپىنىڭ ئالدىدىكى گازىرچى ئايالدىن 5 موچەنلىك گازىر ئالدى. ياشانغان ئايال گازىرنى ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا ئاۋايلاپ قويۇپ، ئاشقان پۇلنى قولىغا تۇتقۇزدى. دىلشات قولىدىكى پۇلغا قاراپ ھەيران قالدى: گازىرچى ئۇنىڭغا 1 يۈەن 50 پۇڭ ئەمەس، بەلكى 4 يۈەن 50 پۇڭ قايتۇرغان ئىدى. «ھوي، جىق قايتۇردىمۇ نېمە، مېنى ھەقاچان 5 يۈەن بەردى دەپ ئويلاپ قالغان ئوخشايدۇ، قانداق قىلسام بولار، ئارتۇق پۇلنى قايتۇرۇپ بەرسەم خۇش بولۇپ، رەھمەت بالام دەپ ئالمىدۇ شۇ، لېكىن بۇنداق قۇرۇق رەھمەتكە نېمە كېلىدۇ؟ ئەگەر قايتۇرۇپ بەرمەي كەتسەم، ئەتە مەكتەپكە كەلگەندە مېنى تونۇپ قالسا نېمە دەيمەن؟ مۇمكىن ئەمەس، ئۇ تونۇيالمايدۇ، ھەر كۈنى بۇ دەرۋازىدىن نەچچە يۈز بالا كىرىپ - چىقىۋاتسا، گازىر ئېلىۋاتسا كىمگە پۇلنى ئارتۇق بەرگەنلىكىنى قانداق بىلە-لىسۇن ؟ توغرا، تېز كېتەيچۇ! . . . » دىلشات ئالدى - كەينىگە قاراپ يۈگۈردى ، شۇ يۈگۈرگەنچە مەكتەپنىڭ ئالدىدىكى يولدىن چوڭ يولغا چىقىپ كەينىگە ئېھتىيات

بىلەن قارىدى . چۈنكى ئۇ كۆڭلىدە، كەينىدىن گازىرچى ئايال «توختا بالام، پۇلنى ئارتۇق ياندۇرۇپ بېرىۋېتىپتۇ-مەن» دەپ كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلماقتا ئىدى. خۇداغا شۈكرى، ئۇنىڭ كەينىدە مەكتەپتىن قايتىۋاتقان بالىلار كۆرۈندى. ئۇ تېخىمۇ سىنچىلاپ قارىۋىدى، ئۆز ئوغلىدا گازىر سېتىپ ئولتۇرغان ئايالنىڭ غۇۋا كۆلەڭگىسىنى كۆردى. شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشتى.

دىلشات چوڭ يولغا چىقىپ يانچۇقىدىكى پۇلنى-ئېلىپ، ئالدىرىماي يەنە بىر قېتىم ساناپ چىقتى. پۇل راستتىنلا بايا كۆرگەنىدەك 3 يۈەن ئارتۇق ئىدى. «خۇدايىم بەردى دېگەن شۇ ئوخشايدۇ، بۇ پۇلنى قانداق قىلسام بولار؟ دادام كۆرۈپ قېلىپ نەدىن تاپتىڭ دېسە نېمە دە-يمەن؟ ئەگەر گازىرچى ئايال ئارتۇق بەردى دېسەم دادامنىڭ ماڭا ئاچچىقلىشى تۇرغان گەپ، يولدىن تېپىۋالدىم دېسەم-چۇ، ئۇ چاغدا نېمىشقا مۇئەللىمنىگە تاپشۇرۇپ بەرمىدىڭ، دەپ تەنقىد قىلىدۇ، ھەي، چوكامۇز ئېلىپ يېسەمچۇ؟ ئانام چوكامۇزنى كۆپ يېسەڭ زۇكام بولۇپ قالسەن، يېتىپ قالساڭ دەرستە كېيىن قالسەن، دېگەندەك گەپلەر-نى قىلىپ مېنى بەكمۇ زېرىكتۇردى. باشقا بالىلار چوكامۇز يېسە كېسەل بولماي، مەن بولارمەنمۇ؟ . . . »

— دىلشات ، توختىغىنا، — يولنىڭ نېرىقى چېتىدىن يۈگۈرەپ كېلىۋاتقان ساۋاقدىشى ئالىمجاننىڭ چاقىرىشى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلدى، ئالىمجان ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. ئالىمجاننىڭ قولىدا يېرىم نان شەكلىدىكى مارۇۋزنا تۇراتتى. مارۇۋزننىڭ كىچىك، شۇنداق چىرايلىق سۈلياۋ قو-

شۇقى بولۇپ، ئالىمجان ئاشۇ قوشۇقتا خۇددى ھالۋا يېگەن-دەك يەۋاتاتتى. «ئۇ مېنى نېمىگە چاقىرىدىكى دېسەم، قولدىكى مارۇزىنىنى كۆز-كۆز قىلغىلى چاقىرىپتىكەن-دە!» دىلشات شۇلارنى ئويلاپ دوستىغا چىرايمۇ ئاچمىدى.

— دىلشات، ماۋۇنىڭدىن يەپ باقامسەن، بەك تاتلىق، شۇنداق تەملىككەن قارا، — ئالىمجان مارۇزنا يۇقى لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى: — دادام ئېتىگەن 3 يۈەن بەرگەنتى، شۇنىڭغا ئالدىم. سەنمۇ مۇشۇنداق-قىدىن ئېلىپ يېسەڭ بولمامدۇ؟

— توختاپ تۇر، ئاداش، مەنمۇ مارۇزنا ئېلىۋالاي، ھە... — دىلشات شۇنداق دېگىنىچە يولنىڭ چېتىدىكى سۆگەت سايىسىدا ئولتۇرغان تىجارەتچىنىڭ يېنىغا كەلدى. توڭلىتىش ساندۇقىنىڭ ئالدى تەرىپىگە تۇرلۇك چوكامۇز، مارۇزنا... قەغەزلىرى چاپلاقلىق تۇراتتى، ئۇ ئاشۇ قەغەزلەرگە سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن ئالىمجاننىڭ قولىدىكىدەك مارۇزىنىنىڭ قەغىزىنى كۆرسەتتى، — مانا ماۋۇنى ئالاي، قانچە پۇل؟

— 3 يۈەن، مۇشۇنىڭدىن ئالامسەن؟ بۇچۇ كارامەت تەملىك، — تىجارەتچى ماختىغاچ ساندۇقتىن ئۇ كۆرسەتكەن مارۇزىنىنى ئېلىپ سۇندى، دىلشات يېنىدىن 3 يۈەن چىقىرىپ تىجارەتچىگە بېرىپ، ئالىمجاننىڭ يېنىغا گىدىيىگەن ھالدا كەلدى.

— دىلشات، ھېساب دەپتىرىڭنى بېرىپ تۇرە، مۇئەللىم بەرگەن تاپشۇرۇقنى يېزىۋالاي، — ئالىمجان بايا مۇئەللىم دوسكىغا ھېسابتىن تاپشۇرۇق بەرگەندە، قەلىمىنى

تاپالماي ئۇنى يېزىشقا ئۇلگۈرەلمىگەن ئىدى.

— ئەمىسە مۇشۇ يەردىلا يېزىۋال. مەنمۇ كەچتە ئىشلىمىسەم بولمايدۇ، — دىلشات شۇنداق دېگەچ دۇمبىسىگە قولىنى ئۇزاتتىيۇ، تۇرۇپلا قالدى، — مېنىڭ سومكام قېنى؟

— ۋاي راست، سومكاڭ يوققۇ؟ — ئالىمجانمۇ ھەيران قالدى، — سىنىپتا ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ - يا؟...

— ياق، سىنىپتىن ئېلىپ چىققان، — دىلشات سىنىپتىن چىققاندىن بۇيانقى ماڭغان، تۇرغان يەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەسلەپ چىقتى.

— ۋاي ئىسىت، بايا گازىر ئالغان يەردە قالغان ئوخشايدۇ، — ئۇ كەينىگە قاراپ ئۇچقاندەك يۇگۈردى.

راست دېگەندەك ئۇنىڭ ھاۋا رەڭلىك، ئىككى يېنىدا كىچىك يانچۇقى بار سومكىسى گازىرچى ئايالنىڭ ھارۋىسىنىڭ ئوستىدە تۇراتتى. ئۇ تۇرۇپلا قالدى: «سومكىنى ئىزدەپ كەلگەندە ئارتۇق ېېرىۋەتكەن پۇلنى ئېلىۋالارمەن، دېگەن ئوخشايدۇ. بولمىسا يەردە ئۇنتۇپ قالغان سومكا قانداق بولۇپ ئۇنىڭ ھارۋىسىغا چىقىپ قالىدۇ، قانداقمۇ قىلارمەن ئەمدى؟... ھەي ئىسىت! ھەي ئىسىت!... پۇلنى ئارتۇق ياندۇرغىنىغا خۇشال بولۇپ سومكامنى ئۇنتۇپ قالغىنىمنى قارىمامدىغان! مۇئەللىمگە دېسە، ساۋاقداشلىرىم ئاڭلىسىچۇ؟ يۈزۈم تۆكۈلىدىغان بولدى-ده!...»

— بالام، بۇياققا كېلىڭە! — گازىرچى ئايال مۇلايىم ئاۋازدا ئۇنى چاقىردى.

«هەقاچان قولۇمدىن ‹كاپ› قىلىپ تۇتىدۇ، مەيلى يېنىغا ياراي، شۇ چاغدا بىر گەپ بولار!..» دىلشات شۇلارنى ئويلىغاچ پۈت - قولىدا جان قالمىغان هالدا، پۈتۈن بەدىنى تىترەپ ئايالنىڭ يېنىغا باردى ۋە گەپ - سۆزسىز يەرگە قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ روهي هالىتىدىكى نورمالسىزلىقنى سەزگەن ئايال سورىدى:

— نېمە بولدىڭىز، بالام، مىجەزىڭىز يوقمۇ نېمە، تىترەپلا تۇرىسىزغۇ؟— ئايال ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ پېشانىسىنى تۇتۇپ كۆردى،— قىزىتمىڭىز يوقتەك قىلىدۇ. هەقاچان چوكامۇزنى كۆپ يېگەن ئوخشايسىز...

دىلشات بوغۇزىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك زادىلا گەپ قىلالمىدى، ئۇ شۇ تاپتا بۇ ئايال ئارتۇق قايتۇرۇپ بەرگەن 3 يۈەن پۇلغا مارۇزنا ئېلىپ يېگىنىگە هەقىقەتەن پۇشايمان قىلماقتا ئىدى. ئۆزىنى شۇنچە تۇتۇۋالاي دېسىمۇ، كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى. بار غەيرىتىنى يىغىپ كەچۈرۈم سورىماقچى بولدىيۇ، يەنىلا لەۋلىرى تىترەپ، ئاۋازى بوغۇلۇپ زۇۋانى چىقمىدى - دە، ئۇن قويۇپ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزىدىن ئاققان تارام - تارام ياشلار يۈزىنى، ئېنىقراقى قەلبىدىكى كىر - داغلارنى يۇيۇپ تازىلىماقتا ئىدى. گازىرچى ئايال يېنىدىن قوليانغلىقىنى ئېلىپ ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتتى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى پات توختايدىغاندەك قىلمايتتى.

1999 - يىل 3 - ئاي، خوتەن

ئاياغ سېتىۋېلىش

شەھەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ھەپتىدىن بېرى «ئاياغ شەھىرى» سودا سارىيىدا ھەر خىل ئاياغلارنىڭ باھاسىنىڭ 30% چۈشۈرۈپ سېتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا كى ئېلاننى بەرگىلى تۇردى. بۇ ئېلانغا مەندىن ئۆتە باھاسى چۈشۈرۈلگەن مالغا ئامراق ئايالىم بەكلا قىزىقىپ قالدى.

— بىر كۆرۈپ باقمىدىڭىز، ھېيت يېقىنلاپ قالسا ھەممە نەرسىنىڭ باھاسى ئۆرلەپ كېتىدۇ. مۇشۇ كۈنلەردە سودىگەر دېگەندەمۇ پەقەت ئىنساپ قالمىدى. 30% چۈشتى دېگەن خېلى ئېتىبار باھا، — دېدى ئۇ مېنىڭ ئېغىرلىقىمغا خاپا بولۇپ.

دېمىسىمۇ مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشىشىدىغان ئېلانغا ئانچە قىزىقىپ كەتمەيتتىم. بىر تۇرۇپ ئايالىمنىڭ دېگىنىمۇ توغرا ئىدى. ئالدىنقى يىلى ھېيتنىڭ ھارپا كۈنى ئۆزۈمگە تۇزۇكرەك ئاياغ تاپالماي ھۆكۈمەت دۇكانلىرىدىن تارتىپ شەخسىي سودىگەرلەرنىڭ بوتكىلىرىغىچە ئارىلاپ، ئاخىر ئاران دېگەندە «ئاياغ شەھىرى» سودا سارىيىدىن 120 يۈەنگە پۇتۇمىدىكى بۇ ئاياغنى سېتىۋالغىنىم ھازىرمۇ ئېسىمدە، شۇنداق ئىكەن، باھاسى چۈشكەن ئاياغدىن بىر جۈپ سېتى-

ۋالسام بىرئاز بولسىمۇ پۇل يانچۇقۇمدا قالمىدۇ - دە.

بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقا بازاردا كىشىلەر ھەقىقەتەن كۆپ ئىدى. مەن ئۇدۇل شەھەرنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان ھەيۋەتلىك «ئاياغ شەھىرى» سودا ساراىيىغا كەلدىم، چوڭ ئىشىكنىڭ ئۈستى تەرىپىگە: «سودا ساراىيىمىزدىكى ھەر خىل ئاياغلارنىڭ باھاسى 30% چۈشۈرۈلدى. خېرىدارلارنىڭ تاللاپ سېتىۋېلىشىنى قارشى ئالىمىز!» دېگەن خەتلەر يېزىلغان لوزۇنكا ئېسىقلىق تۇراتتى. پەلەمپەيلەردىن قىستىلىشىپ، ئىتتىرىشىپ چىقىۋاتقان - چۈشۈۋاتقان كىشىلەرگە قاراپ: «ماۋۇ كارامەتنى كۆرۈڭ، ئەگەر بىكارغا ئاياغ تارقاتقان بولسا، قانچىسى مۇشۇ پەشتاقتا دەسسىلىپ ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلاتتىكىن» دېدىم ئىچىمدە. ئۇھ، خۇداغا شۈكرى، ھەرنېمە بولسا مەنمۇ ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئاياغ ساتىدىغان پەشتاختىنىڭ ئالدىغا كەلدىم. سېرىق بويۇۋالغان چاچلىرىنى كۆپتۈرۈپ بۇدۇر قىلىۋالغان، چىرايىغا ئۇپپا - ئەڭلىكنى ھەددىدىن كۆپ سۈركەۋالغان، قاڭشارلىق، يوغان قارا كۆزلىرى ئۆيناپ تۇرىدىغان مال ساتقۇچى چوكان تولىمۇ ئالدىراش ئاياغ سېتىۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئاياغلارنىڭ باھاسىغا تەپسىلىي قارىدىم: ئەڭ ئەرزىنى 160 يۈەن، يۇقىرىسى 350 يۈەنگىچە. ئاياغلارنىڭ باھاسىغا قاراپ دېلىغۇل بولۇپ تۇرىمەن. باشقا كىشىلەرنىڭ كاللىسىغا: «30% چۈشۈرۈلدى» دېگەن ئېلان باشقىچە تەسىر قىلدىمۇ قانداق، ئۇلار ئاياغلارنىڭ باھاسىنى سۈرۈشتە قىلىپ يۈرمەيلا بەس - بەستە سېتىۋالماقتا ئىدى. بەكلا تەڭقىسلىقتا قالدىم: قانداق قىلىشىم كېرەك؟ سېتىۋالاي دېسەم قىممەت، ماڭا ئوخ-

شاش 500 يۈەن مائاش ئالىدىغان ئاددىي ئوقۇتقۇچى 160 يۈەنگە ئايلىنىپ قالدى. بۇ ئايدا ئايلىق كىيىمى، شامال يەپ يۇرگىلى، پەتىلەپ كىرگەنلەرگە پۈتۈڭدىكى ئايلىنى كۆر-ستىپ قۇرۇق يولغا سېلىپ قويغىلى بولمايدۇ - دە! ئەگەر ئالماي چىقسامچۇ؟ ئۇ چاغدا ئەتىدىن بېرىقى ئەج-رىم، تەرلەپ - تېپچىرەپ يۈرۈپ پەشتاختا ئالدىغا كەلگە-نىم بىكار بولىدۇ. ئۇغۇ مەيلى، مۇھىمى باھاسى چۈشۈ-رۈلگەن مالغا ئامراق ئايالىم تاپا - تەنە قىلىپ ساق كاللا-نى سارايغا قىلىشى ئېنىق، ئاخىر سېتىۋېلىش نىيىتىگە كېلىپ ئۆزۈمگە 160 يۈەنگە بىر جۈپ ئايلىق سېتىۋالدىم. ئايالىم ۋە قىزىمغا ئايلىق ئېلىشتىن ۋاز كەچتىم، ئايلىنى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ تەپسىلىي قارىدىم: پاسونى، تىكىلە-شى، چەمى ھەتتا رەڭگىگىچە ئالدىنقى يىلى 120 يۈەنگە سېتىۋالغان ئايلىنىڭ ئۆزى، نېمە ئامال، كۆڭلۈم غەش ھالدا ئۆيگە كەلدىم.

— قانداق، ئالدىڭىزمۇ؟ مانا بىر چىرايلىق ئايلىكەن-غۇ! زورلىمىسام بارماي قويغىلى تاس قالدىڭىز! — ئايالىم ئايلىنى قولىغا ئېلىپ كۆرۈپ ئاغزى بېسىلماي سۆزلەپ كەتتى.

— قانچىگە ئالدىڭىز دېمەمسىز، چۈشۈرۈلگەن باھاسى 160 يۈەن، ياخشىراق قارايلى دەپتىكەن، پۈتۈمدىكى ئايلىنىڭ ئۆزى شۇ، شۇنداقتىمۇ 40 يۈەن قىممەت! — دېدىم زەردە بىلەن.

ئايالىم بىرماڭا، بىرقولىدىكى ئايلىغا قارايلا تۇرۇپلا قالدى.

1999 - يىل 11 - ئاي، بېيجىڭ

قار، يۇرىكىمگىلا ياغ...

1

قاسىمجان يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئادەتتىكى ئو-قۇتقۇچىلىقىدىن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مېھمانخانا-سىنىڭ دىرېكتورى بولۇپ يۆتكىلىپ كەلدى. بۇ ئىش ئۇنى قەۋەتلا خۇشال قىلىۋەتتى، روھى كۆتۈرۈلۈپ ئۆزىنى بىر-قانچە ياش ياشىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇ بۇگۈن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئائىلىلىكلەر قورۇسىدىن بې-رىلگەن ئىككى يېرىم ئېغىزلىق ئاددىي ئۆيگە جايلىشىۋال-غاندىن كېيىن، خوتۇنىنىڭ مەنىلىك ئەركىلەشلىرى، خۇ-مارلىق كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ناز قىلىشلىرىغىمۇ پەرۋا قىلماي، كەينىنى قىلىپ ياتقان پېتى خىيال دېڭىزىغا شۇڭغۇدى.

ئىككى يىلدىن بېرى قىلغان ئەجرىم، تارتقان جاپالە-رىم بىكارغا كەتمىدى. قانداق بولمىسۇن ھاكىم ساۋاقداش-لىقنىڭ يۈزىنى قىلدى، توغرىسى قىزىنىڭ قۇلاق تېشىش تويىدا خانىمغا قويغان 21 گىراملىق ئالتۇن بىلەزۈكنىڭ يۈزىنى قىلدى. بولمىسا يەنە قاچانغىچە ئاشۇ توپا - چاڭ

ئۆرلەپ تۇرىدىغان، ۋەيرانە مەكتەپتە كۇنىگە ئالتە سائەت-تىن ئوشۇق گەپ سېتىپ، كىشىنى بىزار قىلىدىغان دۆۋە-دۆۋە تاپشۇرۇق دەپتەرلەرنى تەكشۇرۇپ، جىڭغا ئولتۇرماي-دىغان تۇرلۇك پىرسەنتلەرنى دەپ ئىچى يامان، مەنمەنچى مەكتەپ مۇدىرى بىلەن قىزىرىشىپ يۇرەتتىمكىن! . . . ئۇھ، خۇداغا شۈكرى، ھەرنېمە قىلسام، ئاشۇ سەھرادىن، ئاشۇ ئايىغى چىقماس خاپىلىقتىن بىراقلا قۇ-تۇلدۇم. ئەمدى مېنىڭمۇ راھەت كۆرىدىغان، ھاكىمنىڭ شاپائىتىگە جاۋاب قايتۇرىدىغان ۋاقتىم كەلدى، ئاڭلىسام بەزىلەر مېنى ھاكىم بىلەن تۇغقان كېلىدىكەن، يۆتكەپتۇ، دېيىشىپ يۇرگۈدەك، ئۇنداق چۈشەنسە تېخىمۇ ياخشى بول-غىنى! . . .

— قاسىمجان، نېمە دېدىڭىز، نېمىسى ياخشى بولغا-نى؟— خوتۇنى ئۇنى جەينىكى بىلەن نوقۇدى. ئۇ شۇ چاغدىلا ئاۋازىنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى.

— ئۇيقۇڭىزنى ئۇخلاڭ، نېمە تەڭ كېچىدە ئادەمگە گەپ قىلىپ يۇرىسىز،— ئۇ خوتۇنىغا كەينىنى قىلىپ يانتاق پېتى توڭ تەگدى،— ئەتە سەھەر تۇرۇپ چالا ئىش-كۇشلەرنى قىلمىساق بولمايدۇ.

— مەن سىزدىن ئەنسىرەپ قالدىم،— خوتۇنى ئاپ-ئاق، سۇزۇك قولى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ داۋام قىل-دى،— بۇ مېھمانخانىدا چىرايلىق قىزلار كۆپكەن، ئۇلار سىزنى ئازدۇرۇپ. . .

— بولدى ئۇخلاڭ، شۇمۇ گەپ بولدىمۇ، بىز ئۇزاق يىللىق قەدىناس ئەر - خوتۇنلار تۇرساق، ھەي. . . خوتۇن

كىشى دېگەننى، مەن نېمە ئويدا، سىز نېمە كويدا؟— ئۇ ئويلىغانلىرىنى خوتۇنىغا قىسقىلا چۈشەندۈردى.

خوتۇنى ئاستا - ئاستا ئۆيقۇغا كەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ئۆيقۇسى كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى: ھەي، بايا خوتۇنى دەققىتىنى بۆلمىگەن بولسا يەنە قانداق تاتلىق، شېرىن خىياللارنى سۈرگەن، گۈزەل پىلانلارنى تۈزگەن بولاتتى - ھە! . . . «ئارتىس ئۇچۇن ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىدىغان- غا سەھنە كېرەك» دېگەن ھېكمەتنى ئۇ ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭىمۇ ئۆزىگە لايىق «سەھنە» ئۇچۇن كۆپ رىيازەت چەكتى، يول ماڭدى، يىلىندى، ھەتتا قىسقا يوپكا كىيە- دىغان، قىرقىما چاچ نازىنىنلار بىلەن تونۇشۇپ، سورۇنە- نى ئەۋجىگە چىقىرىشنىڭ ۋاستىسى قىلدى. گەرچە بىر سىنىپتا ئوقۇمىسىمۇ، ئىلگىرى - كېيىن بىر فاكۇلتېتتا ئوقۇغانىنى، بىر ئۇستازنىڭ تەلىمىنى ئالغانىنى باھانە قە- لىپ، ھاكىمنىڭ پىسخىكىسىنى ئوبدان ئىگىلەپ، كۆڭلى تارتقانىنى ھازىرلاپ ئاستا - ئاستا ئىشەنچىسىگە ئېرىشتى. بىرقانچە قېتىم تۇرلۇك سەۋەبلەرنى تېپىپ ئۆيىگە مېھمانغا چاقىردى. ئادەتتە بىر تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرسىمۇ ھاكىمنى مېھمان قىلىشتا كارامەت سېخىي بولۇپ كەتتى. بۇنىڭ بىلەن مەكتەپتە، يېزىدا، ئەل - جامائەت ئارىسىدا «قاسىمجان ھاكىم بىلەن يېقىن ساۋاقداشكەن» دېگەن گەپ تارقالدى. ئۇمۇ سورىغان كىشىلەرگە: «شۇن- داق، ھاكىم بىلەن مەن بەش يىل بىر تۇغقاندەك ئۆتكەن، بىر يوتقاندا ياتقان، بىر قاچىدا تاماق يېگەن. . . » دەپ قويىاتتى. مۇشۇ خىل گەپ - سۆزلەر

تارقىلىپ، تەكرار سوۋغا - سالاملارنى توشۇپ، تۇرلۇك شەكىلدىكى بەزمە - سورۇنلارنى ھازىرلاپ، ئاخىر ئۆزىنىڭ ئارزۇسىغا يەتتى، تەستە ئېرىشكەن بۇ سەھنىدە ئۇ چوقۇم ياخشى رول ئالىدۇ، تۇرلۇك ئەمەلدارلار قاتلىمى بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت باغلايدۇ. كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئىشلارنى قىلىدۇ.

2

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم! — يېشى 50 لەردىن ئاشقان، سالۋا تەلپەك، كۆك خادانىدا پاختىلىق چاپان، يەرلىك موزدۇزلار كالا خۇرۇمىدا قويال تىككەن ئۆتۈك كىيگەن، پېشانىسىنى يول - يول قورۇقلار قاپلىغان ئورا كۆز بىرى كىرىپ كەلدى.

قاسىمجان ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى:

— قېنى يۇقىرى ئۆتسىلە، — مېھمان جايلىشىۋالغاندىن كېيىن سورىدى، — مەندە بىرەر ئىشلىرى بارمىدى؟ سىلى ئۆزلىرى...

— ھە، مېنى تونۇيالماپلا - دە! مەن يېڭىيەر يېزىسىدىن كەلدىم. ئۆيۈم كۆلئېرىق كەنتىدە، ھاشىم قاسساپ دېسە، ھەممىسى بىلىدۇ.

— ھە توغرا، سىلىنىڭ بىر ئوغۇللىرى بىزدە ئوقۇغانغۇ دەيمەن!

— شۇنداق، — مېھمان سەل - پەل مىدىرلاپ قويۇپ

سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئەسلىدە بارىكەن. بىر قېتىم ئوغلۇم ياسىنجاننى بىرقانچىلىرى مەكتەپكە چاقىرغىلى كېلىشىپتىكەنلا، قېتىققا نان چىلاپ يەپ قايتقان. مانا ئەمدى تۆگە سويۇپ چاقىرسامۇ ئاپارغىلى بولمايدۇ. قاسىمجان، سىلى ئالدىراش، كۆپ ۋاقىتلىرىنى ئالماي نەق گەپنىلا دەي، سىلى ھاكىم بىلەن يېقىن تۇغقان بولغاندىكىن، ئاشۇ ياسىنجان بالامنىڭ تەقسىمات ئىشىغا يول مېڭىپ قويسىلا بوپتىكەن. سىلى بىلىلا، بىز دېھقان خەق كىرىدىغان يەرنىڭ ئىشىكىنى تاپالماي تەمتىرەپ يۈرىدىكەنمىز. يا تۆزۈكرەك قاملاشتۇرۇپ تۆت ئېغىز گەپنى قىلالمىغان. بالام مەن ناھىيىدە قالسام، يول ماڭسام، دەپ بېشىمنى ئاغرىتمۇاتىدۇ. ئويلاپ باقسام ئۇنىڭمۇ سۆزى توغرىكەن. مەن ئاتا - بوۋامدىن تارتىپ ئاشۇ سەھرادا ياشاپ كەپتىمەن. ئەمدىلىكتە ئۇ بولسىمۇ شەھەردە راھەت كۆرسە.

— ھە، مۇنداق گەپتى دېسىلە، — قاسىمجان مېھمانغا چاي قۇيۇۋېتىپ ئېيتتى، — سىلى بىلىلا، ھازىر ئوقۇش پۈتكۈزۈپ كەلگەن بالىلارنىڭ ھەممىسى ناھىيە ئىچىدە قالساق دەيدىكەن. بۇ بەك تەسلىشىپ كەتتى. دېمىسىمۇ ئوقۇش پۈتكۈزۈپ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى بۇ كىچىككىنە ناھىيە قانداقمۇ سىغدۇرۇپ بولالايدۇ دەيلا. شۇنداقتىمۇ سىلىنىڭ ئىشلىرى ئۆزۈمنىڭ ئىشى. ياسىنجان ئۆزىمىزنىڭ ئوقۇغۇچىسى، شۇڭا مەن كۆچۈمنىڭ يېتىشىچە مېڭىپ باقاي.

— رەھمەت، قاسىمجان، بۇ گەپلىرىدىن خاتىرجەم

بولدۇم، بۇ ياخشىلىقلىرى بىزدىن يانمىسا، خۇدايىمدىن يا-
نار، — مېھمان دۇئا قىلغاندىن كېيىن، قويۇن يانچۇقىدىن
ئىككى كونۇبرتنى ئېلىپ داستىخان ئۈستىگەقويدى. — بۇ
ئاز بولسىمۇ كۆڭلىمىز، بىرىنى ھاكىمغا بېرەلا، بىرىنى
ئۆزلىرى. . .

— ھەي ھاشىمكا، سىلى بىلمەيلا، بۇنىڭ بىرىنى
ھاكىمغا، بىرىنى كادىرلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقىغا سۇڭ-
گۇتمىسەم ئىش پۈتمەيدۇ. مەن سىلىدىن بىرنەرسە ئالمە-
سامۇ، ئىشلىرىنى ھەل قىلىپ بېرەلىسەم شۇنىڭدىن خۇ-
شال بولىمەن. خەۋىرىنى شەھەرگە كىرگەندە ئۇقالا.

قاسىمجان مېھمانىنى ئۇزىتىپ قويدى - دە، ئۆيگە
كىرىپ كونۇبرتنىڭ ئاغزىنى ئاچتى، ھەربىرىنىڭ ئىچىدىن
1000 يۈەندىن 2000 يۈەن چىقتى.

قاسىمجان ناھىيىلىك مېھمانخانىغا يۆتكىلىپ كەلگەن
قىسقىغىنا بەش يىلدىن بېرى ئۆزىنى ئوبدانلا رۇسلىۋال-
دى: بەش پۇڭ يەرگە ئازادە قورۇ - جاي سېلىپ كۆچۈپ
چىقتى. ھاكىم بىلەن «تۇغقان» بولغاچقا ئەتە - ئاخشاملە-
رى ئۆيىگە سومكا، تاغار، كونۇبرت. . . كۆتۈرۈپ كېلە-
دىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. بۇ ئىشلارنىڭ تولىسىنى
ئۇ كۆڭۈلدىكىدەك بېجىرىپ، بىرنەرسە كۆتۈرۈپ كەلگەن-
لەرنى خۇشال قىلسا، ئۆزىنىڭ يانچۇقىنىمۇ ئوبدانلا تو-
لۇالاتتى. ئىش ئوڭغا تارتسا ھەممە ئىش ئۆزلۈكىدىن
يۈرۈشۈپ كېتىدىكەن ئەمەسمۇ، ھاكىمنىڭ ئويۇنچى، تا-
سىغا ئامراقلىقى بىلەن قول ئاستىدىكى قىزلارنىڭ تانسىغا
ئۇستىلىقىنىڭ قاملاشقىنىنى قارىمامدىغان؟ . . .

هازىر «قاسىمجان» دېگەن بۇ مۇبارەك ئىسمىنى ناھەـ
يىدە چوڭ - كىچىك ھەممىسى خۇددى «جياجياگەي» دوـ
رىسىنى بىلگەندەكلا بىلىدىغان بولۇپ كەتتى، بولۇپمۇ ئۇـ
نىڭ ئاستىن - ئۈستۈن سېلىنغان تۆت دانە ئالتۇن چىشى
گەپ قىلغاندا، ياسالمىلىق بىلەن كۈلگەندە، ھاراق سوـ
رۇنلىرىدا قاپىيە كەلتۈرۈپ ۋەز ئېيتقاندا، باشقىلاردىن
سوۋغات ئالغان چاغدا ئۆزگىچە ئۈسلۇبتا ھەجايغاندا. . .
كىشىنىڭ دەققىتىنى ئالاھىدە تارتاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن
بولسا كېرەك، يېقىندىن بېرى بەزىلەر ئۇنىڭ ئىسمىنى
ئاتىماي «ئالتۇن چىش» دەيدىغان بولدى. بۇ كىچىككىنە نا-
ھىيىدە ئۇ گويا پۈقرالار بىلەن ئەمەلدارلار ئوتتۇرىسىدىكى
خاسىيەتلىك كۆۋرۈك؛ ھاجەتمەنلەر ئۈچۈن ئەمەلدارلارنىڭ
كۆڭۈل ساندۇقىنى ئاچىدىغان ئالتۇن ئاچقۇچ بولۇپ قالـ
دى. ھەممە ئادەم ئۇنى ئىزدەيتتى. ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلـ
شىشنى خالايتتى، ئۇنى تۇرلۇك چوڭ - كىچىك سورۇنلار-
غا چاقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ تەلەپ ئېھتىياجلىرىنى قاندۇـ
رۇشتا مەسلىھەت ئالاتتى. ئۇنىڭ ئۆيىگە ھازىر كۈنىگە
قانچە ئادەم كىرىدۇ، قانداق نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ،
بۇلارنى ئۇ ئۆزىمۇ ئېنىق بىلمەيتتى. دانىشمەنلەرنىڭ «ئا-
مەت كەلسە ئىشىك - تۆشۈكنى ئېتىۋالساڭمۇ كـ
رىدۇ» دېگەن سۆزى راست ئوخشايدۇ.

3

چاچلىرىنى سېرىق بويىاپ بۇدۇر قىلىپ كۆپتۈرۈۋالـ

غان، بۇلاقتەك كۆزلىرى ئويناپ ، قاڭشارلىق، نېپىز لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان، قۇلىقىنىڭ ئاستى تەرىپىگە ئۇچ قەۋەت ئايسۆكە، ئۇستى تەرىپىگە بانان شەكىللىك مونچاق ئاسقان؛ ئوڭ قولىنىڭ تۆت بارمىقىغا تىللا ئۈزۈك، سول قولىنىڭ تۆت بارمىقىغا كۆزنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان ياقۇت كۆزلۈك ئۈزۈك سالغان؛ قاشتېشىدەك سۈزۈك، ئۇزۇن بوينىغا بۇغداي نۇسخىلىق ئالتۇن زەنجىردىن ئۇچ تالنى قاتارىسىغا ئېسىۋالغان، ئىككى بىلىكىگە يېشىل ياقۇت كۆز قويۇلغان ئالتۇن بىلەزۈك تاقىغان بۇ چوكان قاسىمجاننىڭ سۆيۈملۈك خوتۇنى پەيزىگۈل ئىدى. پەيزىگۈلنىڭ يۇقىرىقى تۇرقىنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەم بىرەر كاتتا سودىگەرنىڭ خانىمى ئوخشايدۇ دەپ قالاتتى. ئۇنىڭ چىرايى، چاچ پاسونى، فىگۇرىسى، گەپ - سۆزلىرى، ھەربىكەتلىرى. . . پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەن، توغرىسى روھىي دۇنياسى، ئادەملەرگە، جەمئىيەتكە، شەيئىلەرگە، كىشىلىك ھاياتقا. . . تۇنقان پوزىتسىيىسى، قاراشلىرى، مۇئامىلىسى پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەن ئىدى. يېڭىچە بىر يېزىسىدىكى تۇز، ساددا، ئاق كۆڭۈل مىجەزىنى ئويلىسا، ئۆزىنى «ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەق ئىكەنمەن» دەپ ئەيىبلەپ مەسخىرىلىك كۈلۈپ قوياتتى؛ شۇ چاغلاردىكى تۇرقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسە نومۇستىن يۈزلىرى ئوت ئالاتتى. . .

پەيزىگۈل بۇگۈنمۇ يەنە يالغۇز قالدى، يالغۇزلۇق ئۇنىڭ جېنىغا تەگدى. قاسىمجانغا بىرنەرسە دەي دېسە يۈزى چىدىمايدۇ. چۈنكى، قاسىمجاننىڭ بوش ۋاقتى 4 — 5

ئەخمەق بىلەن پارچە ھاراقنى بولۇشچە ئىچىپ، ئالىتاغىل توۋلىشىپ ئۆتمەيدۇ، بەلكى ئاشۇ بىر بۆلۈك كاتتىلارنىڭ كۆڭلىنى ئېچىش بىلەن ئۆتىدۇ. باشقىلار ئاشۇ شۇجى، ھاكىملار بىلەن يېقىنلىشىشنى تەمە قىلىپمۇ يېقىنلىشالماياۋاتقان يەردە، ئۇ قاقداقمۇ ئېرىنى ئۇلار بىلەن ئارىلاشماڭ، كەچتە ئۆيدە ماڭا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرۇڭ دېيەلمىسۇن؟ . . . ئۇنىڭ ئۇستىگە قاسىمجان بىكارغا يول ماڭدىدىغان، باشقىلارغا خالىس، دوستانە چاي قۇيۇپ زىياپەت بېرىدىغانلاردىن ئەمەس، ئۇ ھەربىر قەدەمنى مەقسەتلىك، پىلانلىق باسىدۇ. 2 — 3 مىڭ يۈەننى ئۇندۇرۇشكە كۆزى يەتمىسە ھەرگىزمۇ 7 — 8 يۈز يۈەنلىك داستىخان ھازىرلىمايدۇ. ئاشۇ كاتتىلار بىلەن ھەر قېتىم ھەمداستىخان بولۇپ، تانسىچى قىزلارغا غاز بويۇن رومكىلارنى تۇتقۇزغاندا بىرەر ئىشنى بىر ياقلىق قىلىدۇ. بولمىسا ئۇ بۇگۈنكىدەك سەككىز ئېغىزلىق، زامانغا لايىق سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ھەشەمەتلىك ئۆيدە راھەت كۆرۈپ ئولتۇرالمىغان، ئايالىلار ئارىسىدا يۇقىرى ھۆرمەتكە ئېرىشەلمىگەن بولاتتى. ئۇ ھازىر ھەرقانداق توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغلاردا ئالاھىدە ھۆرمەت بىلەن تۆرگە باشلىنىدۇ، باشقا ئايالىلار ئۇنىڭغا ھەۋەس بىلەن قارىشىدۇ، يېقىنلىشىشنى، دوست بولۇشنى تەمە قىلىشىدۇ. ھەتتا ھەسەت قىلغانلىرىمۇ دەردىدىنى ئېچىدە بىلىپ، چىرايىغا خۇددى باھار ئاپتىپىدەك كۈلكە يۈگۈرتۈپ سالام قىلىشىدۇ. ئۇنىڭ ئۆيىدە ھازىر توخۇ سۇتىدىن باشقا ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ. ئۇ بۇرۇن بۇنداق بەختكە ئېرىشىشنى ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتى-

تى. ئۇ بۇلارنى ئويلىسا ئېرى بىلەن كەمدىن - كەم سىردىشىدىغانلىقىنى، ئېرىنىڭ كۆپ ھاللاردا تەڭ كېچە-لەردە چالا مەست دەلدەڭشىپ كېلىپ خۇددى چالا بوغۇز-لانغان كالىدەك سەت خارقىراپ خورەككە چۈشۈپ كېتىدە-غانلىقىنى كەچۈرىدۇ.

پەيزىگۈل تېلېۋىزورنىڭ ھەممە قاناللىرىنى يۆتكەپ چىقتى، شۇنداقتىمۇ بىرەر قانالدىكى فىلىم ئۇنىڭ دىققە-تىنى تارتالمىدى. بىردىن ئۇنىڭ يەنە يېقىندىن بېرىقى «كېسىلى» قوزغالدى - دە، سۆيۈملۈك ئادىمى ئەركىن بوده‌كنىڭ چاقىرغۇ نومۇرىنى باستى. ھايال ئۆتمەيلا تېلې-فوندىن جاۋاب قايتۇرۇلدى. ئۇ تۇرۇپكىنى قويۇپ، خۇددى كىچىك بالىلاردەك سەكرەپ، قايسىدۇر بىر ئاھاڭغا ناخشا ئېيتقىنىچە گىرىم ئۈستىلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ياسىنىپ تېلېفوندا ۋەدىلەشكەن جايغا قاراپ چاپتى.

پەيزىگۈل يېرىم يىلنىڭ ئالدىدا بىر قېتىملىق تانسىدا ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئەركىن كېرىم بىلەن تونۇشۇپ قالدى. ئەركىن كېرىم ئۆز يېشىغا ماس كەلمىگەن ھالدا سەمرىپ كەتكەن، يۈزى دوغلاق، كۆزى خۇددى تەرخەمەكنىڭ ئۇرۇقىدەك كىچىك، بۇرنى بىلەن قاشىرىنى ئاسانلىقچە پەرق قىلغىلى بولمايدىغان ئادەم ئىدى. ئادەتتە كىشىلەر ئۇنى «ئەركىن بوده‌ك» دەپ ئاتە-شاتتى. ئۇلار باشتا تارتىنىشتى، ئېھتىيات قىلىشتى، كېيىنچە بولسا بەكلا چېقىشىپ كەتتى. پەيزىگۈلمۇ ئۇنىڭغا بۇنچىلىك ئامراق بولۇپ كەتكىنىگە ھەيران ئىدى. بۇنىڭ-دىن ئۆزىنىڭ تېخى قېرىمىغانلىقىنى، قەلبىدىكى سۆيگۈ-مۇھەببەتنىڭ تېخى ئۆلمىگەنلىكىنى ھېس قىلدى.

بۇگۈنمۇ ئۇلار ئادەتتى بويىچە ئەركىن بوەكىنىڭ كىـ
چىك ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ شەھەر سىرتىدىكى ھېلىقى
تونۇش دەريا بويىغا كەلدى. ماشىنىنى بىر چەتتە توختىـ
تىپ خوددى ھازىرلا بىر - بىرىنىڭ كۆزىگە چۆكۈپ كېتىـ
دىغاندەك تويماي قاراشتى، ئارقىدىن بىر - بىرىگە تىنىق
بەرمەي سۆيۈشتى.

— سۆيۈملۈكۈم، مەن سىزنى راستىنلا ياخشى كۆـ
رۈپ قالدىم، ئىشىنەمسىز؟— ئەركىن بوەكىنىڭ يىرىك
چاچلىرىنى سىلاپ، ئۆزىگە تېخىمۇ چىڭ تارتىپ سۆزىنى
داۋام قىلدى پەيزىگۈل،— ئەگەر شۇ تاپتا سىز ئۇچۇن
ئۆلۈشكە توغرا كەلسە، مۇھەببىتىمىزنى دەپ ھازىرلا ئالـ
دىڭىزدا ئۆلۈشكە رازىمەن...

— مەنمۇ شۇ، جېنىم ئومىقىم، پەيزىگۈلۈم... نېمىشقىمۇ تەقدىر بىزنى بۇرۇنراق ئۇچراشتۇرمىغان بولـ
غىيدى، بىلەمسىز، ياخشى كۆرۈشنىڭ نېمىلىكىنى ئەمدى
ھېس قىلىۋاتىمەن، جېنىم...

ئەركىن بوەك سۆزلىگەچ پەيزىگۈلنىڭ كۆڭلىكىنىڭ
ئىچىگە قولىنى تىقىپ، تولغان، ئوتتەك قىزىق، كىشىنى
بىھوش قىلىدىغان كۆكسىنى سىلىدى... يەنە بىر قولى
بولسا ئۇنىڭ يوپكىسىنىڭ ئاستىدا ھەربىكەت قىلىشقا باشلـ
دى. ئۇلار بىرھازا قول، ئېغىزلىرىدا ھەربىكەت قىلىشقاـ
دىن كېيىن ماشىنىنىڭ كەينى ئورۇندىقىغا يىقىلىشتى.

4

ئەمەت بوۋاي خوددى قوقاسنىڭ ئۇستىگە دەسسىۋالـ

غاندەك تۇرالمايلا كەتتى. بېشى قېيىپ، نۇرى قاچقان كۆزلىرى قاراڭغۇلاشتى. ئۇ ئوغلىنىڭ دۇرۇس ئادەملىكىگە، پۇقرانىڭ بېشىنى سىلاپ دەردىگە دەرمان بولىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ھەر قېتىم ئوغلى ئۆيگە كەلگەندە بۇ ھەقتە ئۇزاقتىن - ئۇزاق نەسىھەت قىلاتتى. «مېنىڭ ئوغلۇم پاك ئەمەلدار، ھەرگىزمۇ ئەل - جامائەت ئارىسىدا يۇزۇمنى چۈشۈرمەيدۇ» دەپ پەخىرلىنىپ يۈرەتتى. لېكىن، ئاشخانىدا بولغان بايىقى گەپ - سۆزلەر ئۇنىڭ ئوغلىنى قاينىتتى، ئۇمىد، ئىشەنچىسىگە شەك كەلتۈردى. خۇددى بىرسى: «ھاكىمنىڭ، ئاشۇ پارىخور، تويماس ھاكىمنىڭ دادىسى مۇشۇ . . . » دەپ ئۇنىڭغا بىرنېمە دەيدىغاندەك بېشىنى تۆۋەن سالغان پېتى يېرىم قاچا لەڭمەنىمۇ تۈگىتىپ يېمەيلا ئاچچىق يۇتۇپ قايتىپ چىقتى. شۇ تاپتا ئۇ ئېشىكىنى مېڭىشىغا قويۇپ بېرىپ ئاشخانىدىكى پاراڭنى يەنە ئەلەم بىلەن كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

— مەي شەنجاڭنى خېلى پاك ئەمەلدار دەپ يۈرەتتۇق، لېكىن ھازىر ئۇمۇ گېلىنى قويۇۋېتىپتۇ ئەمەسمۇ؟— شاپ بۇرۇت، تاقىرباش، سېرىق چىراي، چېقىر كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان 40 ياشلاردىن ئاشقان بىرى قولىدىكى چايىنى ئوتلاۋېتىپ ئۇدۇلدىكى بىرىگە شۇنداق دەۋاتاتتى.

— ھەي. . . پاك ئەمەلدار ھازىر نەدە قالدى دەيسىلەر، ھەممىسى بەس - بەستە «كۈچۈك يەتسە ئالساڭچۇ» بولۇشۇۋاتىدۇ. ئاڭلىسام، قاسىمجان «ئالتۇن چىش» مەخسۇس ھاكىمنىڭ سوۋغىسىنى قوبۇل قىلىدىكەن، قىراڭ ئۇنىڭ ئۈستاتلىقىنى. . .

— بىزنىڭ بىر قوشنىمىز كۆرسەتكۈچى يوق مەكتەپ-
تە ئوقۇغان قىزىنى ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئاشۇ قاسىم-
جان ئالتۇن چىشقا 5000 يۈەن بېرىپتىكەن. ئۇ، پۈللارنى
ھاكىمغا سۇنۇپ، ھازىر رەسمىيەتنى بېجىرىپ بول-
دى، دەيدۇ.

ياندىكى ئۇستەلدە ئولتۇرغان بىرى شۇنداق دېگەچ،
باشتىكى پاراڭ قىلغانلارنىڭ يېنىغا سۈرۈلدى.

— ئالتۇن چىش ھاكىمنىڭ نېمىسىكەن؟ — موما يەپ
ئولتۇرغان يەنە بىرى سورىدى.

— ساۋاقداش دەمدۇ، تۇغقان دەمدۇ، ئىش قىلىپ
يېقىنمىش، شۇڭا ئۇنى ناھىيىلىك مېھمان كۈتۈشنىڭ
باشلىقى قىلىپ يۆتكەپ كەتكەن گەپ، — باشتا ئېغىز ئاچ-
قان چېقىر كۆز شۇنداق دېدى.

— ھەي، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ھاكىمنىڭ ئىشكە-
نى تاپالماي يۈرۈپتىمەن ئەمەسمۇ؟ ئىشلىرىمنى ئەمدى
ئاشۇ ئالتۇن چىش ئارقىلىق ھەل قىلسام بولغۇدەك، —
دېدى ھېلىقى موما يەپ ئولتۇرغان يىگىت.

ئەمەت بوۋاي پاراڭنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاشقا تاقەت قە-
لالمىدى - دە، ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

ئەمەت بوۋاينىڭ جامبۇل ئېشىكى خوجايىنىغا ھەمدە-
دە بولغاندەك پۇشۇلداپ، ئېغىر قەدەملىرى بىلەن ھارۋىنى
سۆرەپ ماڭماقتا. بوۋاينىڭ قورۇق چۈشكەن قاپاقلىرى
سېلىنغان، قوشۇمىسى تۇرۇلگەن بولۇپ، نۇرسىز كۆزلە-
رىدە نارازىلىق، غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقنىماقتا ئىدى:
ھەي... ئوغلۇم راستىنلا ئازغانمىدۇ؟ ئۇ پۇقرانىڭ يە-

لىكىنى شورىماي ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ مائاشىنى خەجلىسىمۇ يېتىپ ئاشاتتى ئەمەسمۇ؟ . . . ھە راست، «قاسىمجان ئالتۇن چىش» دېگەن كىمدۇ زادى؟ بىزنىڭ ئۇنداق تۇغانقانلىرىمىز يوقتىمۇ . . . ياق، ئوغلۇم ئۇنداق ئەمەلدار ئەمەس! لېكىن، بايىقى گەپ - سۆزلەر نەدىن كەلدى؟ «تامنىڭمۇ كۆز - قۇلىقى بار» دېگەندەك، بۇ گەپلەر راستىمدۇ - يا! . . . توختا، مەنمۇ بىر سىناپ باقاي. شۇ چاغدا ھەممە ئىش ئاشكارلىنىدۇ.

بوۋاي كۆڭلىگە پۈككەن پىلاننىدىن سۆيۈندى بولغاي، چىرايىغا بىلىنەر بىلىنمەس كۈلكە يۈگۈرتكىنىچە، ئېشەكىگە قامچا سالدى.

5

قاسىمجان ئۆزىنى ناھىيە مەركىزىدىن 100 نەچچە كىلومېتىر يىراقتا جايلاشقان تاغلىق يېزا — كەڭسايدا كۆردى. بۇ ئىش خۇددى كۆك ئاسماندا ئۇچۇۋېتىپ، تۇيۇقسىز قانات - قۇيرۇقلىرى سۇنۇپ چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك، ئۇنىڭغا قاتتىق ئەلەم بولدى. ئۇ ئۆزىنى پۈتۈنلەي قاراڭغۇلۇق ئارىسىدا قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇستى قار - مۇزلار بىلەن ئورالغان ئېگىز - پەس تاغلار، پەستىكى دەريادا ئېقىۋاتقان قار - مۇزلار ئارىلاشقان سۇلار؛ چىرايلىرى تاغنىڭ جۇدۇنلىرىدا چاك - چاك يېرىلغان تاغ كىشىلىرى . . . ھەممىسى ئۇنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك شۇنداق يېقىمسىز، سوغۇق بىلىندى. ناھىيىلىك مېھماندا-

خانىنىڭ دىرېكتورى بولغان چاغلاردىكى گۈزەل، رەڭگا-
رەڭ تۇرمۇش، ئاجايىپ لەززەتلىك تانسا - بەزمىلەر، كە-
شىلەرنىڭ چىرايىغا زوردىغا كۈلكە
يۈگۈرتۈپ سالام قىلىشلىرى... گويا ئۇنتۇلۇپ
كېتەي دەپ قالغان غۇۋا چۈشتەك ئەسلىمىگە ئايلاندى.
دىرىزىلەردىكى ئەينەك ئىسلىشىپ قۇياش نۇرىمۇ چۈشەل-
مەيدىغان هالغا كەلگەن، تېمىنىڭ سۈۋاقلىرى ئاجراپ
چۈشكەن، بىر كىشىلىكتىن ئىككى ياغاچ كارىۋات قويۇل-
غان چاققانغىنە بۇ ياتاقتا ئۇ گېزىت قەغىزىگە ئورالغان
ئاچچىق تاماكىسىنى شوراپ ئولتۇرىدۇ. ياتاق ئىچى چويۇن
مەشكە سېلىنغان تېزەك، چاكاندىنىڭ پۇرىقى بىلەن تو-
شۇپ كەتكەن بولۇپ، دىماغنى ئېچىشتۇراتتى. ئۇ ئوتى
ئۆچەي دەپ قالغان مەشكە تۆگە مايىقىنى تۆكۈپ، تېگىنى
كوچىلىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى.
هەي، مۇشۇنداق چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا سۆيۈملۈك خوتۇنى
بولسىچۇ كاشكى!... ئۇ يېقىنقى 5— 6 يىلدىن بېرى
تۇنجى قېتىم خوتۇنىنى سېغىنىدى. خوتۇنى سۇۋۇنىپ، ناز
بىلەن كۆكرىكىگە بېشىنى قويغاندا، پەرۋازمۇ قىلماي ئارقە-
سىغا ئۆرۈلۈپ ياتقانلىرىنى ئويلاپ قاتتىق ئۆكۈندى. مانا
ئەمدىلىكتە ئۇ ئۆزى بىرقانچە يىلدىن بېرى تازا قاملاشتۇ-
رۇپ رول ئېلىۋاتقان سەھنىدىن، نەچچە يىللىق قەدىناس
ئايالىدىن ئايرىلدى؛ ئازاب ئىچىدە ئاخىرقى قېتىم هاكىم
ئىشخانىسىغا چاقىرىلغان مىنۇتلارنى ئېسىگە ئالدى:

— هە، كېلىڭ، قاسىمجان، ئەھۋالىڭىز
قانداقراق؟— هاكىم ئۇنى ئىللىق قارشى ئالدى.

— ئۆزلىرىنىڭ سايىسىدا ياخشى تۇرمۇشتا ياشاۋاتىمىز، ھاكىم، بىرەر تاپشۇرۇقلىرى بارمىكىن؟ — ئۇ تۆت تال ئالتۇن چىشىنى تولۇق چىقارغىنىچە چىرايىغا خۇددى باھار ئاپتىپىدەك كۈلكە يۈگۈرتۈپ، قول باغلاپ ئېگىلدى.

— كۆكتېرەك يېزىسىدىكى ئەمەت بوۋايغا ئوغلىنى ناھىيىگە يۆتكەپ قويۇش ھەققىدە ۋەدە بېرىپتىكەنسىز، قانداق بولدى؟ — ھاكىم سوئال نەزىرىدە تەكىتلەپ سورىدى.

— ھاكىم، بۇ ئىش، — ئۇ ھاكىمنىڭ يېنىغىراق سۈرۈلدى، — ھەي، ئۇ تەرسا بوۋاي سىلىنمۇ ئىزدەپ كەپتۇ-دە، مەن بىر پۈرسەتلىرى چىققاندا سىلىگە ئېيتىمىز سۆنايي دەپ ئويلىغانتىم، ئۇ كىشى مەن بىلەن ئانا تەرەپ تۇغقان بولىدۇ. ئوغلىنىڭ گېپىنى قىلىپ، ئۆيگە تولا كېلىپ بېشىمنى بەك ئاغرىتىۋەتتى قارىسىلا، ئاخىر مەن ھاكىمغا بىر دەپ باقاي دەپ يولغا سېلىۋەتكەنتىم، مۇمكىن بولسا. . .

— بولدى ئويۇنىڭىزنى توختىتىڭ، قانداق قاملاشمىغان ئادەمسىز! — ھاكىمنىڭ تۇيۇقسىز ۋارقىرىشىدىن ئۇنىڭ زۇۋانى تۇتۇلدى. ھاكىم ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، كۈچەپ - كۈچەپ شورىغىنىچە داۋام قىلدى، — مەن سېنى خېلى دۇرۇس ئادەم دەپ يۈرۈپتىكەنمەن، ئەمدى بىلسەم ئۆتۈپ كەتكەن ساختىپەز نېمىكەنسەن. ئەمەت بوۋاينىڭ ئوغلى مەن بولىمەن، مېنى نەگە يۆتكىمەكچىدىڭ؟ . . .

ھاكىمنىڭ پېشانىسىنى يول - يول قورۇقلار قاپلىغان

بولۇپ كالپۇكلىرى غەزەپتىن تىترەيتتى. بۇ ھالنى كۆر-گەن قاسىمجاننىڭ پۈتۈن بەدىنى خۇددى بەزگەك كېسىلى تۇتقان ئادەمدەك تىترەشكە باشلىدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈش-كىمۇ جۈرئەت قىلالماستىن دۇدۇقلىدى:

— ھا... كىم... بۇ... بۇ...

— سېنىڭ ئۇستۇڭدىكى گەپ - سۆزلەر ئاز ئەمەس، ئاداش. ھە دېسە «مەن ھاكىم بىلەن بىر تۇغقان» دەپ يۈرۈپ باشقىلاردىن پارا ئاپسەن، ھازىرغىچىلىك قانچىلىك پارا ئالدىڭ، ھەممىسىنى رېۋىزىيە ئىدارىسىگە مەلۇم قىل! بولدى چىق، سەندەك نېمىنى ئىككىنچى كۆزۈم كۆرمىسۇن!...

ھاكىم دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئەلەمدىن چوڭقۇر نەپەس ئالدى. ئۇ ھاكىمنىڭ ئىشخانىسىدىن قانداق چىق-تى، رېۋىزىيە ئىدارىسىگە بارمىدىمۇ- بارمىدىمۇ؟ ھازىرغىچە ئەسلىيەلمەيدۇ. ھېلىمۇ خۇداغا شۈكرى، كوچىدا بىرەر ماشىنىغا سوقۇلۇپ كەتمەي ئۆيىگە كېلەلەپتۇ.

«ھەي ئىسىت! — ھەسرەت چەكتى ئۇ خىيالىنى يەغىپ، ئىسلىشىپ كەتكەن تورۇسقا قاراپ، — ئەمەت بو-ۋاينىڭ ھاكىمنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىنى كىمىمۇ خىيالىغا كەلتۈرسۇن؟ تېخى ئۇنىڭغا: مەن ھاكىم بىلەن يېقىن تۇغقان، شۇنداقتىمۇ ئازراق بىرنەرسە سۇئالىڭىزتىمسام ئىش پۈتمەيدۇ دەپ، 2000 يۈەننى ئالغىنىمنى قارىمامدىغان؟ ھەي... قارا باستى دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. خۇددى يولۋاس-نى بىلمىگەن كىچىك بالا ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقاندەك ئىش قىپتىمەن ئەمەسمۇ!...» تاماكا، تۆگەمايىقى، چاكاندا...

ئىسلىرى بىلەن توشۇپ كەتكەن ياتاقتا ئۇنىڭ دېمى سىقىلىدى بولغاي، ئاستا سىرتقا چىقتى. سىرتتا قار يېغىۋاتاتتى، كۆز ئالدىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئېگىز - پەس تاغ چوققىلىرى خۇددى بىر ئاق شايى بىلەن يۆگەپ قويغاندەك تىنچ ياتاتتى. ئۇ پەسكە قارىدى، دەريادا قار - مۇز ئارىلاش سۇ بىر خىل رېتىمدا ۋاشىلداپ ئېقىۋاتاتتى. ئەمدىلىكتە قار ئۇنىڭ ئۈستۈېشى، قاش - كىرپىكلىرى، بۇرۇتلىرىغچە قونۇشقا باشلىدى. ئۇ يىراقلارغا قاراپ پىچىرلىدى: پاك، خاسىيەتلىك قار، داۋاملىق ياغقىن! — يۇرىكىمگىلا ياغ! . . . قەلبىم سەن بىلەن پاك-پاكىز يۇيۇلسا، ۋۇجۇدۇم سەگىدىسە قانداق ياخشى - ھە! . . . مەن يېڭىيەرگە — ئاشۇ سەھرادىكى بىردىنبىر كاتتا بىلىم بۇلىقى بولغان مەكتەپكە قايتسام. . . پەيزىگۈلچۇ؟ ھەي. . . ئائىلىمىزنىڭ ۋەيران بولۇشىغا، ئۇنىڭ مېنى تاشلاپ كېتىشىگە پۈتۈنلەي ئۆزۈم سەۋەبچى. . . پاكىز قار، ئۇدۇل يۇرىكىمگىلا ياغ. . .

2000 - يىل 3 - ئاي، بېيجىڭ

ئۆكۈنۈش

بۇگۈن ئامىتىم كەلدى، شۇڭا، خۇدانىڭ بەرگىنىگە شۈكۈر قىلىپ، دۇكاننى بالدۇرلا تاقاپ ئۆيگە ماڭدىم. چۈنكى، ئادەتتىكى ۋاقىتتا بىر ھەپتىدە بولىدىغان سودا بۇگۈن بىر كۈندە بولغانىدى. ھەممە كىشىنىڭ خۇشاللىقىنىڭ سەۋەبى ئۆزگىچە بولىدۇ: يازغۇچىلار ياخشى چىققان ئەسىرىدىن خۇشال، كەپتەرۋاز سۈزۈك ئاسماندا موللاق ئېتىپ پەرۋاز قىلىۋاتقان كەپتىرىدىن خۇشال بولىدۇ؛ دېھقانلار سالا ئېتىزلارىدىكى قاردەك ئاپئاق ئېچىلغان پاختىلىرىغا قاراپ خۇشال بولىدۇ؛ ئاياللار يارىشىملىق كىيىم كىيىسە خۇشال بولىدۇ... لېكىن، بىزدەك سودىگەرنىڭ خۇشاللىقى ئەلۋەتتە پايدا بىلەن، ھەي... پايدا بولسا ئادەمنىڭ جېنى بۆلەكچىلا يايراپ، روھى كۆتۈرۈلۈپ، كۆڭلى خۇددى 18 ياشلىق يىگىتنىڭ چاپچىپ تۇرغان كۆڭلىدەك كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىكەن، كۆزۈمگە ھەممە نەرسە ئىللىق، ئۇچرىغانلىكى ئادەم سۆيۈملۈك بىلىنىدۇ. ئىسىت، ئاشۇ بىرقانچە يىلدىن بېرى زاۋۇت باشلىقىنىڭ كۆزىگە خۇشامەت نەزىرىدە قاراپ ئۆتكەن كۈنلىرىم، تېخى ئۇنىڭ زاۋۇت ئانىسىدىن مىراس قالغان شەخسىي مۈلكىگە

دەك ھەدىسلا كىشىگە پوپۇزا قىلىپ: «ئىشلىسەڭ تۇزۇك ئىشلە، بولمىسا ئورۇن تاپ!» دەپ چالۋاقاپ، ئادەمنىڭ جېنىدىن ئۆتىدىغان تېتىقسىز گەپلەرنى دەپ كېتىشلىرى. چۇ؟... باشتا ئىش ئورنۇمدىن ئايرىلىپ قالغاندا، بىر كېچە كىرپىك قاقماي، ئازابلىق خىيال سۈرۈپ چىققىنىم. نى ئويلىسام كۆلگۈم كېلىدۇ، مانا ئەمدى زاۋۇت باشلىقى. غا رەھمەت ئېيتسام بولغۇدەك، ئىنسانىنىڭ يولى كەڭرى، رىزقى كۆپ بولىدىكەن، مانا ئىككى يىلدىن بېرى پۈتۈن كۈچۈمنى، زېھنىمنى ئىشقا سېلىپ 30 — 40 مىڭ يۈەننىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدىم.

— كەلدىڭىزمۇ، بۇگۈن بالدۇرلا يېنىپ كەپسىزغۇ؟— خىيال بىلەن ئۆيگە كەلگىنىمنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن. ئايالىمنىڭ سۆزىدىن ئېسىمگە كەلدىم.

— بۇگۈن بەك چارچاپ كەتتىم، شۇڭا بالدۇرلا دۇ. كاننى تاقىدىم،—ناۋات رەڭ سوكىندا تىكىلگەن كاستۇم. يوپكا كىيىپ، ئەينەك ئالدىدا ئۈستۈبشىنى تۈزەشتۈرۈپ تۇرغان ئايالىمغا قاراپ تۇرۇپلا قالدىم،— بۇ نېمە كىيىم؟

— بۇنى دەمسىز؟— ئايالىم بۇلاقتەك چىرايلىق كۆز. لىرىنى، ھىلال ئايدەك ئەگمە قاشلىرىنى ئوينىتىپ ناز بىلەن يېنىمغا كەلدى،— سىزگە ئارىسالىق يېزىسىدا ئانام. نىڭ بىر سىڭلىسى بار، بىر ئىزدىسەك بولاتتى دېگەنتىم. غۇ، سىز مانا، ھېلى دەپ زادىلا ۋاقىت چىقىرالمىدىڭىز، بۇگۈن ئاتايىن ئۆزى مېنى يوقلاپ بۇ كىيىمنى ئېلىپ كەپتۇ، ھەي، قارا ئاق، شۇنىسى بۇ كىيىمنى قايسى نا. ئىنساپتىن ئالدىكىن، 320 يۈەنگە ئالدىم دەيدۇ. سىز

بۇنداق كىيىملەرنى ئەڭ قىممەت بولسا 150 يۈەنگە ساتاتتىڭىز، شۇنداقمۇ؟...

ئايالىمنىڭ گەپلىرى قۇلىقىمغا كىرەمدىغان، خۇددى يالاڭ ئاياغ قوقاسقا دەسسىۋالغان ئادەمدەك بىئارام‌لىق ھېس قىلماقتا ئىدىم. ھەي، ماۋۇ ئىشنى قارىمامدىغان، ئەسلىي ئاشۇ ئايال ئىكەن - دە! كۆز ئالدىمدىن سودا بولۇۋاتقان مەنزىرە بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى:

— بالام، ئاۋۇ ناۋات رەڭ كىيىمنى ئالسىلا، كۆرۈپ باقاي، — مەن كىيىمنى ئېلىپ پەشتاختىغا قويدۇم، ئايال ئۇنى تەپسىلىي كۆردى. بەلكىم ياردى بولغاي، قورۇق باسقان چىرايىدا رازىمەنلىك تۇيغۇسى جىلۋىلەندى. ئىچىمدە «بۇ ئايال چوقۇم سېتىۋالىدىغان بولدى» دەپ جەزملەشتۇردۇم.

— قانچە پۇل سورايمىز، بالام.

—500يۈەن، ئوبدان قاراپ باقسىلا، جىڭ مال، — دېدىممەن ئۇنى قىزىقتۇرۇپ.

— ۋاي ئانامەي، نېمانچە قىممەت.

— قېنى ئۆزلىرىمۇ بىرنەرسە دەپ باقمامىلا، ھازىر مودا بولۇۋاتقان كىيىم‌دېسىلە بۇ، پەقەت مۇشۇ بىرسىلا قالدى. باھاسىغا چىقىشسىلا ئالىلا، بولمىسا قالدۇ.

— قارىسىلا، بالام، — ئايال كۆڭلى يېرىم بولغاندەك ئېيتتى، — رەھمەتلىك ئاچامنىڭ بىر قىزى بار ئىدى، توي قىلىپ بالىلىق بولدى، پەقەت يوقلاپ كېلەلمىدىم، شۇنىڭغا ئالاي دېگەن. دېھقان خەق پۇلنى بەكمۇ تەستە تاپىمىز، شۇ قىزىمنى دېمىسەم بۇنداق قىممەت كىيىمنى

ئېلىپ نېمە قىلاي، ئۇنداق دېمەي ئەرزانراق بەرسىلە، بالام، مەندىن ئالمىغان پايدىلىرىنى باشقىلاردىن ئېلىۋالالا . . .

ئايال خوددى مەندىن سەددىقە سوراۋاتقاندەك تەلمۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا تەپسىلىي سەپسالدىم: بېشىدا ئاق رومال، قاما تەلپەك، پۇتىدا نەچچە يىلدىن بېرى ماي دىدارى كۆرمىگەن ئۆتۈك، ئۇچىسىدا نىمكەش سوكنا پەلتو، چىرايىنى ئىجىر - مىجىر قورۇق باسقان، لېكىن مەڭزى قىپقىزىل، ئۇستۈبشىدىن تاغ كىشىلىرىنىڭ ھىدى گۇپۇلدەپ تۇرىدۇ: «ھەي بېچارە، يېمەي - ئىچمەي يىغقان پۇللىرىڭغا بۇ قىممەت كىيىمنى ئېلىپ تۇغقانلىق مېھرىڭىنى يەتكۈزمەكچى بوپسەن - دە! كۆڭلۈڭ نېمىدېگەن ئۇلۇغ، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا بولغان مۇھەببىتىڭ نېمىدېگەن چوڭقۇر- ھە! . . . بۇلارنى ئويلىسام، بۇ كىيىمنى ھازىرلا ساڭا بىكارغا بەرسەم بولىدۇ. لېكىن، مەنمۇ پۇل تېپىش ئۈچۈن بۇ دۇكانىنى ئاچقان تۇرسام، بىر يۈەن پايدا ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز باش قاتۇرۇۋاتسام. . . » ئۇنى - بۇنى دەپ يۇرۇپ، كىيىمنى 320 يۈەنگە ساتتىم. ئايال پۇل چىگىلىگەن نىمكەش قولياغلىقىنى قويۇن يانچۇقىدىن خېلى ئۇزاقتا ئالدى ۋە ئالدىرىماي يېشىپ، 2 — 3 قېتىم سانىدى، ھازىرلا سودىدىن يېنىۋالىدىغاندەك دېلىغۇللۇق ئىچىدە پۇلنى بېرىپ كىيىمنى ئېلىپ ماڭدى.

— ھوي، نېمە بولدى سىزگە، جىمىپلا كەتتىڭىزغۇ؟ قاراڭ، ماۋۇ رەختنى تېخى سىزگە سېتىۋاپتۇ، — ئايالىم خىيالىمنى بۆلدى.

قارىسام ئۇنىڭ قولىدا قارا سارجا تۇرۇپتۇ، ئۆزۈمنى

قويىدىغان يەر تاپالماي تەسته ئېغىز ئاچتىم:

— ھېچ... ھېچنېمە، قېنى ئۇ ئانىمىز ئۆيدە يوقـ
قۇ؟— مەن ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئەتراپقا قارىدىم. راستـ
نى دېگەندە، شۇ تاپتا ئۇچرىشىپ قالسام، نېمە دېيىشىمنى
ئۆزۈمۇ بىلمەيتتىم. روھىمدا ھازىرغىچە كۆرۈلۈپ باقمـ
غان بىر خىل تۇيغۇ غەلىيان كۆتۈرۈپ مېنى ئازابلايتتى.

— دۆڭ بازاردا ئېرىنىڭ ئىنىسىنىڭ ئۆيى باركەن،
شۇلارنى يوقلاپ كېلەي دەپ كەتتى، قوزۇغا
كەلمەكچى،— دېدى ئايالىم.

ئىچىمدىكى جىددىيچىلىك بىرئاز پەسكويغا چۈشتى،
شۇنداقتىمۇ، ھېلى ئۇ كېلىپ قالسا قانداقمۇ قىلارمەن
دەيدىغان ئەندىشە ئارامىمدا قويمايتتى. توغرا، دۇكاندا
ياتمامدىمەن، مەن ئالدىراپ سىرتقا ماڭدىم.

— ۋاي نەگە، تاماق يېمەمسىز؟— ئايالىم ئەجەبلـ
نىپ ئارقامدىن چىقتى.

— بولدىلا، سىلەر كېچىچە قانغۇچە مۇڭدىشۇۋىلىڭـ
لار، مەن دۇكاندا ياتاي.

— دۇكاندا قونمايتتىڭىزغۇ؟— ئايالىم خاپا بولۇپ
چىرايىنى بىرقىسما قىلدى.

— يېقىندىن بېرى ئوغرى كۆپىيىپ قالدى.

مەن شۇنداق دېدىم - دە، خۇددى بىرسى گەدىنىمدىن
ئىتتىرگەندەك يۈرۈپ كەتتىم. ئايالىمنىڭ: «ئايشىخان
ئانام بىلەن كۆرۈشمەمسىز، بۇگۈن نېمە بولدى
سىزگە؟...» دېگىنى غۇۋا قۇلىقىمغا كىردى.

نه سرله ر

ئۇستازىم

سۆيۈملۈك ئۇستازىم! سىزدىن ئايرىلغىنىمغا ئۇزاق يىللار بولغان، سىزدىن ناھايىتى يىراقتا تۇرۇۋاتقان بىر پەيتتە، گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى ئىچىدە كۆكسۈمگە تاقالغان شەرەپ گۈلىگە چوڭقۇر ھاياجان بىلەن نەزەر سالـ غىنىمدا، سىزنىڭ شجائەت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆزىڭىز ماڭا چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلەن قاراۋاتقانىدەك، مېھىر ـ مۇھەببەتنىڭ كانى بولغان قەلبىڭىزدىن ماڭا ئاپىرىن ۋە تەشەككۈر ئېيتىۋاتقانىدەك، مەندىن پەخىرلىنىۋاتقانىدەك سېزىلىۋاتىسىز! . . .

ئۇستازىم، سىز پەخىرلىنىشكە ھەقلىقسىز! ئۆزىڭىز ئىلىم كەۋسەرلىرى بىلەن سۇغىرىپ، كېچە ـ كۈندۈزلەپ پەرۋىش قىلىپ ئۆستۈرگەن مەندەك بىر يۇمران كۆچەتنىڭ بۈگۈنكى كۈندە چوڭ بولۇپ، خەلق، ۋەتەن ئىشلىرى ئۈـ چۈن تېگىشلىك ھەسسە قوشۇش بەدىلىگە شان ـ شەرەپ قازانغانلىقىنى كۆرگىنىڭىزدە، خۇشال بولماي تۇرالمايـ سىز، ئەلۋەتتە. ئۇستاز ئۇچۇن ئېيتقاندا، شاگىرتنىڭ غەلىبىسىدىن ئارتۇق خۇشاللىق بولامدۇ؟!

ئۇستازىم، مەن بۈگۈن زەپەر شارابى ئىچىپ، شادىيـ

نە ئۇسسۇل ئويناۋاتقىنىمدا، ئاشۇ كۆڭۈللۈك گۈزەل ئو-
قۇش يىللىرىمنى ئەسلىمەي تۇرالمايمەن: ئىلىم باغچىسىغا
قەدەم ئېلىپلا تۇنجى رەت سىزنى كۆرگىنىمدە، مېھرىبان-
لىق، ئۇمىدۋارلىق جىلۋە قىلىپ تۇرغان چىرايىڭىز ماڭا
ئۆز ئاتا - ئانامنىڭ چىرايىدەك ئىللىق بىلىنگەن ئىدى.
ئاشۇ چاغدا سىز مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ: «بۇگۈن-
دىن باشلاپ مۇشۇ سىنىپتا ئوقۇيسىز، غەيرەتلىك، ئۇمىد-
لىك بولۇڭ. چۈنكى، ئىنسانلارنى ئالغا يېتەكلەيدىغان
بىردىنبىر نەرسە ئۇمىد، ھېچقانداق ئەجىر سىڭدۈرمەي
گۈزەل ئارزۇلارنىڭ كويىدا بولۇش خۇددى سۇغا خەت
يازغاندەكلا بىر ئىش! . . . » دېگەن ئىدىڭىز! دەسلەپ مەن
بۇ سۆزلىرىڭىزنىڭ تەكتىگە يېتەلمىگەن بولسامۇ، كې-
يىنچە بارا- بارا چۈشىنىپ، سىزنى ئەسلىدىكىدىنمۇ چوڭ-
قۇر ھۆرمەتلەيدىغان بولدۇم. ھېلىمۇ ئېسىڭىزدىدۇ، ئىك-
كىنچى يىلى مەن مەكتەپ بويىچە «3 تە ياخشى» ئوقۇغۇچى
بولۇپ تەقدىرلەندىم، شۇ چاغدا سىز مېنىڭ بېشىمنى سى-
لاپ تۇرۇپ تەبرىكلىگەن ۋە مەندىن قانچىلىك رازى بولغان
ھەم سۆيۈنگەن ئىدىڭىز - ھە!؟

سىز دائىم ماڭا، كۆرەشچان ئەجدادلار ھەققىدىكى
تەسىرلىك ھېكايىلارنى، ئۇلارنىڭ قىزىل قانلار بىلەن يې-
زىپ قالدۇرغان بۈيۈك ئىش - ئىزلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ
ئىلھاملاندۇراتتىڭىز! بۇ ئارقىلىق مېنىڭ جەمئىيەتنى بە-
لىۋېلىشىمغا، تىرىشىپ مەرىپەت ئۆگىنىشىمگە، تىرىش-
چان ئەجدادلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىشىمغا تۈرتكە بولاتتىڭىز.
سىزنىڭ شۇنداق جان كۆيدۈرۈپ پەرۋىش قىلىشىڭىز نەتە-

جىسىدە، مەن ھازىرقىدەك ئەقىل تاپتىم، سىز ھەرقايسى ساھەلەردە ئىشلەۋاتقان مېنىڭدەك ئوت يۈرەك شاگىرتلىرى-ڭىزنى كۆرگىنىڭىزدە ۋە ئۇلارنىڭ ھۆرمەتلىرىگە ئېرىش-كىنىڭىزدە قانداق تۇيغۇلاردا بولۇۋاتقىنىڭىزنى ـ ھە! . . .

ئۇستازىم، كۆكسۈمدىكى قىزىلگۈلنىڭ شەرىپى پۈ-تۈنلەي سىزگىلا مەنسۇپ. چۈنكى، سىز مېنىڭ روھىمنىڭ ئىنژېنېرى!

ئۇستازىم، قارىڭ: شاگىرتىڭىز شىجائەت كەمىرىنى باغلاپ، چېلىش دولقۇنلىرى ئېچىدە كاراپتەك ئۇزمەكتە. ئۇ ۋەتەن ـ خەلقە، سىزگە تېخىمۇ ئېسىل دۇردانىلەرنى تەقدىم قىلغۇسى!

1985 ـ يىل 5 ـ ئاي، قەشقەر

يېڭى يىل ئاخشىمى

سائەت ئىستربلكىسى نۆلگە مىنگىشىشكە بىرقانچە مىنۇتلا قالدى. ماڭا ئۇ شۇنداق تېز ئايلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا. ئەڭ ئاخىرقى بىرقانچە مىنۇت، ئەڭ ئاخىرقى بىرقانچە سېكۇنت، ئەڭ ئاخىرقى بىرقانچە دەقىقە. بۇ، كونا يىلنىڭ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۆتۈپ كېتىدىغان، كىشى ھەرنېمە قىلىپمۇ توسۇۋالالمايدىغان تولىمۇ قىممەتلىك، تولىمۇ ئەھمىيەتلىك دەقىقىلىرى...

ئاھ، شۇ تاپتا مەن بىر سېكۇنت ۋاقىتنىڭ نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلىۋاتىمەن، ئۆكۈنۈش، ھاياجانلىنىش ۋە تەلپۈنۈش كۆز بۇلاقلىرىمدىن كۆمۈش ئۇنچىلەرنى دومىلىتىپ، چاڭقاق يەرلەرنى سۇغارماقتا، ئارزۇيۇم زەپەر كۈيىگە تەڭكەش بولماقتا.

ئەنە، دىلبىرىمنىڭ خىيال سۈرۈۋاتىدۇ. تالاي كېچە تەسەۋۋۇر قىلىۋىلەن مۇڭدىشىپ يېزىپ چىققان ئەسىرىمىنىڭ بۇگۈن ژۇرنال يۈزىدە كۆرۈنۈشى، مېنىڭدىن كۆپ قېتىم رەنجىگەن ئاشۇ دىلبىرىمگىنىڭ خۇشاللىق ۋە بەخت ئېلىپ كەلگەنلىكى ئېنىق. شۇ تاپتا ئۇنىڭ خىيال دېڭىزىغا شۇڭغۇپ، بىر يىللىق ھايات مۇساپىسىدىن يەكۈن چىقىرى-

ۋاتىدۇ. ئەنە ئۇ، ئاخشاملىرى تولۇن ئايىنى گۈۋاھ قىلىپ، سۈپسۈزۈك بۇلاق بويىدا سۆھبەت قۇرغان ۋىسال مىنۇتلىرىنى، ياندىشىپ ئولتۇرۇپ كىنو، تىياتىر كۆرگەن ھايا‌جانلىق چاغلارنى، ئىجادىيەت قىزغىنلىقى بىلەن ۋەدىنى ئۇنتۇپ قېلىپ، كىنوخانىنىڭ ئالدىدا ساقلىتىپ قويغىنىمدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ماڭا كايىغان سۈرلۈك دەملەرنى ئەسلەۋاتىدۇ.

ئۇ ئۆكۈنۈش ئىچىدا ئىككى ئالىقىنى بىلەن ئالمىدەك يۈزىنى قاماللاپ، بىر پەس ئولتۇرغاندىن كېيىن، چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ ئوتلۇق كۆزىنى رازىمەنلىك بىلەن ماڭا تىكىپ، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن قولۇمنى تۇتتى. بۇ چاغدا بەدىنىمگە بىر خىل ئىسسىق ھارارەت تارىغاندەك بولدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قەلب مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلغۇچى بىر جۈپ ئوتلۇق كۆزۈم بىلەن مەنىلىك باقتىم.

سائەتنىڭ تۇيۇقسىز «جاڭ» ئۇرۇشىدىن چۆچۈپ كەتتۇق. بۇ ئەڭ ئاخىرقى سادا ھەر ئىككىمىزگە يېڭىدىن بىر ياش سوۋغا قىلىپ، ۋاقىتنى قەدىرلەيدىغان پەزىلەت بەخش ئەتتى.

مەن سائەتكە قاراپ: «قېنى بىزنىڭ قەسىمىمىزنى ئاڭلا، ئالدىمىزدىكى پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، زەپەر مارجانلىرىنى بوينۇڭغا ئاسىمىز، ئانا ۋەتىنىمىزنى گۈلگە پۈركەش ئۈچۈن ھەربىر قەدىمىمىزنى غەلىبە بىلەن باسىمىز!» دەپ خىتاب قىلدىم.

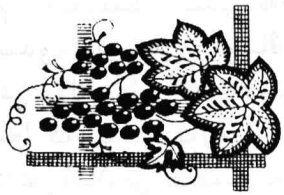
1987- يىل 12 - ئاي، خوتەن

ئانا تۇپراق

نەچچە ۋاقىتتىن بۇيانقى تىلىكىم بۇ قېتىم ئەمەلگە ئاشتى. ئىچكىرىگە ئۇچ ئايلىق ئۆگىنىشكە بارىدىغان، بارغاندىمۇ ئايروپىلاندا ماڭىدىغان بولىدۇم. ئايروپىلان ئاستا - ئاستا قوزغىلىپ يەردىن يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنسېرى يۇرىكىم تەرتىپسىز سوقۇپ، ئۆپكەم ئاغزىمغا كەپلىشۇاتقاندەك قىلاتتى، بەلكى چىرايىممۇ تاتىرىپ كەتكەن بولسا كېرەك، زورىغا بىردەم كۆزۈمنى يۇمۇپ ئولتۇرۇپ باقتىم. ئۇمۇ بولمىدى، ئايروپىلان بارغانسېرى يۇقىرى ئۆرلەپ ئاپئاق بۇلۇتلار ئارىسىدا ئۇزۇشكە، ئانا يەردىن بارغانسېرى يىراقلاشقا باشلىدى. شۇنداقتىمۇ كەيپىيات تىم تېخىچە تۇراقلىشاي دېمەيتتى، خۇددى يۇرىكىمنى بىرسى ھەدەپ پەسكە تارتىۋاتقاندەك، تومۇر ۋىمدا قانلىرىم ئۇيۇشۇپ، نەپىسىم توختاپ قالغاندەك بىلىنەتتى. ئايروپىلانغا چىقىش ئالدىدىكى خۇشاللىقلىرىمنىڭ مىڭدىن بىرىمۇ يوق ئىدى... ئۇھ، خۇداغا شۈكرى! ئاخىر مەنزىلگە يېتىپ كەلدۇق، ئايروپىلان ئاستا - ئاستا پەسلەپ يەرگە قوندى. بۇنىڭ بىلەن ئاغزىمغا كەپلىشىپ قالاي دېگەن ئۆپكەم، تومۇرلىرىمدا ئۇيۇشۇپ قالاي دېگەن قانلىرىم، قالايمىقان

سوقۇۋاتقان يۈرىكىم . . . ھەممىسى ئەسلىي ھالىتىگە كەلدى. بۇنىڭدىن شۇنى بىلدىم: يۈرىكىم مۇقەددەس ئانا تۇپراق بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان ئىكەن. تومۇرۇمدا ئېقىۋاتقان قانلىرىم ئانا تۇپراقتىن ئۆزلىگەن ھارارەتنىڭ تەپتى بىلەن ئاقالايدىكەن، ئۆپكەم پەقەت ئانا تۇپراقنىڭ ساپ ھاۋاسىدىنلا ئەركىن نەپەس ئالالايدىكەن. . . ئاھ، مېنى ياراتقان، پەرۋىش قىلىپ قاتارغا قوشقان مۇقەددەس ئانا تۇپراق! مەن پەقەت سېنىڭ ئىللىق قۇچىقىڭدىلا خاتىرجەم ياشىيالايدىكەنمەن.

1995 - يىل 6 - ئاي، خوتەن

تەسكەي خياللىرى

ئۇنتۇش ۋە كۆنۇش

ئەدىلا ئىككى يېرىم ياشقا قەدەم قويغان قىزىم شېرىنئايىنى بالىلار يەسلىسىگە تولا تەستە ئالدۇرىدۇم. ئۇلار: «قىزىڭىز تېخى كىچىك ئىكەن، ئۇچ ياشقا توشقاندا ئالاتۇق، كۆنەلمەيدۇ» دېگەن پىكرىدە خىلىلا چىڭ تۇرۇشۇپ، ئاخىر قوبۇل قىلدى. راست دېگەندەك قىزىم ئىككى ھەپتىدەك ھەر ئەتىگىنى يەسلىگە ئاپارسام پاچىقىمغا ئېسىلىپ يىغلاپ، مېنى يۇمران قوللىرى بىلەن ئۇرۇپ، پۈتلىرىدا تېپىپ قارشىلىق قىلدى. بۇ ھالنى كۆرگەن تۇنۇش- بىلىشلىرىم: «يەسلىگە ئانىسى ئەكېلىپ قويسا يىغلىماي ئاسانلا كۆنىدۇ» دېيىشتى. بۇنىڭ بىلەن ئايالىمنىڭ ئىشلىرى ئالدىراش بولسىمۇ، ھەر كۈنى ئەتىگەن ئۇنىڭ كىچىك سومكىسىغا كەمپۈت، ئۇزۇم، پېچىنە - پىرەنىك قاتارلىق تاتلىق - تۇرۇملارنى سېلىپ يەسلىگە ئەكېلىشنى داۋاملاشتۇردى. بىركۈنى ئەتىگەن ئۇنى ئۇزۇم ئاپىرىپ قويۇشقا توغرا كەلدى. مەن ئۇنىڭ يەنە ھېلىقىدەك يىغلاپ، يەسلىنى بېشىغا كىيىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئىدىيە جەھەتتە تەييارلىق كۆرۈپ قويدۇم: يىغلىسا يىغلىمامدۇ!

كونىلار «قاپاق ساڭگىلاپ چوڭ بولۇر، بالا يىغلاپ» دەپتە-
كەن، مەنمۇ ھازىرغىچىلىك قانچىلىك يىغلىغانلىقىمنى ئۆ-
زۈممۇ بىلمەيمەن...

توۋا دەيمەن، قىزىم يەسلىنىڭ ئىشىك ئالدىغا كەل-
گەندە، يېتىلەپ ماڭغان قولۇمنى قويۇۋېتىپ، بۇدرۇققىنا
قولى بىلەن «خوش» دېگەن ئىشارىنى قىلىپ كىرىپ كەت-
تى. ھەيران قالدىم، بېشىمدىن ئېغىر تاغ ئېلىۋېتىلگەن-
دەك ئۆزۈممۇ سەزمەستىن «ئۇھ!» دېدىم.

شۇ كۈندىن تارتىپ بىرقانچە ئاي بولۇپ قالدى، ئۇ-
نىڭ «كېسىلى» تۈتمىدى.

ئۇ ھەر كۈنى كەچ ئۆيگە كېلىپلا يەسلىدە ئۆگەنگەن
ناخشىلىرىنى ئوقۇپ، ئۇسسۇللىرىنى ئويناپ بىزنى باشقا-
چە خۇشال قىلدى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى نارازىلىقى، كىشىنى
ئۇرۇپ، تېپىپ قارشىلىق كۆرسىتىشلىرى پۈتۈنلەي تۈ-
گەپ، كۆنۈپلا كەتتى. بۇنىڭدىن بىر ھەقىقەتنى بىلىپ
يەتكەندەك بولدۇم: توغرا، بىز كىچىكىمىزدىن باشلاپ
ھەم ئۇنتۇغاق، ھەم كۆنگەك ئىكەنمىز.

قىممەت قارىشى

كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتىم، ئوغلۇم بىلەن قىزىمنىڭ
بىرنېمىنى تالىشىپ جېدەللىشىۋاتقىنى قۇلىقىمغا كىردى.
«مەيلىلا، كىچىك بالىلار ئەمەسمۇ، بىر تۇغقان قېرىنداش-
لار بولغاندىكىن چوڭ مەسىلە كۆرۈلمەس...» دېگەن
خىيال بىلەن ئۆز ئىشىمنى قىلىۋەردىم. ئاخىر ئۇلار يە-

نىمغا كىرىشتى.

— نېمە تالىشىۋاتىسىلەر؟

— قەلەمكۈنى بېرىپ تۇر دېسەم بەرمىدى، قەلەمنىڭ سىياسى يوقكەن، — دېدى ئوغلۇم سىڭلىسىدىن ئاغرىنىپ.

— قىزىم، تاپشۇرۇقىڭنى ئىشلەپ بولغاندىكىن بېرىپ تۇرسىڭىز بولمامدۇ، — دېدىم ئۇنىڭ پىشىقلىقىدىن نارازى بولۇپ.

— مەن ئاران ئىككى بەت خەت يازدىم. بۇ قەلەمنى ئىككى موچەنگە ئالغان، بىرمو سەككىز پۇڭ بەرسە بېرىمەن.

ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرۇپلا قالدىم. قانداق قىلىش كېرەك؟ قىزىمنى كېلىشتۇرۇپ بىر شاپىلاق سالايمۇ؟ ھەي، جاھان نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدىكىن؟ ئادەمگەرچىلىك، ئىنساپ، دىيانەت، ئەخلاق نەگە كەتتىكىن؟... بۇلارنىڭ ھەممىسى پۇل بىلەن ئۆلچىنىدىغان بولسا، بۇ ناچار ئىللەت مۇشۇ سەبىي قەلبىلەرگە يۇقسا...

ئۇزاق ئويلاندىم. ئۇلارنىڭ جېدەللىرىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى. ئاخىر ئۆزۈمنى كېلىشتۇرۇپ بىر شاپىلاق سالدىم. بالىلىرىمنىڭ جېدەللىرى بېسىقىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپلا قېلىشتى.

تۇغۇلغان كۈن

بۈگۈن قىزىمنىڭ تۇغۇلغان كۈنى، شۇڭا ئاتايىن

تورت ئېلىپ چىقتىم. تاماق شىرەسىنىڭ ئۈستى پىچىنە - پىرەنىك، قەنت - گېزەك، گۈلە - قاقلار بىلەن لىق تولدۇرۇۋېتىلدى. دوست - ئاغىنىلىرىمۇ بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ بىر - بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى. بىز تورتقا شامالارنى سانجىپ، قىزىمنىڭ تۇغۇلغان كۈن ناخشىسىنى باشلايلى دەپ تۇرۇشىمىزغا، قىزىم ئورنىدىن تۇردى:

— توختاپ تۇرۇڭلار، — قىزىم شۇنداق دېگىنىچە يانداكى ئۆيدىن يوغان بىر تورتنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئانىسىنىڭ ئالدىغا قويدى ۋە، — بۈگۈنكى تۇغۇلغان كۈنۈمدە ئانامنى تەبرىكلەيلى، ئانامنىڭ دېيىشىچە، مېنى ئۇچ كۈن تولغاق ئازابى تارتىپ بەك تەستە تۇغۇپتىكەن.

ھەممىمىز ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپلا قېلىشتۇق. مەن گەپ قىلىشقا تەمشەلدىمۇ، لېكىن بوغۇزۇمغا بىرنەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك زۇۋان سۆزەلمىدىم. چۈنكى، ھازىرغىچە تۇغۇلغان كۈنلىرىمنىڭ بىرەرسىدىمۇ ئانامنى يادىمغا ئېلىپ قويمىغانلىقىم مېنى قاتتىق ئازابلىماقتا ئىدى...

1995 - يىل 11 - ئاي، خوتەن

چۈچۈمەل خىياللار

1

مەنزىلىمگە قاراپ ھەدەپ يۈگۈرۈۋاتىمەن. بېشىمدىن چىققان تەر چاچلىرىم ئارىسىدىن ئېقىپ ئوشۇقۇمدا توختىدى. ئۆپكەم ئاغزىمغا كەپلىشىپ قالاي دېدى. يۈرىكىمنىڭ سوقۇش رېتىمى ئادەتتىن تاشقىرى تېزلەشكىلى تۇردى. شۇنداقتىمۇ بار كۈچۈم بىلەن يۈگۈرۈۋاتىمەن. ئاز قالدى، ئالدىمدىكى قايرىلىشتىن ئۆتسەملا غەلىبە ماڭا مەنسۇپ بولىدۇ. دوستلىرىم خۇشال بولۇپ تەبرىكلىشىدۇ. ھەتتا تۆت - بەشى بىر بولۇپ دولىسىغا ئېلىپ «ھۇررا» توۋلىشىدۇ.

توۋا، نېمە ئىش بۇ: تۇيۇقسىز دوقمۇشتىن بىرى يۈگۈرۈپ چىقىپ ئالدىمدا پەيدا بولدى - ده، ئۇچقاندەك ئۇزاپ كەتتى. جان - جەھلىم بىلەن يۈگۈرسەممۇ، ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدىم، يولدا ئەمەس گويا سۇدا ئۈزۈۋاتىمەن، شۇنداقتىمۇ يەنىلا ئومىد ئۈزمىدىم. بىر چاغدا «ھۇررا»،

«ياشاپ كەت!» دەپ توۋلاشقان تونۇش ئاۋازلار ئاڭلاندى. يۇز - كۆزلىرىمدىكى تەرلىرىمنى سۈرتۈپ قارىسام، ھېلىقى غايىبتىن ئالدىمغا ئۆتۈۋالغانلىق دوستلىرىم كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئېتىشىپ تۇرۇپتۇ.

مەن يۇگۈرۈشتىن ئاستا - ئاستا توختىدىم - دە، گۈلۈپپىدە يىقىلدىم. يەر، ئادەملەر، مەنزىل ھەممىسى چۆرگىلەۋاتىدۇ. مەنمۇ چۆرگىلەۋاتىمەن. ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تىرىكەشتىم. دوستلىرىمنىڭ بىرىمۇ يۆلەپ قويايلى دېمىدى. چۈنكى، مەن يىقىلغان ئىدىم.

2

قاينىق بازار كۈنى، پاتقاق، تار كوچا دوقمۇشىدا، پۇتۇنلەي كىرلىشىپ كەتكەن راۋابنى بىر خىل مۇڭلۇق ئاھاڭغا چېلىپ ئولتۇرغان پۇتى ناكار سائىلنى ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ ھەقىقەتەن بىچارە ئىدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ يانچۇقۇمدىن بەش يۈەن ئېلىپ سۇندۇم.

— رەھمەت سىلىگە، خۇدايىم مەرتىۋىلىرىنى ئۈستۈن قىلغاي، قۇرۇق تۆھمەتتىن، بالا - قازادىن ساقلىغاي!

ئۇ دۇئادىن كېيىن راۋابنى قايتىدىن تۈزەپ ئاجايىپ مۇڭلۇق، يېقىملىق پەدىگە چېلىشقا باشلىدى. ئاھ مۇڭلۇق كۈي!... يۈرىكىم لەرزىگە كېلىپ پۈتۈن بەدىنىم سىمابىتەك ئېرىدى. ئىختىيارسىز ئورنۇمدىلا ئولتۇردۇم. كۆز-

لىرىمدىن تاشقان ياشلار مەڭگۈم بويلاپ چۈشتى. مەن ئۇ-
نىڭ پەس، تولىمۇ زەئىپ، لېكىن ناھايىتى ئېنىق ئېيتى-
ۋاتقان ناخشىسىنى پۈتۈن دىققىتىم بىلەن ئاڭلاۋاتىمەن.
چاك - چاك يېرىلغان بىر تېرە، بىر ئۈستىخان قوللارنىڭ
زەخمەك ئۇرۇشىغا، پەدە بېسىشىغا قاراۋاتىمەن. قارىغا-
سىرى ئۇنىڭ ئوبرازى كۆڭۈل ئېكرانىمدا نەچچە ھەسسە
چوڭىيىپ، بارغانچە سۆيۈملۈك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. كۆ-
زۈم قىيمىغان ھالدا ئورنۇمدىن تۇرۇپ يولۇمغا ماڭدىم ۋە
كوچا ئارىلىغاچ ئويلىنىپ قالدىم: «مەن ئۇنىڭغا پۇل
بەردىم. ئۇ ماڭا يۇرىكىمنى لەرزىگە سالىدىغان كۈي تەقدىم
قىلدى. ئەگەر ئۇ مەندىن شۇنى تەلەپ قىلغان بولسا بېرە-
لەمتىم؟ ياق، مەن بېرەلمەيتتىم. ئۇ پۇلغا موھتاج، مەن
كۈيگە تەشنا. . . »

خىيال سۈرگەنسىرى ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭدىن بەكلا نا-
رات ئىكەنلىكىمنى بىلگەندەك بولدۇم.

3

يۇرۇڭقاش دەريا‌سى ساھىلىدا، شىددەت بىلەن ئېقە-
ۋاتقان سۇغا قاراپ خىيالچان تۇرىمەن. كۈچلۈك دولقۇن
ھە دەپ ئىككى قىرغاقنا، چوڭ قورام تاشلارغا ئۇرۇلىدۇ.
گاھ كۆتۈرۈلۈپ، گاھ پەسىيىپ، بۇزغۇن چاچرىتىۋاتقان
دولقۇنغا قاراپ سەل بېشىم قايغاندەك بولدى - دە، ئاستا

ئولتۇرۇۋالدىم. بىر چاغدا يوغان بىر قاشتېشى دومىلاپ كېلىۋاتقاندەك بىلىندى، «ئاھ، راستتىنلا قاشتېشى ئوخشىمامدۇ؟ كەم دېگەندىمۇ نەچچە مىڭ يىۋەنگە يارىغۇدەك...» مەن تاتلىق ئارزۇ، ئۈمىد بىلەن قاردىم. قاشتېشى گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ يوقاپ ئاخىر چوڭ بىر قاينامدا غايىب بولدى. مەن سەكرەشكە تەمشەلدىمۇ، يەنە قورقۇپ قالدىم: «ئەگەر قاشتېشى سۈزەلمىگەننىڭ ئۈستىگە تاسادىپىي قاينام مېنى يۇتۇپ كەتسە خوتۇن - بالىلىرىم نېمە بولۇپ كېتەر، بولدىلا...» دېدىمۇ، يەنە ئۈمىد ئۈزمىدىم.

قارىڭ ماۋۇ ئىشنى، قاشتېشىنى كۆرگەن يالغۇز مەنلا ئەمەسكەنمەن. دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىدىن بىرمۇنچە ئادەم «ئەنە - ئەنە» دېيىشىپ قاشنى بويلاپ كېلىۋاتىدۇ. «ھەي، بۇرۇنراق سەكرىسەم بوپتىكەن» دېدىم ئىچىمدە. بىر توپ كىشى ھېلىقى قاينامغا قاراپ چۇرۇقلاشقىلى تۇردى. لېكىن، بىرەرسى سەكرەشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. دەل شۇ چاغدا جۈرئەتلىك بىرسى سەكرىدى. ئۇنىڭ بېشى لاي سۈدا گاھ كۆرۈنسە، گاھ غايىب بولاتتى. قانداق بولدى، بىر ھازادىن كېيىن سۈزۈك، يوغان بىر قاشتېشىنى ھېلىقى باتۇر كۆتۈرۈپ قاشقا ئېلىپ چىقتى. ھەممەيلەن قاشتېشىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى. ئۇ ھەقىقەتەن ئېسىل تاش ئىدى. ئۇ تەۋەككۈل قىلىپ پەقەت بىرنەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا كاتتا بايغا ئايلاندى. مەن قورقۇنچاقلى-

قىم، جۇرئەتسىزلىكىم سەۋەبىدىن بايلىققا تەلمۇرۈپ قا-
راپ تۇردۇم. شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنى تۇنجى قېتىم چۈشەنگەن-
دەك بولدۇم.

4

مەنزىلىم شەرقتە، شۇڭا مۇقەددەس قۇياشقا قاراپ
يۈگۈردۈم. پۈتۈن ئارزۇ - ئۈمىد، ئەقىدە بىلەن يۈگۈر-
دۈم. سايەمنۇ تاپ بېسىپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ. بىر كۈن يۈگۈ-
رۈپتىمەن، قۇياشمۇ غەربكە ئۆتۈپ ئاستا - ئاستا تاغ كەينى-
گە يوشۇرۇندى. مىڭ ئەپسۇس، ماڭا ھاردۇق يەتكەن،
مەنزىلىمگە يېقىنلاپ قالغان چېغىمدا قارىسام سايەم مەندىن
چاققان كېلىپتۇ. ھەي ئىسىت! ئەمدىلىكتە سايەمنى قوغ-
لاپتىمەن ئەمەسمۇ؟ . . .

5

قىزغىن ئالقىش ساداسى ئىچىدە سەھنىگە چىقىپ
مۇكاپات تاپشۇرۇۋېلىپ، پەستە ئولتۇرغان كىشىلەرگە
چوڭقۇر سالام بىلەن بېشىمنى ئەگدىم. لېكىن، ئۇلارنىڭ
ھەممىسى تەڭلا كۈلۈشتى. ئىسىت، ئەسلىي سەھنىدىن
غادايغان پېتى چۈشۈپ كېتىدىغان گەپ ئىكەن. .

1996 - يىل 4 - ئاي، خوتەن

يول ۋە مەن

1

مەن يولنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان كۈنۈمدىن تارتىپلا بىلمەن. شۇنىڭدىن بېرى كۆپ يىللار ئۆتتى، نەچچە قېتىم باھار چېچەكلىرى ئېچىلىپ، نەچچە قېتىم سېخىي كۈز داستىخىنىنى كەڭ يايدى، نەچچە قېتىم يەر-جاھان ئاپئاق لىباسقا ئورالدى. مەن يەنىلا يولدا، بەزىدە خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان گۈل - چېچەكلەرگە پۇركەنسەم، بەزىدە شۇرغان، بوران - چاپقۇنلار بىلەن ئېلىشىپ كەلدىم. بەزىدە شان - شەرەپ قۇچۇپ يەنە شۇ يولدا سەپەردە بولدۇم. يول مېنىڭ ھاياتىم، غايەم، ئىرادەم بىلەن مەھكەم باغلانغان، يول مېنى تالاي گۈزەل مەنزىلگە باشلاپ قانغۇچە سەيلە قىلدۇردى. . .

2

ئانامنىڭ دەپ بېرىشچە، مەن يولدا تۇغۇلغان ئىكەن.

مەن، كىندىك قېنىم يولغا تۆكۈلگەن ئىكەن، تۇنجى كۆر-پەم يول، تۇنجى كۆرگىنىمۇ يول ئىكەن. شۇنداق قىلىپ يولدا ئۆملەپ، تەمتىلەپ مېڭىپ چوڭ بولدۇم، شېغىل تاسقايدىغان ئۆتكەملەر بۆشۈكۈم، چىرايلىق ئۇششاق تاش-لار مەن ئويناىدىغان ئۇنچە - مارجانلىرىم. قۇرغاق شا-مالىلار يۈز - كۆز، چاچلىرىمنى سىلايدىغان دائىملىق ھەمراھىم، يۇلغۇن چېچەكلىرى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان خۇش پۇراق گۈللىرىم بولدى...

ئەقلىمگە كەلگەندىن باشلاپ، ئاتا - ئانام مېنى ھاپاش قىلىپ يولغا ئىشلىگەنلىكىنى، مېنى تاش - شېغىل دۆۋە-لىرىگە يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويغانلىقىنى بىلىمەن... كېيىن سېخىي يول مېنى ئورنۇمدىن تۇرغۇزدى. شۇنىڭ-دىن كېيىن يولدا يۈگۈرىدىغان، سەكرەيدىغان، يىقىلسام يەنە يولغا تايىنىپ ئورنۇمدىن تۇرىدىغان بولدۇم. يېشىم چوڭايغانسېرى دادامنىڭقولىدىن گۈرجەك، جوتۇلىرىنى ئېلىپ «يول ياسايدىغان» بولدۇم...

3

باشلانغۇچنى تۈگىتىپ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇشقا باش-لىدىم. ئەقلىمىمۇ يىلدىن - يىلغا ئېشىپ باردى. بۇنىڭغا ئەگىشىپ مەنده تاشيولچى بولۇش ئارزۇسى كۈچەيدى. ئازاده سىنىپتا دەرس ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، تۆت پەسلىنىڭ

هەممىسىدە ئېغىر ئىشلارنى پەقەت ئىككى قولىغىلا تايىنىپ قىلىدىغان ئاتا - ئانام كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. بۇنداق چاغ-لاردا: گۈرجەك، جوتۇ، ئۆتكەمە، كالا، ئېشەكلەرگە تايە-نىپ قىلغان ئېغىر ئىشلارنى زامانىۋى ماشىنىلاردا قىلىش-قا بولمايدىغانلىقىدۇ دەپ ئويلاپ قالاتتىم. ئارزۇ - تىلە-كىم ئاخىر ماڭا ئىللىق قۇچىقىنى ئاچتى. مەن سانائەت ئىنستىتۇتىنىڭ تاشيول كۆۋرۈك كەسپىگە قوبۇل قىلىن-دىم. چاقىرىقنى تاپشۇرۇپ ئالغان كۈنۈم كېچىچە كىرپىك قاقمىدىم. ئاجايىپ هاياجان، چەكسىز ئىپتىخارلىنىش هېسسىياتى مېنى ئارام تاپتۇرمىدى. هاياتنىڭ هەقىقىي مەنىسى، قىممىتىنى پەقەت يول ئارقىلىقلا بىلگەن ئاتا - ئانام مەندىنمۇ بەكرەك خۇشال بولدى، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى-دىن خۇشاللىق ياشلىرى تۆكۈلۈپ، ماڭا ئىشەنچ بىلەن قارايتتى، تاڭ ئاتارغا يېقىن ئۇخلاپ قاپتىمەن هەم چۈش كۆرۈپتىمەن: «تومۇز ئىسسىقتا يولغا ئىشلەۋاتىمەن. قول-پۇتلىرىم قاپىرىپ قانىغان، پۇتۇن بەدىنىمدىن قارا تەر ئېقىۋېتىپتۇ، لەۋلىرىم قۇرۇپ ئەترايىمغا قارىدىم، كەي-نىمگە قارىسام ئاجايىپ مەنزىرە كۆرۈندى. بەدىنىمدىن ئاققان تەردىن تۇپتۇز، تەكشى كۈمۈش يول بەرپا بوپتۇ. هەيران بولۇپ تۇرسام، ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي ئالدىمـ-دىلا پەيدا بولۇپ: «ئوغلۇم ئۇسسۇلۇق ئىچىۋال،— دەپ ئالتۇن جامدا مۇزدەك سوغۇق سۇ سۇندى. تازا راهەتلىنىپ ئىچتىم، بوۋاي بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ،— رەهمەت،

ئوغلۇم! ئىشىكنى داۋاملاشتۇر. ھالال تەر تۆك, ئاللا ساقلا نۇسرەت ئاتا قىلغاي! . . . » دەپلا غايىب بولدى. چۆچۈپ ئويغانسام تاڭ سۈزۈلۈپتۇ. مېنى خاسىيەتلىك، قۇتلۇق بىر كۈن يۈكسەك ئىشەنچ بىلەن قوينىغا چاقىردى. قۇياش-مۇ تەبرىكلىگەندەك زەر نۇرلىرى بىلەن يولۇمغا، پۈتۈن ئۇستۇاشلىرىمغا چاچتى. . .

4

مەن ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ يول ئاسراش ئۇچاسىغا تەقسىم قىلىندىم. تىلەكلىرىم رېئاللىققا ئايلاندى. ئىلگىرى گۈرجەك، جوتۇ، ئۆتكەمە، ئۇلاغلار ئارقىلىق قىلىنىدىغان ئىشلار ھازىر زامانىۋى ماشىنىلار ئارقىلىق قىلىنىدىغان بولدى. يازنىڭ تومۇز ئىسسىقلىرىدا، قىشنىڭ قەھرىتان سوغۇقلىرىدا چۆل - جەزىرىلەردە تۇنەپ، قاتتىق نانىنى سوغۇق سۇغا چىلاپ يېيىشنىڭ ئورنىنى ئازادە، يورۇق ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئىسسىق تاماق بىلەن غىزالىنىش. . . ئىگىلىدى، شېغىل، ئېگىز- پەس يوللار تەكشى، ئازادە ئاسفالت يوللارغا ئۆزگەردى. يولمۇ، ئادەملەرمۇ ئۆزگەردى. مەن ھازىر قەۋەتلا خۇشال، يول مېنى ئۆزىنىڭ قوينىغا ئالدى. پەپلىدى، چوڭ قىلدى، چىنىقتۇردى. ھۆرمەت، شان - شەرەپ سەھنىسىگە ئېلىپ چىقتى.

1996 - يىل 11 - ئاي، خوتەن

كۆڭلۈم بۇلىقىدىن تامچىلار

سۆيۈملۈكۈم، سەن بىلەن شېرىن سۆھبەتلەردە بولـ
غان ھېلىقى ئېرىق بويىغا كەلدىم، ئەپسۇس، سۇپسۈزۈك
سۇلار بىز بىرگە سەيلى قىلغان چاغدىكىدەك يېقىملىق
كۆيدە ئۇيناقشىپ ئاقماستىن، خۇددى چاڭقاق، خىيالچان
كۆڭلۈمگە تەڭكەش بولغاندەك تولىمۇ مىسكىن ئېقىۋاتىدۇ.

سۆيۈملۈكۈم، سەن بىلەن بىرگە كېپىنەك قوغلاپ
رەڭمۇرەڭ گۈللەرنىڭ خۇش ھىدىدىن مەستخۇش بولغان
ھېلىقى گۈلزارلىق قويىنىغا شۇڭغۇدۇم. ئەسلىي بۇ جايدىن
سېنىڭ تىنىقىڭنى، جانغا ئارام بېغىشلىغۇچى يېمىلىق ئاۋا-
زىڭنى، بۇلبۇللارنى خىجالەت قىلىدىغان تاتلىق كۈلكەڭنى
تاپماقچى ئىدىم. ئەپسۇس، بۇگۈن گەرچە گۈللەر شۇنداق
چىرايلىق ئېچىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن قىلچەخۇش پۇراق
سەزمىدىم.

سۆيۈملۈكۈم، بىرگە غىزالانغان ھېلىقى دوقمۇشتىكى
ئاشخانىغا كىردىم، ئاشۇ قېتىم كۈلۈشۈپ، ئەركىلىشىپ
ئولتۇرۇپ يېگەن پېتىرمانىنىڭ تەمى ئاغزىمدا ھېلىمۇ
تۇرۇپتۇ. ئاشۇ سېمىز كۆتكۈچى ئايال، پېتىرمانىنا، بۇـ
لۇڭدىكى تاماق شىرەسى. . . ھەممىسى يەنىلا ئۆزگەرمە-

گەن. لېكسن، تاماق ئاغزىمغا زادىلا تېتىمىدى، چايدىن ئىككى ئوتلاپلا چىقىپ كەتتىم...

سۆيۈملۈكۈم، سەن بىلەن بىرگە بولغان، ئىككىمىز-نىڭ ئىزى چۈشكەن تالاي يەرلەرگە باردىم. مېڭ ئەپسۇس، ئاشۇ سۆيۈملۈك، مۇقەددەس جايلار، ئۇ يەردىكى ھەربىر تۇپ دەرەخ، ئېقىۋاتقان سۇ، ھېلىقى يول، سىرداش دوستلار ھەممىسى سەن بىلەن بىرگە بولغان چاغدىكىدەك سۆيۈملۈك بىلىنمىدى؛ يۈرىكىم سەن بىلەن بىرگە بولغان چاغدىكىدەك ئۇيناپ سوقمىدى.

ئاھ، سۆيۈملۈكۈم، سەن مېنىڭ يۈرىكىمنىلا ئەمەس، ھەممىنى ئېلىپ كېتىپسەن ئەمەسمۇ؟...

1996 - يىل 11 - ئاي، خوتەن

قاردىن تۇغۇلغان خىياللار

1

تەبىئەت پۈتۈنلەي ئاق شايى بىلەن ئورالدى. مۇقەد-دەس ئانا يەرمۇ، دەل - دەرەخلەرمۇ، ئادەملەرنىڭ ئۈستۈ-ڭاشلىرىمۇ ھەممىسى ئاق. . . تەنھا خىيال سۈرىمەن: ئاۋۇ قار بوۋاي ياساپ، بىر - بىرلىرىنىڭ قويۇنلىرىغا پومزەك-پومزەك قارلارنى تىقىشىپ، قىقاس - چۈقان بىلەن ئويناۋ-ۋاتقان بالىلار نېمىدېگەن بەختلىك، غەمسىز - ھە! ئۇلار-نىڭ شوخ ھەرىكەتلىرى، سەبىي كۆڭۈللىرى ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىرى. . . تەبىئەتنىڭ بۇگۈنكى قار مەنزىرىسىنى خىجىل قىلغۇدەك ئاق ۋە غۇبارسىز؛ ئاۋۇ كىچىكىكەن بىر جۈپ قىز - يىگىتنىڭ خۇشاللىقىغا ئالەم تار كىچىۋاتىدۇ، قىزنىڭ مەڭزى ئانارنىڭ دانىسىدەك قىزىل، بۇلاقتەك كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدۇ. ئۇلار پاكىز قار ئۈستىدە گاھى دۈم ۋە يانتۇ يېتىشىپ، گاھى دەرەخلەرنىڭ ئاچىمىقىغا قو-نۇۋېلىشىپ سۈرەتكە چۈشۈۋاتىدۇ. . . قىز يىگىتنىڭ ياقا-سىدىن بىر سىقىم قارنى تىقىۋېتىپلا قىقاس سالغىنىچە قاچتى، ئۇنىڭ شوخ كۈلكىسىدىن دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى-

دىكى قارلار تۆكۈلدى. يىگىت قىزنى قوغلاپ يۈگۈردى — ئىككىسى تەبىئەتنىڭ ئاپئاق قوينىغا سىڭىپ كەتتى؛ تۇڭا، بۇ زىمىستان سوغۇقتا ئاۋۇ بىر - بىرلىرىنى يۆلىشىپ ئاران كېلىۋاتقان بوۋاي - مومايلارغا بۇ يەردە نېمە باردۇ؟ قېنىق دەملەنگەن چايلىرىنى ئىچىشىپ ئىسسىق ئۆيلىرىدە ئارام ئالسا بولمامدۇ؟ سوغۇقتا ئادەم ياشىرامدىغاندۇ، ئۇ- لارنىڭ يول - يول قورۇق چۈشكەن مەڭزلىرىنىڭ قىزىللى- قى، كۆزلىرىنىڭ تۈنجى مۇھەببەت كوچىسىغا كىرگەن قىز - يىگىتلەرنىڭكىدەك ئويناق، قىزغىنلىقى. . . بۇلار- نى كۆرۈپ نېرۋام سەگەكلەشتى. ئەمدىلىكتە بۇ بىر جۈپ- لەر ماڭا بارغانسېرى سۆيۈملۈك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. . . ئاپئاق قار بىلەن ئورالغان تەبىئەت، ئۇنىڭدىكى ئادەم- لەرنىڭ كۆڭۈللۈك سەيلىسى، بولۇپمۇ بۇ ياشانغان بىر جۈپلەرنىڭ ۋاپا، ساداقەتنىڭ بەلگىسى بولغان بۇگۈنكى تاماشاسى كۆڭلۈمنى ئاجايىپ تۈيغۇلارغا ئەسىر قىلدى. ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ئالدىدا، ئاپئاق تەبىئەت ئالدىدا كۆڭ- لۈمنىڭ قانداقلىقىنى تۈنجى قېتىم ھېس قىلدىم. شۇ- ڭا، ھېلىھەم كىچىكسىمۇ ئۆزۈمنى چۈشەندىم.

2

سەھەر ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقتىم: ھەممە يەرنى ئاپئاق قار ئوراپتۇ. قاياقتا قارىسام، كۆزۈم قامىشى- دۇ، تۈيۈقسىز ئۆينىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئاممىۋى ئەخلەت دۆۋىسى ئېسىمگە كەلدى. چۈنكى، بۇ يەرگە كۈل، ئەخ- لەت، مېۋە - چېۋىلەرنىڭ شۆپۈكلىرى، كونا ئايىغ -

پـايـپـاق، توخۇ - ئۆردەك، كەپتەر پەيلىرى... ھەمـمىسى تۆكۈلەتتى. بىرقانچە قېتىم ئىدارىنىڭ تازىلىق ئىشچىسىغا ئەھۋالنى ئىنكاس قىلغان بولساقمۇ، ھازىرغىچىلىك يۆتكەلمىگەن بۇ سېسىقچىلىق، مەينەت باسقان ئورۇنمۇ ئاپئاق «شايى» دىن ئۇستۇاش كىيىپتۇ. «ھەي، بۇگۈن تازىلىق تەكشۈرىدىغانلار كەلگەن بولسا، بىزنىڭ ئىدارە تېلېۋىزوردا ئېلان قىلىنارکەن» دېدىم ئىچىمدە.

— ۋۇي، نېمە بولدى سىزگە، ئەتىگەندىلا بۇ يەردە خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ كېتىپسىزغۇ؟— ھاجەتكە چىققان قوشنام شۇنداق دېگەچ سالام قىلدى.

— قارا‌ڭ، ماۋۇ سېسىقچىلىق بىلەن توشۇپ كەتكەن ئەخلەت دۆۋىسىنىڭ پاكىز قارغا ئورىلىپ مەغرۇر تۇرغىنى نېمىسى؟— دېدىم قوشنامغا.

— ھەيران قالما‌ڭ، ئۇكام،— دېدى ئۇ ئەخلەت دۆۋىسىگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ قويغاندىن كېيىن، بەلكىم تەبىئەت بۇ سېسىقچىلىقتىن ئۇياتقان چېغى.

«راست،— دەپ ئويلىدىمەن،— تەبىئەتنىڭ خاسىيىتى بىزگە نېمىشقا تەسىر قىلمايدىغاندۇ؟»

3

ئالما دەرىخىنىڭ شاخلىرىدا ئاق چېچەك ھاسىل قىلغان قارنى كەپسىز بالىلار تېپىپ چۈشۈرگىلى تۇردى. دەرەخ تەۋرىمەكتە، بالىلار تەپمەكتە... بۇنىڭ بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق، ئەگەر ئالما تازا پىشقان مەزگىل بولسا باغۋەن بوۋاي ۋە ئۇنىڭ ئەسكى ئىتى بۇ كەپسىزلەرنى

يېقىن يولاتمىغان بولاتتى. مۆجىزىلىك بىر ھال— چىداپ تۇرالمىغان دەرەخكە زۇۋان كىردى:

— ھاي، كەپسىزلەر، نېمشقا مېنى ئارامسىدا قويماي بۇنچە تېپىسسلەر؟

بالىلار تېپىشتىن توختاپ دېدى:

— بىز سېنى توڭۇپ قالمىسۇن دەپ ئۇستۇڭدىكى قارلارنى چۈشۈرۈۋاتساق، رەخمەت ئېيتماقتا يوق. خاپا بولامسەن؟ بولدى بىز كەتتۇق!— بالىلار شۇنداق دەپ، چۈرۈقلىشىپ يۈگۈرگەن پېتى كەتتى.

قار دەرەخنىڭ ئۈستىگە چۈشمەكتە. ئۇ ئەمدى بايىقىدەك يا رەنجىشنى، يا سۆيۈنۈشنى بىلەلمەي تەنھالىق ئىچىدە مۇڭلىنىپ پىچىرلىدى:

— ھەي ئادەملەر!...

4

قېلىن قار ئۈستىدە كېلىۋاتقان. قارنىڭ «غىرىس - غۇرۇس» قىلغان رېتىملىق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. كەينىمگە قارىسام ئاپئاق، پاكىز قار يۈزى مېنىڭ تاپىنىمدا يانجىلىپ بۇلغىنىپتۇ. يەنە مېڭىشنى داۋاملاشتۇردۇم، تۇيۇقسىز قاردىن سادا كەلدى:

— ھەي ئادەم، بىلەمسەن، مەن ئاسماندىن تولىمۇ پاكىز چۈشكەن ئىدىم، لېكىن سېنىڭ پاسكىنا ئايىغىڭدا بۇلغاندىم. مېنى پاك پېتىم تۈپراققا سىڭگىلى قويساڭ بولمامدۇ؟

— رەنجىمە، — دېدىم قارغا سوغۇق نە-
زەر تاشلاپ، — سەن پۇتۇن جانلىقلارنى دەپ ئانا يەرگە
چۈشتۇڭ: ئەسلىي سەن بىزگە بەرىكەت ئېلىپ كېلەتتىڭ،
سەن بىلەن ئاغرىق - سىلاق كۆتۈرۈلۈپ كېتەتتى. يايلاقلار
ئوت - چۆپكە، دەل - دەرەخلەر مېۋە - چېۋىگە، ئېتىزلار
ئاشلىققا، ئېرىق - ئۆستەڭلەر زىلال سۇغا تولاتتى. شۇڭا،
ساڭا رەھمەت ئوقۇسام بولاتتى. شۇنىسى
مەن نادان ئادەم! . . .

قار قايتا ئىنكاس بىلدۈرمىدى. مەن يەنە شۇ ئايىغىم
بىلەن ئۇنى خالىغانچە دەسسەشكە باشلىدىم. . .

1996 - يىل 11 - ئاي، خوتەن

ئازغۇن روھ

1

مەن ھازىر نەدە، ئۆلدۈممۇ - تىرىكمۇ؟ . . . ھېچ نەرسىنى پەرق قىلالمايمەن. بەلكىم قاباھەتلىك چۈش كۆرۈۋاتسام كېرەك، پۈتۈن بەدىنىم شۇنچىلىك ئېغىر، نېرۋام قالايمىقان، ئۇ نورمال تەپەككۇردىن ئاللىبۇرۇن توختاپ قالغان، ھايات شامىم تولىمۇ ئاجىز، خىرە ھالدا پىلىلداپ يېنىۋاتاتتى؛ ئالەمگە سىغمىغۇدەك پۇشايمانىنى ئېيتىپ، دەردلىرىمنى تۆكۈشكە يېمىندا مۇڭدىشىم يوق. دەريا - دەريا ياشلىرىمنى تۆكسەممۇ بەربىر كېچىككەن ئەقلىم، بۇلغانغان ۋىجدانىم مېنى سوراقتا تارتىدۇ. توۋا، قىلغانلىرىم ئەمدى غۇۋا ئېسىمگە كەلدى؛ قايسى كۈنى بولغىيدى، شۇنچە چەكسەممۇ خۇمارىم بېسىقمىدى. شۇ چېكىملىكنىڭ مېنى ئۆمرۈمدە كۆرۈلۈپ باقمىغان لەززەت ئىچىدە ئاجايىپ سېھرلىك دۇنياداسىيلەقىلدۇرغىنى. . .

پەقەت شۇلا ئېسىمدە، كېيىن نېمە ئىشلارنى قىلدىم، بۇ يەرگە نېمە بولۇپ سولاندىم؟ . . . بۇلار پۈتۈنلەي قاراڭ-

غۇ، تۇنۇگۈن ساقچى باشلىقىنىڭ ئېچىنىش، نەپرەت ۋە ئۇمىدسىزلىك ئارىلاشقان مۇرەككەپ ھېسسىياتتا سورىغىنى ئېسىمدە:

— ئېيتە، داداڭنى نېمە سەۋەبتىن ئۆلتۈردۈڭ؟

توۋا، ئۇ كىمنى سوراق قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ كىم دادىسىنى ئۆلتۈرگەندۇ؟ . . . مەنمۇيا. . . ياق، دادامنى ئۆلتۈرگەنلىكىم پەقەتلا ئېسىمدە يوق. ھە راست، دادام ماڭا يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ پۇتۇمغا ئېسىلغاندەك قىلغان، كېيىن ئۇنىڭدىن قانداق ئاجرىغان بولغىيدىم؟ ! . . .

2

ھاياتىنىڭ «پەيزى» نى سۈرمەكتە ئىدىم. ئېچىشىم ئالىي ھاراق، چېكىشىم ئاق، غىزالىنىشىم ئالىي رېستوراندا ئېسىل تاماق. . . تۇرۇپ ئويلىنىپ قالسام، ئاتا - ئانام مۇنداق مەئىشەتكە نائىل بولۇپ باقمىغىنى ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەيدۇ تېخى، ھەي، ئادەم ياشانغانسېرى شۇنداق ئالجىپ قالامدىغاندۇ؟ . . . قايسى كۈنى ئانامنىڭ «بالام، نېمە ئۈستۈېشىڭدىكى، يارىشىملىق كىيىم كىيسەڭ بولمامدۇ؟ كۈندىن - كۈنگە كۆزۈمگە سىغمايۋاتىسەن. . . » دېگىنى نېمىسى؟ ھايات ئۆز نېسىۋىسىگە شۇكۇر قىلىدىغانلارغا ئەمەس، بەلكى ئۆز نېسىۋىسى ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ چوڭ يۈرەكلىك بىلەن ياشىغۇچىلارغا كەڭ قۇچاق ئاچىدۇ. . . بىزنىڭ خوجايىنغا تولىمۇ ھەۋىسىم كېلىدۇ، ئۇ كارامەت ئادەم جۇمۇ! پۇل دېگەننى سامانداەك

تېپىپ، غازاڭدەك خەجلەيدۇ. ئۇ بىزگە: «پۇل تاپمەن، هاياتنىڭ لەززىتىنى سۈرىمەن دەيدىكەنسەن، جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن، هارامدىن قورقما...» دەپ جېكىلەيدۇ. بۇ، ئادەمنى نەقەدەر سۆيۈندۈرىدىغان، ئىلهاملاندۇرىدىغان سۆزلەر - هە!...

3

بۇگۈن خۇمارىم قاتتىق تۇتتى، گويا بەزگەك كېسىلى قوزغالغان ئادەمدەك تىترەپ يەرگە تاشلاندىم، ئىچىمنى خۇددى مۇشۇك تاتلاۋاتقاندەك ئازابلىنىمەن. توۋا، مۇسكۇللىرىم ئۇستىخانلىرىمدىن ئاجراپ كېتەمدۇ - نېمە؟ ئاغزىمدىن ماغزاپ ياندۇرۇپ بېشىمنى ئۇدۇل كەلگەن يەرگە ئۇرغانلىقىم ئېسىمدە، توغرا، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى: خوجايىننىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ يالۋۇردۇم.

— گەدىنىڭدە 30 مىڭ يۇەن تۇرۇپ يەنە قايسى يۈزۈڭ بىلەن نېسىگە چېكىسەن؟— دېدى ئۇ ناله - زارىمغا پەرۋاسۇ قىلماي.

— خوجايىن، پەقەت مۇشۇ بىرقېتىملانېسىگە... ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، هەممە قەرزلەرنى بىراقلا تۆلەيمەن،— دېدىم چىشلىرىمنى كاسىلدىتىپ.

ئاخىر خوجايىننىڭ رەهمى كەلدى. مەن ئۇ بەرگەن خروئىننى چېكىپ ئاستا - ئاستا ئەسلىمگە كەلدىم، ئاندىن ئازراق بولسىمۇ پۇل جۇندەپ خۇمارىمنى تۇزۇك بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن ئۆيگە كەلدىم. ئۆي خۇددى ئوغرى كىرگەندەك

ـدەك قۇپقۇر ۇق، پۇلغا يارايدىغان ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ، پەقەت دادام گېزىت قەغىزىگە ئورالغان ئاچچىق تاماكىنى كۇچەپ شوراپ ئولتۇرىدۇ. مەن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن ئالىيىپ قويۇپ ئۆينى تەپسىلىي كۆزىتىشكە باشلىدىم. توۋا، نېمىشقا بايىدىن بېرى ئاۋۇ ئۇنئالغۇنى، ھويلىدىكى ۋېلىسىپىتنى كۆرمىگەندىمەن؟ ئۇنئالغۇنى قولتۇقۇمغا قىسىپ، ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ ماڭدىم. دادام دەرۋازا ئالدىدا يولۇمنى توستى:

— مېنىمۇ قوشۇپ سېتىۋەت، ھۇ نائەھلى، سەندە ئىنسابى دېگەن بارمۇ زادى؟— دادامنىڭ كۆزلىرى خۇددى چاڭقىدىن ھازىرلا ئېتىلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى، پۇتۇن بەدىنى تىترەپ، ئاۋازى بوغۇلۇپ چىقاتتى.

ئاچچىقىم غالىب كەلدى. كۆزۈمگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. دادام يولۇمنى توسقانسېرى خۇمارىم شۇنچە تۇتۇشقا باشلىدى... ئىسىت! ئاشۇ كاساپەت پىچاق قانداق بولۇپ قولۇمغا چىقىپ قالدىكىن؟... ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار ئېسىمدە يوق. توغرا، ئاۋۋال قىپقىزىل قانىنىڭ ئىچىدە، كېيىن قاراڭغۇلۇقتا قالدىم...

4

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئاستا - ئاستا ھوشۇمغا كەلدىم، ھازىر ھەممە نەرسە مېنى مەسخىرە قىلىدۇ، ئەيىبلەيدۇ. مۇقەددەس زېمىن ئانىمىز كارامىتىنى كۆرسىتىپ نېمىشقا مېنى يۇتۇۋەتمەيدىغاندۇ؟ مەندەك بىر ۋاپاسىز، ئادەملىك

سۈپەتسىز يوقاتقان نائەھلىنى ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن سۈ-
پۈرۈپ تاشلىمايدىغاندۇ. . . توغرا، مەندەك ئىنسان قېلىـ
پىدىن چىققان، پۈتۈن ۋۇجۇدى جىنايەت ۋە شەرمەندىچى-
لىك بىلەن توشۇپ كەتكەن ئادەمنى ئەزرائىلمۇ خالىمايدى-
غان ئوخشايدۇ. ساقچىلارنىڭ ئۆلۈۋېلىشىمغا يول قويماي
يانلىرىمنى ئاختۇرۇپ، ھەتتا كەمىرىمنىمۇ ئېلىۋېلىشلىرى
نېمە قىلغىنىدۇ؟ . . . ياق، مەن ئۆلۈشۈم كېرەك. مەن
پەقەت ئازغۇن روھىم بىلەن خوشلاشسامىلا، پۈشايمان،
ھەسرەت، نادامەت ۋە ئازابتىن بىر يولى جۇدا بولالايمەن.
ئاھ، سۆيۈملۈك ئۆلۈش! . . . ھەي ۋاپادار ئادەملەر، سـ-
لەر مېنىڭ ئۆلۈشۈمگە يول قويۇڭلار! . . .

1996 - يىل 12 - ئاي، خوتەن

سۆيگۈ قىياملىرى

1

كېچىده يالغۇز كېلىۋاتاتتىم، تۇيۇقسىز كۆزۈمگه بىر كۆلەڭگه كۆرۈندى. پۈتۈن بەدىنىمنى قارا تەر باستى، ئۆزۈمنى شۇنچه تۇتۇۋالاي دېسەممۇ جالاقلاپ تىترەپ تۇردىمەن، ئاغزىمغا گەپمۇ كەلمىدى. توۋا، «قورقمىغا قوش كۆرۈنەر» دېگەندەك ئىش بولدىمۇ - نېمە؟ كۆلەڭگه مەن تەرەپكه قاراپ كېلىۋاتقاندەك بىلىنىدى، «ئانا، ۋايجان! . . . » دېگەن پېتىم بەدەر قاچتىم، ھەيرانمەن، ئاشۇنداق قارا تەر بېسىپ تۇرغاندا ئاغزىمغا پەقەت «ئانا» دېگەن سۆزلا كەلدى. «ئادەم بارمۇ، قۇتقۇزۇڭلار!» دېيىشكىچى بولغان بولسامۇ، خۇددى ئۆپكەم ئاغزىمغا كەپلىشىپ قالغاندەك ئۇنۇم چىقمىدى. خۇداغا شۈكرى، ئاشۇنداق يۈگۈرگەنچه ئۆيگه ئامان - ئېسەن كەلدىم، تاتىرىپ كەتكەن چىرايىمغا ئاستا - ئاستا قان يۈگۈردى. پۈت - قوللىرىمغا جان كىردى. نېرۋىلىرىم نورمال ھالەتكه كەلدى. بۇنىڭ بىلەن تۇرۇپلا ئويلاپ قالدىم: ئاجايىپ ئىش،

مەن ھازىرغىچە بۇگۈنكىدەك كېلىشمەسلىككە تالاي قېتىم يولۇقتۇم، كۆپ قېتىم ئىت تالىۋىلىپ، ھەرە چېقىۋېلىپ، ئېگىز ھاڭدىن چۈشۈپ كېتىپ. . . دېگەندەك قورقۇنچلۇق چۈشلەرنى كۆردۈم، مەيلى ئۆگۈمدا ياكى چۈشۈمدە بولسۇن ھەر قېتىم «ئانا!» دەپ توۋلىغىنىم ئېسىمدە، بىرەر قېتىم «دادا» دەپ توۋلاپ سالمىغىنىمغا ھەيرانمەن.

2

ئانا، سېنى ھەر قېتىم كۆرسەم يۈرىكىم مۇجۇلىدۇ. قاردەك پاكىز چاچلىرىڭ، يول - يول قورۇقلار قاپلىغان چىرايىڭ، يىلسېرى نۇرى ئۆچۈۋاتقان كۆزلىرىڭ، يادەك ئىگىلگەن قەددىڭ. . . مېنى نېمىشقىمۇ بىئارام قىلمەسۇن؟ . . .

ئانا، سەن بىر چاغلاردىكى قۇندۇزدەك چاچلىرىڭنى، ئالمىدەك چىرايىڭنى، نۇر بالقىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىڭنى، كىشىلەرنى مەھلىيە قىلىدىغان قەددىڭنى، بۇلبۇلنى خىجالەتتە قويىدىغان شوخ ئاۋازىڭنى ماڭا بەردىڭ. ئەمدىلىكتە سەن ئۆزۈڭنىڭ ياشلىقىڭنى، گۈزەل ئىستەكلىرىڭنى مەندىن كۆرسەن! . مەندىن سۆيۈنسەن. مەندىن ھاياتىڭنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى ئالىسەن. . . ئانا، سېنىڭ پاك، گۈزەل قەلبىڭنىڭ چوڭقۇرلۇقىى ئالدىدا دەريا - دېڭىزلار بىر چەتتە قالىدۇ؛ بالىغا بولغان مېھىر - مۇھەببىتىڭ ئالدىدا قۇياش بۇلۇتلار كەينىگە يوشۇرۇنىدۇ. ئانا، بۇلارنى ئويلىغانسېرى ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالمايمەن.

سەن ماڭا هەممىنى بەردىڭ، لېكىن مەن ساڭا نېمە قىلىپ بېرەلمىدىم؟ هەي! . . . سېنىڭ مەن ئۈچۈن تۆلىگەن بەدەللىرىڭنى بىر ئۆمۈر پاييىتەك بولۇپ خىزمىتىڭنى قىلسامۇ قايتۇرالمايدىغان ئوخشايمەن. ئانا، مەن ھەر ئىككىلا ئالەم ساڭا قەرزدار.

3

يېقىندىن بېرى ئانام تولا چۈشۈمگە كىرىدىغان بولۇپ قالدى. بۈگۈن كېچىمۇ يەنە چۈشەپتىمەن. ئانام ئېغىر كېسەل بىلەن ھاسىراپ ياتقۇدەك، مەن ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ ياش تۆكۈمىشىمەن. بۇ قورقۇنچلۇق چۈشتىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن زادىلا ئۇيقۇم كەلمىدى. سەھەر ئورنۇمدىن تۇردۇم- دە، يۇز - كۆزلىرىمنى چالا - پۇلا يۇيۇپلا ناشتىمۇ قىلماستىن ئۆيدىن چىقتىم: «هەي! ئانام يېتىپ قالمىسا بولاتتى. تېخى ئۇلۇشكۇن يوقلاپ بارغىنىمدا بىر ئوبدان تۇراتتى. ئۆيگە ئەكىلىۋالاي، يېنىمدا تۇرۇڭ دېسەم تېخى ئۇنىمىغان، بۇ- گۈنلا قايتۇرۇپ ئەكىلەي».

— ياسىنجان، ئەتىگەنده مەسچىتكه كىرمەي نەگه؟— مەھەللىمىزدىكى ئىمام ئاخۇنۇم يولۇمنى توسۇپ خىيالىمىنى بۆلدى،— ھەرقانچە ئالدىراش بولساقمۇ، دۇنيا مەئىشەتلىرى بىزنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ تۇرسىمۇ، پەقەت كۆزىمىز مىدىرلاپلا تۇرىدىكەن جامائەت بىلەن نامازغا كېرەك. ئاللا بىزنى يارىتتى، جاھانىڭ كۆپ مەئىشەتلىرى

رىگە ئىگە قىلدى. ئۇنىڭ رەھمىتىگە ھەمدۇ - سانا ئوقۇ-
شىمىز...

ئۇنىڭ سۆزلىرى قۇلىقىمغا كىرمىدى. پۈتۈن ئەس يادىم ئانامدا، مەن ئانامنى كۆرگىلى، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سوراپ، پۈت - قوللىرىنى تۇتۇپ بالىلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلغىلى ئالدىرايمەن. ئىمام ئاخۇنۇم بولسا مەندەك بىر نادانغا سۆزلەپ ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلىش كويىدا. مەن ئاخىر ئۇنىڭ ۋەز ئېيتىشلىرىغا چىداپ تۇرالماي چوڭ - چوڭ قەدەم ئالدىم.

— ۋۇ دوۋزىخى كاپىر!

— كەينىمگە قارىسام ئىمام ئاخۇنۇم ئەتراپىغا ئولىشىۋالغان كىشىلەرگە مېنى كۆرسىتىپ بىرنېمىلەرنى دېگىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالماي يۈگۈرگەنچە ماڭدىم. ئانامنىڭ ئۆيىگە يېقىنلاشقانسېرى كۆڭلۈم كۆتۈ-رۈلۈپ قالدى: «قارىغىسا قارىغىمامسەن، تېزراق بېرىپ ئانامنى كۆرسەم بولدى. مەن پەقەت جەننەت — ئاتا - ئاناڭنىڭ تاپىنى ئاستىدا، دېگەن سۆزگە ئىشىنىمەن. مې-نىڭ سەجدىگاھىم — ياشانغان ئانامنىڭ غېرىبانە ئۆيى...» مەن شۇنداق خىياللارنى سۈرگەچ تېخىمۇ تېز قەدەم ئالدىم. توغرا، يۈگۈردۈم، كۆڭلۈم ئاجايىپ ئىللىق سېزىمدا ئېرىدى.

1996 - يىل 12 - ئاي، خوتەن

ئايەم چاچقۇسى

1

بۇگۈن سەھەر ئورنۇمدىن تۇردۇم. ھەممە يەر ئاجايىپ گۈزەل تۇسكە كىرگەن ئىدى. يېگىتلەر چاچ - بۇرۇت-لىرىنى ياستىپ، رەتلىك كىيىنگەن، پەردەك گۈزەل قىزلار توزدەك ياسانغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بۇلاقتەك كۆزلەرىدىن سۆيگۈ، ھاياجان تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. شوخ كۈلكەسى، جۇشقۇن چاقچاقلىرى يېگىتلەرنىڭ قەلبىنى سېھىرلەپ، ئۇلارنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدۇ. بۇ ئايلار ئۇچتەك ئاپئاق ساقال-بۇرۇتلىرىنى ياستىپ، يارىشىملىق كىيىنگەن، ئۇلار قۇچقىغا چىقىۋالغان نەۋرىلىرىگە ئۇمىد بىلەن قاراپ، ئەركىلىتىپ، ئۆزلىرىنىڭ بۇگۈنگىچە كۆرگەن كۈنىگە مېڭ مەرتىۋە شۈكۈر قىلىشىدۇ.

ئىختىيارسىز چوڭ جامە ئالدىغا كېلىپ قالدىم. ناغرا-سۇنايلارنىڭ ياڭراق ئاۋازى يىراق - يىراقلارغا تاراپ، كۆكنى تىترەتمەكتە. ياشانغانلار، ئوتتۇرا ياشلىقلار، ياشلار، ھەتتا بالىلارمۇ بەس - بەستە ساماغا چۈش-

كەن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن نۇر، چىرايىدىن باھار ئاپتى-
پى تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. . . خۇشاللىق ئادەمنى ياشارتامدىغاڭ-
دۇ؟ ئاۋۇ يېشى 70 لەردىن ئاشقان، ئاپئاق يەكتەك كىيە-
گەن بوۋاينىڭ ھەربىرىدىن جۇشقۇنلۇق، تېتىكلىك
چىقىپ تۇرىدۇ، چىرايىدىكى بەخت، كۆزلىرىدىكى ئۇمىد
نۇرلىرىنى كۆرگەندە كىمىدۇ ئۇنىڭ ياشىنىغىنى دې-
يەلىسۇن؟ . . ئۇ ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا پۈتۈن ئىشتىيا-
قى بىلەن ساما ئۇسسۇلى ئويناماقتا. . . توغرا، ئادەملەر
خۇشاللىق، كۆڭۈل ئازادىلىك ۋە بەختتىن ياشىرىدۇ. ئۇ-
لار بۇ دۇنياغا رىيازەت چەككىلى، ئۆزئارا ئۆچەكەشكىلى
تۆرەلگەن ئەمەس، بەلكى بۈگۈنكىدەك كۈننى كۆرگىلى،
ئۆز ھالال ئەمگىكىنىڭ تەمىنى تېتىغىلى، ئۆزىگە ئۆزى
خوجا بولغىلى تۆرەلگەن. ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆز خۇشالل-
قىدىن سۆيۈنۈش، ھاياجانلىنىش ھوقۇقى بار. . . شۇ
ۋەجدىن مەنمۇ مىجەزىمدىكى ئېغىرلىق، ياۋاشلىقنى چۆ-
رۈپ تاشلاپ، بۇ قاينام ئادەم دېڭىزىغا قوشۇلدۇم، چۈنكى
بۈگۈن بىزنىڭ ئايەم كۈنىمىز.

2

بۈگۈن دادامنىڭ قەبرىسىنى يوقلىدىم. بۇ زاراتگاھ-
لىقتىكى ساناقسىز قەبرىلەردىن ھېچقانچە پەرق قىلمايدە-
غان، بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان تۈپراق بېشىدا يۈكۈنۈپ
ئولتۇرۇپ دۇئا قىلدىم. قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەي-
مەن، دادامنىڭ مېنى چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشقۇچە ئارە-

لىقتىكى ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز رىيازىتى، ئالەمچە خۇشال-
لىقى، غۇبارسىز ئۈمىد - ئىستەكلىرى. . . شۇنىڭدەك
ئۇنىڭ مەندە قالدۇرغان ئېسىل پەزىلەتلىرى بىر - بىرلەپ
كۆڭۈل ئېكرانىمدىن ئۆتۈشكە باشلىدى: دادامنىڭ مېنى
چامبۇل ئېشەكنىڭ ئالدىغا مىندۈرۈپ، ئىت تالاشتۇ-
رۇغان، قوچقار ئۇسۇشتۇرگەن، خوراز
سوقۇشتۇغان. . . يەردىن تارتىپ چۆل - جەزىرىلەردە
ئۆستەڭ چاپقان، تومۇز ئىسسىقتا ئېتىزلىقتا بۇغداي ئورد-
غان، خامان قوشقان يەرگىچە ئاپارغانلىرى ھازىرقى-
دەك ئېسىمىدە تۇرۇپتۇ. . .

دادام ناھايىتى چىداملىق، غەيرەتلىك ۋە ئۈمىدۋار
ئادەم ئىدى. بېشىغا ھەرقانداق كۈلپەت كەلسىمۇ بېلىنى
قويۇۋەتمەيتتى. يا بىرەرسىگە زارلانمايتتى ۋە يا بىرەرسە-
دىن شەپقەت كۈتمەيتتى. ئۇنىڭ بۇ تەرەپلىرىنى ھېلىقى
ئاپەتلىك يىللاردا يۈزىگە قازانىنىڭ قارىسىنى سۈركەپ،
بېشىغا ئۈزۈن قەغەز قالپاق كىيدۈرۈپ، ئېشەككە تەتۈر
مىندۈرۈپ سازايى قىلىنغاندا چۈشەنگەن ئىدىم. دادام پە-
قەت ھالال تەر تۆكۈپ ئۆز نەسىۋىسىنى ئۆزى تېپىپ يەيد-
غان مېھنەت ئىگىسى ئىدى. ئۇ ئۆپكە كېسىلى بىلەن
ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاندا، بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ:
«بالام، غەيرەتلىك بول، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، چوقۇم ياخ-
شىلىنىپ كېتىمەن. . . مەن تېخى سېنىڭ ئۇتۇق قازانغا-
نىڭنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرىمەن. ياخشى ئوقۇغىن،
بالام، مېنىڭ ئۈمىدىم سەندە» دېگەن ئىدى كۆزىگە لىققىدە
ياش ئېلىپ. لېكىن، ئۇ كۆرەلمىدى، ھازىر تۇپراق بېشى-
دا يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ ياش تۆككەنلە-

كىمنى ، ھەسرەت - نادامەت بىلەن تولغان قەلبىمنى كۆرەلمىدىمكىن ، روھىغا ئاتاپ قىلغان دۇئالىرىمنى ئاڭلىيالمىدىمكىن! ئاھ دادا، تۇپراق سېنى ئۆز قوينىغا ئالىدى، بەلكى سەن شۇنچىلىك خاتىرجەم، تىنچ يېتىپ، جاھاندىكى رەزىللىك، پەسكەشلىك، كۆرەلمەسلىك، جەڭگى- جېدەل، شۇنىڭدەك بەخت، خۇشال كۈلكىلەردىن پۈتۈنلەي خالىي ئۇخلاۋاتىدىغانسەن، ياق، سەن ئەبەدىي ئويغاق، روھىڭ ھەردائىم ماڭا ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. مەن بىرەر كېلىشمەسلىككە دۇچ كەلگەندە، شان - زەپەر قۇچۇپ شەرەپ گۈلىنى تاقىغاندا، قىزىمنى ئەركىلىتىپ پېشانىسىگە سۆيگەندە... سەن بىلەن، پەقەت سەن بىلەنلا سىردىشىمەن. سېنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتىڭ، پاك روھىڭ ھەر دائىم ماڭا ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بىرەر كېلىشمەسلىككە دۇچ كەلگىنىمدە مېنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىدۇ، يۈلەيدۇ، مەدەت، كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلىدۇ... دادا، كۆرۈۋاتامسەن؟ بۇگۈن تۇپراق بېشىڭدا ئولتۇرۇپ ياش تۆكۈۋاتىمەن. ئەمدى كۆز ياشلىرىمنى سۈرتەي، خۇشال، جۇشقۇن ئادەملەر قاينىمىغا قېتىلاي (سەن شۇنداق قىلىشىمنى تىلەيتتىڭ، دادا)، چۈنكى بۈگۈن بىزنىڭ ئايەم كۈنىمىز.

3

بۈگۈن گۈل دۈكىنىدىن چىرايلىق گۈللەرنى سېتىۋېلىپ، ساددا، سەبىي قەلبىمگە ئىلىم مەشئىلىنى يېقىپ، نادانلىق، خۇراپاتلىق، قاششاقلىق كىر- داغلىرىنى يوقاتـ

قان، مېنى ئادەملىك يولىغا باشلاپ، زەپەر قوچۇشۇمغا ھەيدەكچى بولغان ئۇستازىمنى يوقلاپ باردىم. ماۋۇ كارا-مەتنى كۆرۈڭ. ئۇستازىمنىڭ ئۆيى قاياق بازار بولۇپ كېتىپتۇ. قىستىلىپ يۇرۇپ، ئادەملەر ئارىسىدىن شۇڭ-غۇپ ئۆتۈپ ئۇستازىمنىڭ يېنىغا ئاران كەلدىم ۋە ئاتايىن ئېلىپ كەلگەن گۈلنى سۇنۇپ: «ئۇستازىم، ئايىمىزگە مۇبارەك بولسۇن، تېنىڭىز سالامەت بولۇشىنى، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشىڭىزنى تىلەيمەن!» دېدىم چوڭقۇر ھۆرمەت، سۆيۈنۈش ھېسسىياتىم بىلەن. ئۇستازىم كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى - دە: «رەھمەت، يوقلاپ كەلگىنىڭىزگە رەھ-مەت!» دېدى. ئۇستازىمغا سىنچىلاپ قارىدىم: چاچلىرى پۈتۈنلەي ئاقارغان، پېشانە، يۈزلىرىنى قورۇق قاپلىغان، لېكىن روھى شۇنداق كۆتۈرەڭگۈ، چوڭقۇر كۆزلىرىدىن ھاياجان، ئۈمىد، چىرايىدىن بەخت، خۇشاللىق، كەيپىياتى-دىن جۇشقۇن، تېتىكلىك چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە نادان، «ئالىقانات» كەپسىزلەردىن قانچىسىنى ئا-دەملىك يولىغا باشلىغاندۇ؟ ئۇلارنى ئۆزىنى بىلىشكە، ئۆز-گىنى چۈشىنىشكە ئۆگەتكەندۇ؟... ئاشۇ ئاددىي، لېكىن مۇقەددەس مۇنبەر ئالدىدا قانچىلىك بور توزانلىرىغا كۆمۈ-لۈپ، زېھنىي كۈچىنى، ئۈمىد - ئىستەكلىرىنى، ئۆزىنىڭ ئالتۈندەك چاغلىرىنى تەقدىم ئەتكەندۇ؟... بۇ-لارنى تولۇق ھېسابلاپ چىقىش ھەقىقەتەن قىيىن. ئۇ دەريا - دەريا ھالال تەر، پۈتكۈل كائىنات تار كەلگۈدەك پاك، ئالىيجاناب كۆڭۈل، نەچچە ئاننىڭ مېھرىنى بېسىپ چۈش-كۈدەك قىزغىن كۆيۈمچانلىق بەدىلىگە ئۇستازلىق شەرىپە-گە مۇيەسسەر بولدى. ئۇ ھەممىزنىڭ، پۈتكۈل يۇرتنىڭ

ئۇستازى! . . . مەن مۇشۇنداق ئۇستازىمنىڭ بولغانلىقىدىن چەكسىز پەخىرلىنىمەن.

4

بۇگۈن ئازازلىشىپ قالغان بىرقانچە دوستلىرىمنى ئۆيۈمگە چاقىرىپ، چاي بېرىۋىدىم، ئارىدىكى غەشلىك، چۇشىنىشمەسلىك، ئازازلىقلار خۇددى ئاسماندىكى تۇمان تارقىغاندەك بىراقلا يوقالدى. ئۇلار داستىخاندىكى تۇرلۇك نازۇنېمەتلەرگە ئېغىز تەگكۈزۇشتى. ئۆينىڭ ئىچىنى خۇشاللىق، كۈلكە - چاقچاق قاپلاپ كەتتى. دوستلىرىمدىن كەچۈرۈم سوراپ چاي سۇندۇم، ئۇلارمۇ مەندىن ئەپۇ سوراپ چاي تۇتتى. . . ئادەملەر بۇ قىسقىغىنا ھاياتىدا ئۆزئارا پۇت تېپىشىپ، كۆرەلمەسلىك ئىچىدە ياشىماي، ھازىرقىدەك ئەپۇ قىلىشىپ، ئۆزئارا چۇشىنىش ھاسىل قىلىپ ياشىسا نېمىدېگەن ياخشى - ھە!؟ . . .

توغرا، ئالەم پەقەت ياخشىلىق بىلەنلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ ياخشىلىق پەقەت ئادەملەرنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ، شۇڭا بۇ چەكلىك ھاياتتا ھەربىر ئادەم ئۆز ئەتراپىدىكى ئادەملەرنى چۇشىنىپ، ئۇلارغا كۆيۈنۈپ، قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىپ ياشىغان بولسا بۇ دۇنيا يەنە قانچىلىك گۈزەل تۇسكە كىرگەن بولاتتىكىن؟ . . . بۇگۈن ئۇلۇغ بەرىكەتلىك كۈن. دوستلار، قېنى ئۆيۈمگە مەرھەمەت قىلىڭلار، سىلەر ئۈچۈن ئوڭ قولۇم كۆكسۈمدە.

چۈنكى بۇگۈن بىزنىڭ ئايىم كۈنىمىز.

1997 - يىل 1 - ئاي، خوتەن

本集子由作者25篇短篇小说和15篇散文作品编成。写的都是一些在实际生活中最平常而能激发读者情感的小事尔。

مەسئۇل مۇھەررىرى: **تۇردى يامغۇر**
مەسئۇل كوررېكتورى: **گۈلباھار مۇھەممەتئىمىن**
تېخنىكىلىق مۇھەررىرى: **ئابلىمىت ھەسەن**

ھېلىقى كوچا

(ھېكايە - نەسرلەر)

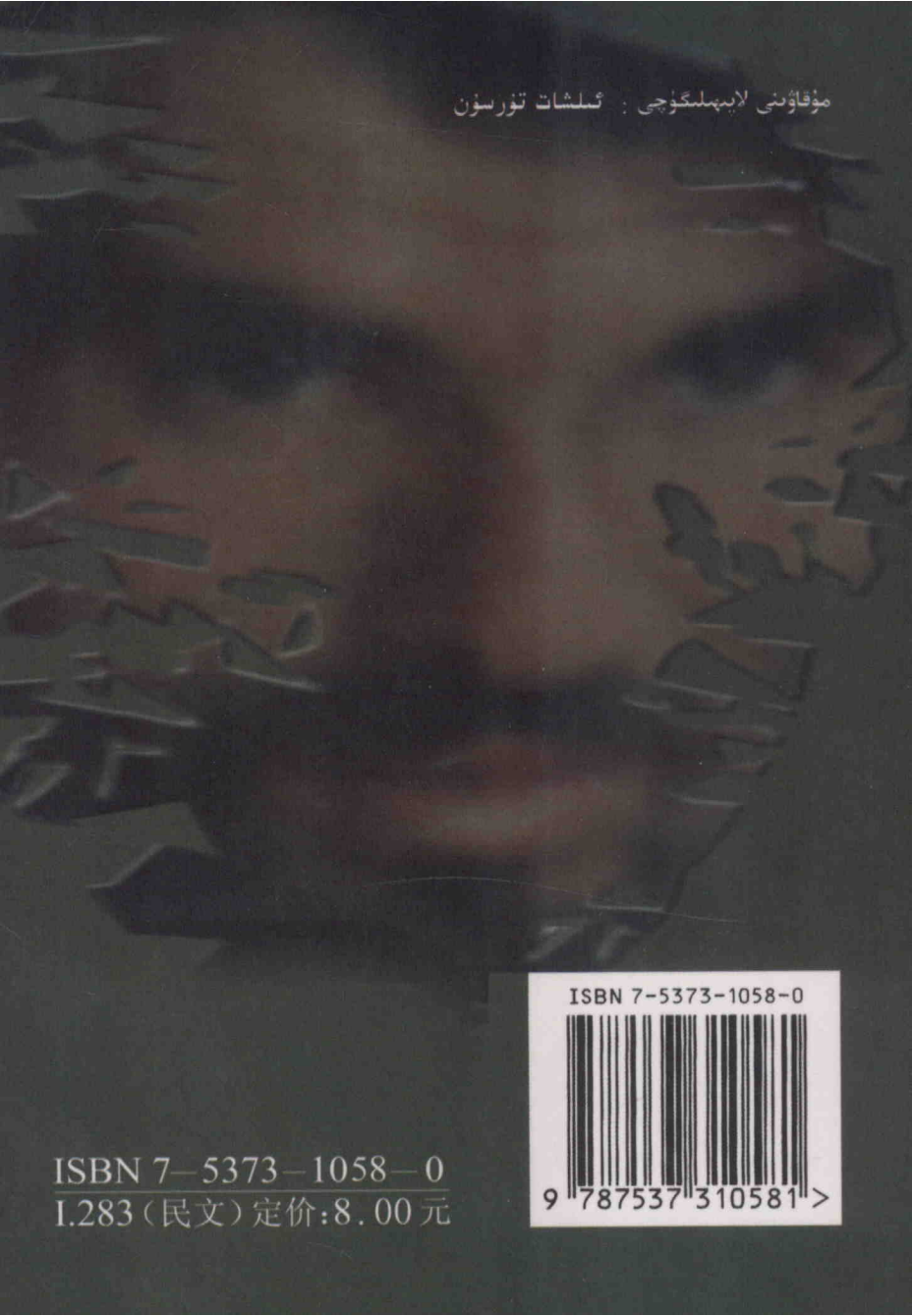
ئاپتورى: **مۇھەممەت بارات تەشنائىي**

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14- قورۇ، پوچتا نومۇرى: 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
ئاقسۇ فېيدا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1092×787مم 1/32 باسما تاۋىقى: 5
2002- يىل 10- ئاي 1- نەشرى
2002- يىل 10- ئاي 1- بېسىلىشى
تىراژى 2770 —— 1

ISBN 7 — 5373 — 1058 — 0/I. 283
باھاسى: 8.00 يۈەن

ئاخباراتى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان . « ئىسسالام ، ھايات » ناملىق شېئىرلار توپلىمى بىلەن « مۇزكا شەيداسى - مۆجىزى » ناملىق تارىخىي پوۋېستنى مىللەتلەر نەشرىياتى ۋە شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان . يۇقىرىقىدەك ئىجادىي تۆھپىلىرى شەرپىگە ئۇنىڭ تەرجىمھالى ۋە نەتىجىلىرى « جۇڭگو مۇتەخەسسىسلىرى قامۇسى » ھەم « جۇڭگو مەشھۇر كىشىلىرى قامۇسى »غا كىرگۈزۈلگەن .

مۇھەممەت يارات تەشنائىي ھازىر شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە خوتەن ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى .

ISBN 7-5373-1058-0
9 787537 310581 >

ISBN 7-5373-1058-0
I.283(民文)定价:8.00元